

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

ÜNİVERSİTE MEZUNU KADINLARIN İŞSİZLİK SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özkan ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

**ÜNİVERSİTE MEZUNU KADINLARIN İŞSİZLİK SÜREÇLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Özkan ÖZTÜRK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

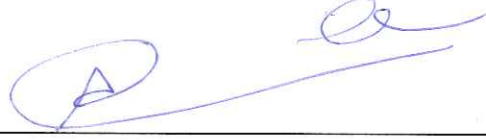
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

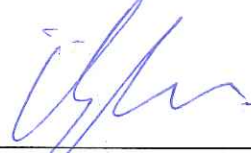
Özkan ÖZTÜRK tarafından hazırlanan "Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma, 25.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Başkan)

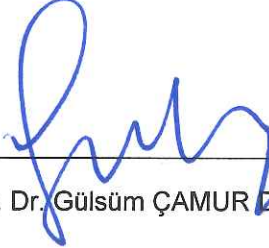
Doç. Dr. Ercüment ERBAY (Danışman)

Doç. Dr. Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ

Doç. Dr. Sema BUZ

Doç. Dr. Gülsüm ÇAMUR DUYAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25.06.2015

Özkan ÖZTÜRK

TEŞEKKÜR

Kadının ekonomik ve sosyal yaşama katılımı üzerinde olumsuz etkileri bulunan işsizlik, bugün tüm dünyada tartışılan önemli konuların başında yer almaktadır. Ancak üniversite eğitimi alıp işsiz kalmak bireyin birçok sorunla birlikte çevrenin baskısıyla mücadele etmek zorunda kalması nedeniyle yaşanabilecek en zorlu süreçlerden biri olmaktadır.

Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerini değerlendirmek üzere yapılan bu araştırma, başlangıç aşamasından tamamlanmasına kadar olan süreçte, özünde hayatın her alanında ve her zaman ihtiyaç duyulan işbirliği, bilgi ve deneyim paylaşımının önemli çıktılarında biridir.

Bu anlamda üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecini araştırmak üzere yapmış olduğum bu çalışmada, hazırlık aşamasından başlamak üzere her aşamada bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve benimle deneyimlerini paylaşan başta değerli hocam Doç. Dr. Ercüment ERBAY'a ve böyle bir çalışma fikrinin oluşmasındaki katkılarından dolayı sosyal hizmet bölümünün değerli akademisyenlerine,

Sosyal politika ve sosyal hizmet alanındaki akademik bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak araştırmanın tamamlanmasına sunmuş oldukları katkılardan dolayı değerli öğretim üyeleri Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ'a, Doç. Dr. Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ'a, Doç. Dr. Sema BUZ'a ve Doç. Dr. Gülsüm ÇAMUR DUYAN'a,

Anket formunun oluşturulması ve verilerin çözümlenmesi aşamasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve çalışmaya katkı sunan değerli İstihdam Uzmanı arkadaşlarıma, anketin uygulanması sırasındaki katkılarından dolayı Barış AKYILMAZ'a,

Çalışmanın saha araştırması aşamasındaki destek ve katkılarından dolayı Türkiye İş Kurumunun değerli yöneticileri Türkiye İş Kurumu Genel Müdürü Dr. Nusret YAZICI'ya, Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Ali ÖZKAN'a, Daire

Başkanları Muhsin YAZICI ve Abdullatif GÖKDERE'ye ve Şube Müdürü Nurgül ÖZKAN'a,

Değerli vakitlerinden fedakârlıkta bulunarak araştırma formunu cevaplandırان ve araştırmaya katkı sunan tüm katılımcılara, ayrıca burada ismi bulunmayan ancak çalışmaya doğrudan veya dolaylı olarak katkısı bulunan herkese

Teşekkürlerimi sunarım.

Özellikle de bu süreçte bana destek olan müstakbel eşim Semra TABAN'a göstermiş olduğu anlayış ve sabır için teşekkür ederim.

ÖZET

ÖZTÜRK, Özkan. *Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Modern sosyal politika anlayışının ve sosyal hizmetin temel hedefi sosyal adaletin sağlanmasıdır. Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ise siyasal ve hukuksal anlamda eşitliğin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu durum karar alma süreçlerine katılım ve hakların kullanımında eşitliğin sağlanmasıyla ilgilidir.

Sosyal politika alanında benimsenen refah rejiminin türü sistem içerisindeki toplumsal grupların konumunu üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir. Bu anlamda kadının ekonomik ve sosyal hayata katılımını belirleyen de çoğunlukla refah rejiminin türü olmaktadır. Aile ve özellikle kadının bakım yükümlülüklerine dayalı olarak oluşturulan aile ağırlıklı refah rejimleri kadının ekonomik ve sosyal hayata katılımını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu refah rejiminin özelliği, kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarını merkeze alan bir yapıya sahip olmasıdır.

Toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ise kadının yerini öncelikli olarak aile içinde ve ailesi için şeklinde konumlandırmaktadır. Kadınların önemli bir kısmı emeğini karşılıksız olarak evleri için evlerinde kullanırken, emeğini farklı şekilde değerlendirmek isteyenlerde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler.

Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadın, ekonomik ve sosyal yaşamın birçok alanından dışlanmaktadır. Bu alanlar arasında ise cinsiyete dayalı ayrımın yaşandığı çalışma hayatı önemli bir yere sahiptir.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık çalışma yaşamının hemen her alanında kendini göstermektedir. Üniversite düzeyinde eğitim almış kadınlar dahi bu ayrımdan üzerine düşen payı almaktadır. Emeğini ücret karşılığı kiralama istek

ve arzularına rağmen bu kadınlar işsizlik ve onun ortaya çıkarmış olduğu sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin görüldüğü alanlardan biri olması ve kadının ekonomik, sosyal ve psikolojik iyilik halinin bozulmasına neden olmasından dolayı işsizlik, sosyal politika ve sosyal hizmet müdahalesi açısından üzerinde durulması gereken önemli sosyal sorunlar arasında yer almaktadır.

Bu doğrultuda araştırmada, üniversite mezunu kadınların çalışma yaşamından dışlanmasının temel nedenleri, yaşanan sorunlar ve bu sorunların üstesinden gelmek üzere yararlanılan destek ağları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Sosyal çalışma, kadın, ayrımcılık, toplumsal cinsiyet, sosyal dışlanma, işgücü, istihdam, işsizlik, sosyal destek

ABSTRACT

ÖZTÜRK, Özkan. The Evaluation Of University Graduates Women's Unemployment Process, Master Thesis, Ankara, 2015.

The main aim of the modern social policy understanding and social service is providing of social justice. Providing of the social justice can be possible with providing of equality in politic and law. This situation relates to attending to the process of making decisions and equality in using rights.

The kind of welfare regime in the social policy area can be effective in the position of social group. the kind of the welfare regime decides women's attending of the economic and social life. Welfare regime which is dominant in the family life affects women's attending of economic and social life. The feature of this welfare regime focuses on women's gender responsibility.

This gender responsibility positions women 's place in the family and for the family. The important majority of women uses their labour in their house without remuneration. Women who use their labour in a different way can face different problems.

Women is marginalized from many areas of economic and social life. Working life has important place among these areas.

Discrimination relating to gender is nearly every area in the working life. Even women who graduate from university are affected from this discrimination. Although they want to use their labour with payment, they must struggle with unemployment.

Unemployment is one of the area of gender inequality and adverse effects women's economic, social and psychological wellbeing. Therefore, in the context of social policy and social work practice, unemployment is one of the important problems which must be focused on.

In this way, the research has tried to determine the main reason for the exclusion of women in working life and experienced problems and utilized networks of support in order to overcome the problems.

Key Words

Social work, female, discrimination, gender, social exclusion, employment, labor force, unemployment, social support.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	5
KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. SOSYAL POLİTİKA	5
1.2. REFAH DEVLETİ VE KADIN	8
1.3. SOSYAL HİZMET	12
1.3.1. Güçlendirme yaklaşımı	14
1.3.2. Sosyal destek.....	16
1.4. İŞSİZLİK KAVRAMI	18
1.4.1. İşsizliğin nedenleri	20
1.4.2. İşsizliğin sonuçları	23
1.5. TOPLUMSAL CİNSİYET	30
1.5.1. Toplumsal cinsiyet kavramı	32
1.5.2. Toplumsal cinsiyet algısında değişim.....	34
1.6. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI İŞBÖLÜMÜ	39
1.6.1.1. Tarihsel süreçte kadın emeği	39
1.6.1.2. Kadının karşılıksız emeği	44
1.6.1.3. Kadının çalışma yaşamından dışlanması	47
1.7. TOPLUMSAL CİNSİYET İSTATİSTİKLERİ	51
1.7.1. Uluslararası istatistikler.....	52
1.7.1.1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi.....	52
1.7.1.2. Küresel cinsiyet ayrımı endeksi.....	54
1.7.2. Türkiye’de toplumsal cinsiyet istatistikleri	57
1.7.2.1. Kadının eğitim durumu	58

1.7.2.2.	Kadınların işsizlik durumu	61
1.7.2.3.	İşgücüne katılım	62
1.7.2.4.	Meslek gruplarına göre istihdam.....	65
1.7.2.5.	Cinsiyetler arası ücret eşitsizliği.....	67
1.7.2.6.	Sektörlere göre istihdam	69
1.7.2.7.	Kayıtdışı istihdam	71
2.	BÖLÜM	74
	ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER	74
2.1.	ARAŞTIRMANIN SORUNU.....	74
2.2.	TANIMLAR.....	76
2.3.	ARAŞTIRMANIN AMACI	77
2.4.	ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	78
3.	BÖLÜM	80
	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	80
3.1.	ARAŞTIRMANIN MODELİ	80
3.2.	EVREN VE ÖRNEKLEM	80
3.3.	VERİLER VE TOPLANMASI	81
3.4.	VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	82
3.5.	SÜRE VE OLANAKLAR	83
4.	BÖLÜM	84
	BULGULAR VE YORUM.....	84
4.1.	TEMEL SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER	84
4.1.1.	Temel sosyo-ekonomik bulgular	84
4.1.2.	Mezuniyet durumu.....	86
4.1.3.	Mesleki durum.....	88
4.1.4.	Hanenin sosyo-ekonomik durumu	90
4.1.5.	Çalışma yaşamındaki deneyim	94
4.1.6.	İş arama süresi	94
4.2.	İŞSİZLİĞİN NEDEN VE SONUÇLARI.....	95
4.2.1.	Katılımcıların işsizliğin nedenlerine ilişkin algıları	95
4.2.2.	İşsizliğin eşler arasındaki ilişkiye etkisi	97
4.2.3.	Kadınların iş arama nedenleri	98
4.2.4.	Kadınların işsizlik sürecinde yaşadıkları sorunlar	100

4.2.5.	Kadınların işsizlik sürecindeki destek ağları.....	104
4.2.5.1.	Kadınlara ekonomik destek sağlayan kişi ve kurumlar.....	104
4.2.5.2.	Kadınlara psikolojik destek sağlayan kişi ve kurumlar.....	105
4.2.5.3.	İşsizlik sürecinde genel anlamda destek ağı.....	106
4.2.5.4.	İş aramada yönlendirici destek.....	107
4.3.	İŞ ARAMA SÜRECİ	108
4.3.1.	Bireysel çabalar	109
4.3.2.	Kurumsal hizmetler	109
4.3.3.	Özgeçmiş hazırlama becerisi	112
4.3.4.	İş arama kanalları.....	112
4.3.5.	İş görüşmesi.....	113
4.4.	İŞSİZLİK SÜRECİNDE DEĞİŞKENLER ARASI İLİŞKİLER	114
4.4.1.	İş arama süresi ve özgeçmiş hazırlama	114
4.4.2.	Mezuniyet durumu ve iş arama süresi	116
4.4.3.	Doğum yeri ve iş arama süresi.....	117
4.4.4.	En uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi.....	118
4.4.5.	Hanenin ekonomik durumu mezuniyet ilişkisi	119
4.4.6.	Çocuk sayısı ve iş arama süresi	120
4.4.7.	İşsizlik sigortası hizmetleri ve iş arama süresi	121
4.5.	BİRLİKTELİK ANALİZLERİ	121
4.5.1.	İşsizliğin nedenlerinin birlikte gerçekleşmesi	121
4.5.2.	İş arama nedenleri.....	126
4.5.3.	İşsizlik sürecinin olumsuz etkileri	128
4.5.4.	İşsizlik sürecinde destek ağları	130
4.5.4.1.	Sosyal destek.....	130
4.5.4.2.	İş aramaya yönlendiren kişiler	131
4.5.4.3.	Kurumsal Destek ağı hakkında bilgi düzeyi	133
4.5.5.	İş arama kanalları.....	137
4.5.6.	Mülakat becerileri	141
SONUÇ	147	
KAYNAKÇA.....	160	
EK 1: GÖRÜŞME FORMU	173	
EK 2: ETİK KURUL İZİN MUFİYET RAPORU	179	

EK 3: ORJİNALLİK RAPORU	180
ÖZGEÇMİŞ	181

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi (OECD)	53
Tablo 2:	Küresel cinsiyet ayrımı endeksi (OECD)	56
Tablo 3:	Erkeklerin okul mezuniyet oranı (%)	59
Tablo 4:	Kadınların okul mezuniyet oranı (%)	60
Tablo 5:	Yıllar itibariyle kırsal ve kent işsizlik oranları (%)	61
Tablo 6:	İş arama süresine göre 2014 yılı işsizlik oranları (%)	61
Tablo 7:	Eğitim durumuna göre işsizlik oranları (2014)	62
Tablo 8:	Cinsiyete göre işgücüne katılmama nedenleri (2014)	63
Tablo 9:	Eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranları (2014)	64
Tablo 10:	Meslek gruplarına göre istihdamın dağılımı (2014)	66
Tablo 11:	Meslek gruplarına göre cinsiyete dayalı ücret farkı	69
Tablo 12:	2014 yılında İstihdam edilenlerin işteki durumu (%)	70
Tablo 13:	Cinsiyete göre istihdamın sektörel dağılımı (2014)	70
Tablo 14:	2014 yılı kayıt dışı istihdam oranları (bin, %)	72
Tablo 15:	Temel tanıtıcı bulgular	85
Tablo 16:	Mezun olunan alanların dağılımı	88
Tablo 17:	Mesleki dağılım tablosu	89
Tablo 18:	Hanenin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulgular	91
Tablo 19:	Daha önceki çalışma durumu	94
Tablo 20:	Ay olarak iş arama süresi	94
Tablo 21:	Katılımcılara göre işsizliğin nedenleri	96
Tablo 22:	İşsiz kalmanın eşler arası ilişkilere zararı	97
Tablo 23:	Kadınların iş arama nedenleri	99
Tablo 24:	İşsizliğin sonuçları	102
Tablo 25:	Ekonomik destek ağı istatistikleri	105
Tablo 26:	Psikolojik destek ağı verileri	106
Tablo 27:	Sosyal destek ağı verileri (Soru -24)	107
Tablo 28:	İş aramaya yönlendiren kişiler	108
Tablo 29:	İş arama sürecinde bireysel çabalar yeterli mi?	109
Tablo 30:	İŞKUR'a kayıtlı bireylerin cinsiyete göre dağılımı	110
Tablo 31:	Eğitim faaliyetlerinden yararlananlar tablosu	110
Tablo 32:	İŞKUR hizmetleri hakkında farkındalık düzeyi	111

Tablo 33:	Özgeçmiş hazırlama konusunda bilgi düzeyi	112
Tablo 34:	İş arama yöntemleri	113
Tablo 35:	İş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken kurallar.....	114
Tablo 36:	İş arama süresi, özgeçmiş hazırlama istatistikleri	115
Tablo 37:	İş arama süresi, özgeçmiş hazırlama verileri normallik testi	115
Tablo 38:	İş arama sürecinde kendi çabaların yeterliliği.....	116
Tablo 39:	Eğitim durumu ve iş arama süresi test verileri	117
Tablo 40:	En uzun süreyle yaşanan yer-iş arama süresi ilişkisi	118
Tablo 41:	Mezuniyet-gelir durumu ilişkisi	119
Tablo 42:	Çocuk sayısı – iş arama süresi ilişki testi	120
Tablo 43:	Birlikte etkili olduğu düşünülen işsizlik nedenleri	122
Tablo 44:	Birlikte ortaya çıkan iş arama nedenleri.....	126
Tablo 45:	İşsizlik sürecinin ortaya çıkardığı olumsuzluklar	128
Tablo 46:	Sosyal destek ağları birliktelik tablosu	130
Tablo 47:	İş aramaya yönlendiren kişiler birliktelik tablosu.....	132
Tablo 48:	İŞKUR hizmetleri hakkında bilgi düzeyi	134
Tablo 49:	Kullanılan iş arama kanalları birliktelik analizi	138
Tablo 50:	Mülakat becerileri birliktelik analizi	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Aylık gelir durumu dağılım grafiği	93
Şekil 2:	İşsizliğin nedenleri birliktelik grafiği	125
Şekil 3:	İş arama nedenleri birliktelik grafiği.....	127
Şekil 4:	İşsizliğin sonuçlarının birlikte görülme grafiği.....	129
Şekil 5:	Algılanan en yüksek sosyal destek ağı grafiği.....	131
Şekil 6:	İş aramaya yönlendiren kişiler birliktelik grafiği.....	133
Şekil 7:	İŞKUR hizmetlerine ilişkin bilgi düzeyi.....	137
Şekil 8:	İş arama kanallarını birlikte kullanma yoğunluğu	141
Şekil 9:	Mülakat becerilerinin birlikte görülme yoğunluğu	145

GİRİŞ

İnsanlığın varlığından bugüne ekonomik ve toplumsal yapı sürekli bir değişim içerisinde. İkel toplumdan günümüze kadar insanlık tarihinin önemli aşamalardan geçtiği ve her bir aşamada ekonomik ve toplumsal yaşamda bir öncekinden daha büyük ölçekte değişimlerin kaydedildiği gözlemlenmektedir.

Söz konusu değişimlerin, bazı yönleriyle ekonomik ve sosyal yaşamda olumlu etkiler ortaya koyduğu ifade edilebilir. Ancak yaşanan değişim süreciyle birlikte kadının ekonomik ve sosyal yaşamdaki yeri açısından bazı sorunların da ortaya çıkabildiği görülmektedir.

Bu sorunların en önemlileri arasında işsizlik yer almaktadır. İşsizlik günümüz dünyanın en önemli sorunlarından biridir. Bu sorun genel anlamda ekonomik boyutuyla ele alınmakla birlikte birçok araştırmada ifade edildiği üzere sosyal ve psikolojik boyutları da olan bir konudur.

İşsizlik bir taraftan üretimin asli unsurlarından olan insan emeğinin kullanılmaması nedeniyle ekonomik kayıplara yol açarken, diğer taraftan insanların kendini ifade etme biçimi olan çalışma hayatından uzaklaşmaları nedeniyle sosyal anlamda sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir.

İşsizliğin kişi üzerindeki etkisi ile ülkenin kalkınma düzeyine etkisi farklı boyutlarda olabilmektedir. Bu durum bir taraftan işsiz kalan kişiler üzerinde önemli tahribatlara neden olurken diğer taraftan ülkenin beşeri sermayesinin kullanılmaması nedeniyle kalkınma düzeyini de etkilemektedir. Bu anlamda işsizlik, üzerinde en çok tartışılan konuların başında gelmektedir.

Bir diğer sorun ise yaşanan değişim sürecinin ortaya çıkardığı eşitsizliklerdir. Bu eşitsizlikler arasında ise kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği önemli bir yere sahiptir.

İçinde yaşanan toplum bireyi etkisi altına alarak ona bazı rol ve bu rollere bağlı görevler yüklemektedir. Bazı roller doğuştan kazanılırken bazıları ise yaşam içerisinde öğrenilmektedir (Aytaç, 2000, s. 16). Bu anlamda ekonomik ve

toplumsal yapıda yaşanan değişim sürecinin sonuçlarından biri de cinsiyete bağlı rollerde değişimin ortaya çıkmasıdır.

Başlangıçta kadın ve erkek arasında eşitliğin hâkim olduğu yapı, kadının aleyhine bir değişim süreci geçirmiş ve ortaya çıkan eşitsizlikler birçok nedene bağlı olarak meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Bugün içinde bulunduğumuz dünyada kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin temel dayanağı çoğunlukla erkek ve kadının yaratılış farklılığına dayandırılmaktadır. Bu tür değerlendirmelerin temelini kadın ve erkeğin fizyolojik özellikleri oluşturmaktadır. Kadın, erkeğin sahip olduğu fizyolojik nitelikler baz alınarak değerlendirilmekte ve kadının erkeğe göre zayıf olduğu değerlendirmesi yapılmaktadır. Ancak burada göz ardı edilen en önemli konu kadın ve erkeğin sahip oldukları farklı özellikler sayesinde her iki cinsin birbirini her alanda tamamlama özelliğidir (Yeşilorman, 2001, s. 271).

Ancak kadının toplumdaki temel rolü “eş ve anne” göreviyle özdeşleştirilmekte, kadına bunun ötesinde hayat hakkı tanınmayabilmektedir (Erbay ve Tuncay, 2006, s. 26). Elbette çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan bu sorun ve kadının ikincil konuma itilmesi tepkisel hareketleri de beraberinde getirmektedir.

Bunun en önemli yansımasını feminist hareket oluşturmaktadır. Akalın’a (2003, s. 17-18) göre demokratik toplum düzeni içerisinde siyasi haklarını ve ekonomik özgürlüklerini alan kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarına ilişkin paylaşım ve bölüşüm taleplerindeki artışın politik boyutu feminizm hareketi olarak isimlendirilmektedir.

Ayrıca çalışma yaşamının insan hayatı açısından önemli bir yere sahip olduğu hemen herkes tarafından bilinen bir konudur ve kadınların çalışma yaşamındaki yeri kadın erkek eşitsizliğinin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Geçmiş ve günümüz dünyasında ekonomik, sosyal ve siyasal birçok alanda erkek egemen bir yapıyla karşılaşılıyor olmamıza rağmen, günümüz toplumlarında kadınların elde etmiş oldukları başarılar, kadınlar ve erkekler

arasındaki farklılıkların biyolojik olmaktan çok toplumsal ve kültürel olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kadınların elde etmiş oldukları başarılar ve çalışan kadınların sayılarındaki artış erkek egemen toplum yapısına ilişkin genel kabullerin tümüyle olmasa bile önemli ölçüde değişmesine neden olmuştur (Giddens, 2009, s. 107-108).

Çalışmak ise birey ve toplum açısından önemli bir kavramdır. Çalışmanın bu önemi ekonomik, sosyal ve psikolojik iyilik halinin artırılmasına yaptığı katkıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak kadın çeşitli nedenlere bağlı olarak çalışma yaşamında istenilen düzeyde yer alamamakta ve çalışmanın bu faydalarından yoksun kalmaktadır. Bu anlamda kadının rol ve sorumluluklarına ilişkin farklılaşma ile cinsiyet ayrımının görüldüğü en belirgin alanlardan birini çalışma yaşamı oluşturmaktadır.

Genel olarak tüm bireylerin, özelde ise kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımı açısından önemli bir yeri bulunan çalışma hayatı, “sosyal refah anlayışının gerçekleştirilmesinde sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanmasında, insan haklarının korunmasında ve geliştirilmesinde sorumluluk sahibi” olan sosyal hizmet mesleği ve disiplini (Danış ve Şahbikan, 2014, s. 628) açısından da üzerinde durulması gereken bir alan olma özelliğine sahiptir.

Bireyin ekonomik ve sosyal olarak kendini ifade edebilmesinin ve varlığının devamlılığını sağlayabilmesinin önemli araçlarından biri olarak, çalışmak bireyin en önemli haklarından birini oluşturmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanabilmesi ise kadına çalışma hakkının tanınmasını ve bu hakkın kullanımının önündeki dolaylı ve dolaysız engellerin kaldırılmasını gerekli kılar.

Bütün insanların hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğduğunu belirten, insanlar arasında herhangi bir ayrımı kabul edilemez olarak gören “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nin 23’üncü maddesinde çalışma hakkıyla ilgili olarak şu ibarelere yer verilmiştir (BM, 1948):

- “1. Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.
2. Herkesin, hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit iş karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.

3. Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır...”

Elbette çalışma hakkının kullanımı kadın erkek eşitliğinin sağlanmasıyla ilgilidir. Çalışmak ekonomik ve sosyal anlamda sağladığı faydalarla birlikte kadın ve erkek arasında eşitliğin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu durum, çalışma ile elde edilen kazanımların birbiriyle etkileşim içerisinde olmasıyla ilgilidir. Ancak birçok kadının birey açısından önemli faydaları bulunan ve en temel haklardan biri olan çalışma hakkından yoksun olduğu da bir gerçektir.

Doğramacı'ya (1989, s. 42) göre kadın çalışarak aile bütçesine katkı sağladıkça, erkeğin mutlak egemenliği ve aile bütçesi üzerinde sınırsız tasarruf hakkı da ortadan kalkacaktır. Kadının çalışması ve aile bütçesine sağladığı katkıyla birlikte her iki cins arasında ekonomik ve sosyal eşitlik tam anlamıyla sağlanmış olacaktır.

Kadının ekonomik ve sosyal hayatta hak ettiği yeri alabilmesi için ve yapılacak çalışmalara yol gösterici olabilmesi açısından kadının çalışma yaşamındaki durumunun ortaya konması önemlidir. Ayrıca bu kapsamda çalışmanın sağladığı faydaların ve çalışma yaşamında kadının durumunun belirlenmesi ve en önemlisi de çalışma yaşamından işsizlik nedeniyle dışlanan kadınların bu süreçte yaşadıklarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Bu anlamda üç ana bölümden oluşan bu çalışmada öncelikle çalışma hayatına ilişkin temel kavramlar ile toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanmış, işsizlik sürecinin olumsuz etkilerine değinilmiş ve genel anlamda çalışma yaşamında kadının durumunu ortaya koyan veriler incelenmiş ve son aşamada ise saha çalışmasında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Karataş sosyal hizmetin gelişim aşamasında işsizlik ve yoksulluğun önemli bir rolü bulunduğunu belirtmektedir. Sanayileşmeyle birlikte ekonomik ve toplumsal değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk toplumda yardım duygusunun harekete geçmesine neden olmuş, ancak gönüllü çabaların işsizlik ve yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan sefaleti gidermedeki yetersizliği yeni yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu değişime bağlı olarak tek tek bireyleri hedef alan yardımlardan bireyi içinde yaşadığı toplum içinde ele alan sosyal reform anlayışına doğru bir evrilme yaşanmıştır (1994, s. 90-91). Bu aynı zamanda gönüllük esasına dayanan sosyal politika anlayışından yasal olarak güvence altına alınmış hak temelli bir sosyal refah devletine doğru gelişime işaret etmektedir.

1.1. SOSYAL POLİTİKA

Sosyal politika kavram ve uygulama açısından sınırları kesin olarak belirlenmiş bir kavram değildir (Ersöz, 2005, s. 759). Sınırları kesin olarak belirlenmemiş ve kapsamı çok geniş bir alan içerisinde çeşitli yönleriyle ele alınan sosyal politikaya ilişkin alan yazımda bazı tanımlama ya da açıklamaların bulunduğunu da görmek mümkündür.

Modern anlamıyla sosyal politikadan bahsedildiğinde Şenkal ve Doğan'a (2012, s. 64) göre vatandaşlık kavramıyla sosyal politika arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin kaynağı sosyal politikanın hedefinin ülkede yaşayan her bir bireyin ekonomik ve sosyal durumunun iyileştirilmesi olmasıdır.

Eşitlik ve adalet kavramlarıyla ilgili bir kavram olarak amacı sosyal adaleti tesis etmek olan sosyal politikanın (Sunal, 2011, s. 284) "*...gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, eğitimden istihdama, sağlıktan konuta birçok alt başlığı...*" bulunmaktadır (Ecevit, 2012, s. 11).

Esping-Andersen (2013, s. 35-36), sosyal politikanın ortaya çıkan toplumsal risklere karşı gerçekleşen kollektif siyasi eylemlerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Kilise, lonca, soylu kesimler gibi kurum ya da grupların dağıtmış oldukları yemek, sadaka ve yardımlar ile devletin yoksullara yapmış olduğu yardımlar ve sosyal yardım paketleri sosyal politika kapsamında değerlendirilmektedir.

Sosyal politika batılı ülkelerde yaşanan sosyal, siyasal, yasal ve iktisadi gelişmelerin bütününden oluşan bir sürecin sonucunda kurumsallaşmıştır (Sunal, 2011, s. 284). Bu kurumsallaşma sürecinde emeğin metalaşmasının önemli bir yeri bulunmaktadır. Buğra'ya (2015, s. 35-36) göre, özgürleşen soyut emeğin çalışma hayatının dışında kalması toplumsal huzursuzluğa neden olmaktadır. Sosyal politika açısından bakıldığında emek piyasası önemli sorunların yaşandığı ve her şeyin belirli bir düzen içinde ve kendiliğinden gerçekleştiği bir süreç değildir. Sosyal politika tarihide daha çok piyasanın çözüm bulamadığı bu huzursuzluğa çözüm arayışı çerçevesinde şekillenmiştir.

Diğer bir açıdan değerlendirildiğinde bu toplumsal huzursuzluğun kaynağının toplum içerisinde ortaya çıkan eşitsizlikler olduğu ifade edilebilir. Sunal'a göre *“tarih boyunca eşitsizlikler kendini yaşamın farklı alanlarında çeşitli şekillerde göstermişler ve toplumsal huzursuzlukların doğal bir nedeni olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir”* (2011, s. 302). Sosyal politikanın geçirdiği evrim süreci de eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin ortaya çıkarmış olduğu huzursuzluklara aranan çözümler çerçevesinde şekillenmiştir.

Esping-Andersen (2013, s. 40-41) sanayi devrimi öncesi ve sonrası dönemi ele alarak piyasa sisteminin bazı sorunları halletmekteki başarısızlığını ve bunun sosyal politika ve refah devleti açısından etkisini ortaya koymaktadır. Sanayi devrimi öncesinin önemli kurumsal yapısı, ortaya çıkan risklerin dağıtımında en önemli işlevsel aracı aile kurumudur. Sanayileşme sonrası dönemde sürekli bir gelir ve işin piyasa tarafından garanti edilememesi risklerin genelleşmesine ve piyasanın riskleri bertaraf etmekte yetersiz kalmasına neden olmuştur. Piyasa

başarısızlığı olarak isimlendirilen bu durum refah devletinin ortaya çıkışındaki temel unsurdur.

Sosyal politikanın kurumsallaşma süreci açısından 16 ve 17. yüzyıllar önemli gelişmelere işaret etmektedir. Buğra (2015, s. 36-64), 16. ve 17. yüzyılda metalaşan emeğin sahibi olan mülksüz insanın asli işlevinin çalışmak olduğunu ve sosyal politikanın kurumsallaşma sürecinin de emeğin metalaşması ve metalaşmaktan çıkarılması sürecine bağlı olarak şekillendiğini belirtmektedir. Yoksulluğun sadece bir iş sahibi olmanın ötesinde çok boyutlu bir özelliğe sahip olduğunun kabul edilmesi, sosyal yardım bürokrasisinin kurulması, hayırseverlik ve gönüllülük esasından vatandaşlık ve hak temeline dayalı bir sosyal yardım sistemine geçilmesi 16. yüzyıldan günümüze sosyal politika alanındaki değişimin ve kurumsallaşmanın geçirdiği uzun ve zorlu bir sürece işaret etmektedir.

İhtiyaçlar, mücadeleler ve gelişmeler etrafında şekillenen bu uzun ve zorlu süreçte ortaya çıkan modern sosyal politika anlayışında temel olarak ekonomideki eşitsizliklerin azaltılması, toplumsal adalet ve eşitliğin sağlanması, toplumsal uzlaşma ve bütünlüğün sağlanması hedeflenmektedir. Ahlaki temele dayalı uygulamalardan sistematik, kalıcı ve yaygın uygulamalara doğru bir evrim yaşayan sosyal politika (Koray, 2007, s. 27) “...sosyal adaleti sağlamak konusunda oluşturulan fikirler ve uygulamaların bütünü olarak...” tanımlanabilmektedir (Sunal, 2011, s. 288)

Avrupa Birliği (AB) açısından değerlendirildiğinde sosyal politikanın tanımlanmasında iki farklı yaklaşımın bulunduğu belirtilmektedir. Bu yaklaşımlardan biri sosyal politikayı kolektif olarak sunulan sosyal hizmetler olarak tanımlarken diğeri sosyal politikayı daha çok emek piyasası, emek piyasasına ilişkin kurumlar ve ilişkiler çerçevesinde tanımlamaktadır. Bunlardan ilki İngiliz modelidir ve sosyal politikanın temel unsurlarını eğitim, sağlık, kişisel sosyal hizmetler, sosyal güvenlik, konut gibi hizmetlerin sunumu ve bu sunumdaki etkinlik ve verimlilik, hizmetin kim tarafından sağlandığı ve bu hizmet sağlayanların kime karşı sorumlu olduğu oluşturmaktadır. Diğeri ise kıta

Avrupalı modelidir ve sosyal politikanın temel unsurlarını sosyal ortaklar olarak ifade edilen işverenler, sendikalar, hükümet ve bunlar arasında işçi hakları çerçevesinde emek piyasasına yönelik anlaşmalar oluşturmaktadır (Kleinman, 2013, s. 159).

Sosyal politikanın farklı sınıf ya da grupları kapsama alan bir kavram olarak tanımlanması durumu sadece AB ülkelerine özgü bir durum değildir. Ersöz (2005, s. 759), sosyal politika yazınında bu tür farklı yaklaşımların bulunabildiğini belirtmektedir. Ersöz sosyal politikanın kapsamını belirlerken bazı yazarların sadece çalışan sınıfları ele aldığını belirtmektedir. Ancak sosyal politika açısından baskın olan yaklaşım sosyal politikanın tüm toplumsal sorunları ve grupları kapsadığıdır.

1.2. REFAH DEVLETİ VE KADIN

Liberalizmin bırakınız yapsınlar anlayışı devletin mümkün olduğu ölçüde küçülmesi ve sadece piyasasının işleyişini korumak üzere görev almasını öngörmektedir (Önür, 2009, s. 354). Ancak 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalım sonrasında bırakınız yapsınlar anlayışına dayalı liberal politikalar yerini ekonomik ve sosyal düzenin tanziminde devleti birincil aktör haline getiren politikalarla bırakmıştır. Sosyal refah devleti ya da sosyal devlet anlayışı bu müdahaleci yönünün geliştirilmesi düşüncesine dayanmaktadır (Ersöz, 2005, s. 769).

Bu müdahaleci devlet anlayışının sonucu olarak ortaya çıkan refah devletiyle birlikte ekonomik kaynakların kısıtlılığına bakılmaksızın toplumsal bütünlüğün sağlanmasına yönelik olarak sosyal politika önlemleri uygulamaya konulmuştur. Bu sosyal politika önlemlerinin özelliği sadece yoksulluğu merkeze alan ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyen sosyal politika anlayışından vazgeçilerek toplumsal yapıyı vatandaşlık statüsünde birleştiren önlemlere dayalı bir sosyal politika anlayışının oluşturulmasıdır (Buğra, 2015, s. 66).

Kuruluşu 1930'lu yılların başı olan ve ikinci dünya savaşı sonrasında olgunlaşan yapı, gelişmiş ülkeler için "sosyal refah devleti", azgelişmiş kapitalist ülkelerde

“kalkınma idaresi” ya da yalnızca “sosyal devlet” biçiminde nitelendirilmiştir. “*En genel tanımıyla sosyal devlet, ekonomik ve toplumsal yaşama kamusal araçlarla doğrudan ve dolaylı olarak müdahale etme yetkisiyle donatılmış devlettir*”. Eğitim sağlık, sosyal güvenlik, istihdam ihtiyaçlarının karşılanması herkesin erişimine açık ve devletçe güvence altına alınan hak alanları olarak görülmektedir (Güler, 2006).

Ersöz’e (2005, s. 763) göre, 20. yüzyılın ilk yarısından sonra gelişmiş ülkelerde refah devleti anlayışının benimsenmesiyle birlikte sosyal güvenlik, gelir dağılımı, eğitim, konut ve sağlık gibi temel sosyal politika alanları olarak nitelendirilen alanlardaki iyileşmeler sosyal politikada yeni öncelik alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal politikanın ilgi alanına ve kapsamına dahil olan bu yeni alanlar “kadınların çalışma hayatına katılımını kolaylaştırıcı önlemler, çocuk ve yaşlıların bakımı, çevre politikaları ve cinsiyet ayrımcılığı” gibi alanlardır.

Esping-Andersen (2013, s. 38), “duygusal yakınlık ve tüketim sığınağı olması” nedeniyle refah rejimleri açısından ailenin yadsınamaz bir rolü bulunduğunu belirtmektedir. Buna bağlı olarak refah rejimlerinin “devlet, piyasa ve aile üçlemesi” çerçevesinde tanımlanması gerektiği belirtilmektedir.

Devlet, aile ve piyasadaki herhangi birinin refah rejimi için katkısı diğer iki bileşene bağlı olarak şekillenmektedir. Bireylerin refah düzeyleri bu bileşenlerden elde edilen girdileri kullanımına göre belirlenmektedir. Sosyal hizmetlere olan talebin artış ya da azalışı da buna bağlı olarak değişecektir. Geleneksel bir ailenin kamusal sosyal hizmetlere talebi daha az olacağından emek arzı azalacağı gibi hizmet üreten yer sayısında da azalma olacaktır. Devletin ucuz kreş hizmeti sunduğu durumda ise ailenin ve piyasanın durumu geleneksel aile yapısının hâkim olduğu yapıdan daha farklı olacaktır. Bu yapıda ailede çalışan kişi sadece erkek değil aynı zamanda kadın olacaktır. Bu durum ev kadını sayısının azalmasına ve işgücüne katılım oranının artmasına, ailede gelir elde eden iki kişinin varlığı nedeniyle hizmet satın alma eğiliminin

artmasına neden olacaktır. Bir başka etki ise çarpan etkisi yoluyla ailelerin satın alma eğilimlerinin daha da artması olacaktır (Esping-Andersen, 2013, s. 39).

Refah devletinin önemli özelliklerinden biri de emeğin meta olmaktan çıkarılmasıdır. Emeğin meta olmaktan çıkışında devlet merkezli müdahalelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu devlet müdahaleleri çalışma hayatı, piyasanın işleyişi ve ailenin işlevleri üzerinde de etkide bulunur. Devlet müdahalesine esas olmak üzere belirlenen sosyal refah rejimi ise etkinin şekli ve yoğunluğunu belirlemekte ve hatta toplumsal grupların sistem içerisindeki konumu üzerinde belirleyici etkide bulunabilmektedir. Örneğin korporatist refah rejimlerinde sosyal güvenceyi belirleyen ödenen primlerdir. Bu yapıda kadının aile fertlerinin bakımını üstlenmesi aileyi sosyal güvenlik sisteminin önemli bir parçası haline getirmektedir. Bu tür rejimlerde hem devletin sağladığı, hem de piyasadan satın alınan kreş hizmeti gibi bakım hizmetlerinin sistem içerisindeki payı oldukça düşüktür (Buğra, 2015, s. 69).

Devlet müdahalesine esas refah rejiminin kadının konumunu belirleyen yönüne ilişkin bir başka örnek ise Ecevit'in çalışmasında yer alan yaşlı ve engelli bakımına yönelik politikalardır. Ecevit'e (2012, s. 25) göre, ailelerinde yaşlı ve engellilerin bakımını üstlenen kadınlara ücret ödenmesi kadının ait olması gereken yer ve onun toplumsal rollerini pekiştirici etkide bulunabilmektedir. Ayrıca neo-liberal sosyal politikaların bir yansıması olan bu tür uygulamalar bakım hizmetleri veren kurumların kapanmasına ve bu hizmetlerin toplumsallaşmasının engellenmesine neden olabilmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal politika bağlamında kadının yerini belirleyen refah rejiminin türüdür. Aile ağırlıklı refah rejimi refah yükümlülüklerinin büyük bir kısmını haneye yüklemektedir. Kadının geleneksel rol ve sorumluluklarına dayanan "aile ağırlıklı refah rejimleri" kadınların aile sorumluluklarına bağlı olarak onların ekonomik bağımsızlıklarını kısıtlayan bir etkide bulunabilmektedir. Refah rejimi bağlamında "aile ağırlıklı olmaktan çıkış" ise ancak refah devletiyle mümkündür (Esping-Andersen, 2013, s. 52).

İşgücü piyasası ise kadının ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Dedeoğlu ve Elveren (2012, s. 33) toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadının işgücüne katılımını sağlayan politikaları şu şekilde ifade etmektedir:

- Devlet eliyle sağlanan bakım hizmetleri yoluyla kadının işgücüne katılımının sağlanması
- Piyasa merkezli olarak sunulan hizmetler yoluyla kadının işgücüne katılımının sağlanması
- Çalışma saatlerinin uyumlaştırılması yoluyla kadınların zamanının hem bakım hem de çalışmaya göre ayarlanması.

Acar-Savran (2004, s. 68-69) toplumsal cinsiyet konusunda yapmış olduğu çalışmasında kadına yönelik çeşitli sosyal politika uygulamaları ve bu uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermekteki yetersizliklerine çeşitli örnekler vermektedir. Bu aynı zamanda sosyal politika uygulamalarında hassas bir dengenin bulunduğunu ve uygulanan politikanın farklı sorunlara yol açabildiğini de göstermektedir. Acar-Savran bu örnekler arasında aşağıda yer alan uygulamalara yer vermiştir:

- Sosyal yardım alan kadınlara çocuk bakımı konusunda hiçbir destek sunulmaksızın kamu kuruluşlarında çalışma zorunluluğu getiren ABD örneğinde, mağdur durumda bulunan kadın kamu otoritesinin uygulamış olduğu bir politika nedeniyle ikinci kez mağdur edilmektedir.
- Anneye yapılan karşılıksız ödemeler şeklinde uygulanan politikalar ise kadını ücretli çalışmadan soyutlayan özelliğe sahiptir. Bu uygulamada annelik bir meslek haline getirilmektedir.
- İsveç örneğinde uygulanan babaya doğum izni verilmesi ve çocuk bakımında cinsiyetten bağımsız olarak bakımı yapana ödenek verilmesi cinsiyetçi işbölümünü ortadan kaldırmamış aksine özel ve kamusal alanda bakım işlerinde çalışan kadın sayısını artırmıştır.

Özetle ifade edilecek olursa toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik olarak uygulanan ve kadına eşitlik vaadinde bulunan politikaların bazılarının kadınların geleneksel rol ve sorumluluklarını pekiştirmekten öteye gidemediği

görülmektedir. Bu politikaların bazıları toplumsal cinsiyete dayalı rollerin muhafaza edilmesine, kadınların güçsüz ve kırılğan bir grup oldukları yönündeki algının daha da artmasına neden olabilmektedir (Dedeoğlu ve Elveren, 2012, s. 30).

1.3. SOSYAL HİZMET

Cılga'ya (2004, s. 35) göre, bir meslek olarak sosyal hizmet demokratik toplumda insanın ve toplumun gelişmesine; temel hak ve özgürlükler, sosyal ve ekonomik haklar, siyasal ve katılım hakları doğrultusunda yaşam kalitesinin yükseltilmesine, toplumsal etkileşim mekanizmalarını harekete geçirerek bilimsel yaklaşım, yöntem ve tekniklerle yardımcı olan bir meslektir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) bölgesel ve ulusal düzeyde geliştirilebileceğini de kabul ederek sosyal hizmeti aşağıda belirtildiği şekilde tanımlamaktadırlar (IFSW ve IASSW, 2014):

“Sosyal hizmet sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmetin merkezidir. Sosyal çalışma sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi teoriler ile desteklenen sosyal çalışmanın ilgi alanını insanlar, yaşamı zorlaştıran yapılar ve refahın artırılması oluşturmaktadır.”

Kanada Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (CASW)'a göre sosyal çalışmacının temel ilgi alanı tüm insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal iyilik hallerine dikkat ederek sosyal refahtan eşit derecede pay alabilmelerini sağlamaktır (CASW, 2008, s. 1).

Suç, aile içi şiddet, depresyon, strese bağlı sağlık sorunları, yaşlılıkta yaşanan sorunlar gibi birçok sorun sosyal çalışmacılar tarafından ele alınan konular arasında yer almaktadır (Hooper Briars, 1980, s. 895).

Hooper Briars (1980, s. 896), yapılan araştırmalarda işsizliğin eş ve çocukların istismarı, intihar, depresyon ve ruhsal hastalıklar, suç, kalp rahatsızlıkları, böbrek bozuklukları, ülser, anne ve bebek ölümleri, özgüven eksikliği, evli kişiler

arasında çatışma, yaşam süresinin kısalması gibi etkilerinin bulunduğu yönünde önemli kanıtlara ulaşıldığını belirtmektedir.

Sosyal hizmetin gelişim sürecini çeşitli yönleriyle ele alan Mathur sosyal hizmetin bu süreç içerisinde fakirleri de içerisinde barındıran ekonomik anlamda bağımlı olanlarla ilgili bir kavram olma özelliği bulunduğunu ve bu yönüyle sosyal hizmetin “işsizler, hastalar, engelliler, yaşlılar, zihinsel özürülüler, dullar, bakıma muhtaç çocuklar” gibi ekonomik olarak bağımlı olanları desteklemeyi veya rehabilite etmeyi amaçlayan sistematik bir araç olarak kullanıldığını belirtmektedir (Mathur, 2007, s. 3).

İşsizlik belirtilen açıklamalara bağlı olarak, ortaya çıkarmış olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar çerçevesinde bireysel ve toplumsal refah üzerindeki etkileri nedeniyle sosyal hizmet müdahalesi açısından üzerinde durulması gereken önemli konular arasında yer almaktadır.

Hooper Briars'a (1980, s. 902) göre, sosyal hizmet uzmanları işsiz müracaatçıların psikolojik ve ruhsal sağlığı gibi bir takım ihtiyaçlarına ve istihdam sorunlarına cevap verebilecek durumda olmalıdır. Bu aynı zamanda müracaatçıların sorunlarına uygun olarak sunulabilecek çeşitli seçeneklere sahip olmak anlamına gelmektedir. Müracaatçı işsiz ise iş edinme tedavi sürecinin nihai hedefi olarak sunulabilmelidir. Ayrıca iş arayan müracaatçılar adına savunuculuk rolü ve destekleyici bir rol üstlenebilmek için iş arama süreci, işgücü piyasası ve piyasadaki fırsatlar hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Sosyal hizmetler felsefi ve teorik olarak sosyal adaleti sağlamayı temel paradigma olarak almaktadır. Sosyal hizmet bu yönüyle özgürleştirmeyi, güç farklılıklarının asgari seviyeye indirilmesini, eşitliği, güçlendirmeyi ve içermeyi kapsayan bir yapıya sahiptir (Tuncay ve İl, 2006, s. 60). Bu aynı zamanda herkesin, sahip olduğu özellikler ve toplumsal statülere bakılmaksızın eşit haklara sahip olması anlamını taşımaktadır.

1.3.1. Güçlendirme yaklaşımı

Sosyal hizmet mesleğinin nihai hedefi sosyal adaletin sağlanmasıdır (Tuncay ve Erbay, 2006, s. 59). Sunal'a (2011, s. 286) göre, sosyal adalet "...nimet ve külfetlerin toplumda adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Bir başka deyişle, toplumda herkesin hakça bir paylaşım olduğu konusunda genel bir kanaatinin bulunmasıdır." "...Adaletin varlığını pekiştiren en önemli kavramlardan biri, eşitliktir." Adil bir toplumun inşa edilebilmesi için siyasal ve hukuksal anlamda eşitliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Servet ırk renk, inanç, kültür vb. ayrımlar yapılmaksızın herkesin siyasal ve toplumsal karar alma süreçlerine dâhil edildiği ve hukuk düzeni içerisinde herkesin eşit muamele gördüğü bir toplum düzeni eşitliğin sağlandığı bir toplumu ifade etmektedir.

Tuncay ve Erbay sosyal adaletin hassas bir kavram olduğunu bu nedenle sosyal adaleti sağlamaya yönelik eylemlerin çok boyutlu olarak ele alınması gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Bu hassas denge açısından verilebilecek örnekler arasında ekonomik büyümenin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için kadınların tam zamanlı olarak iş yaşamına katılmalarının özendirilmesi örnek verilebilir. Kadının iş yaşamına katılımı ile beraber ücretli izin, doğum ve çocuk yardımları gibi etkili sosyal koruma enstrümanları kullanılmadığında çocukların gelişimi, yetişmesi konusunda sorunlar ortaya çıkabilmekte ve çocuklar bu süreçten zarar görebilmektedir (2006, s. 56). Sorunları çok boyutlu olarak ele almayan sosyal adaleti gerçekleştirmeye yönelik bu tür uygulamalarla belirli bir grup için sosyal adalet tesis edilirken yeni bir mağdur grubun ortaya çıkartılması muhtemel olabilmektedir.

Sosyal adaletin gerçekleştirilebilmesi için sosyal hizmet mesleğinin kullandığı temel kavram ve araçlardan biri ise güçlendirmedir. Hatta sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından güçlendirme sosyal adaletin olmazsa olmazı olarak kabul edilmektedir. Güçlendirme refah devletinin vatandaşlık temelinde belirlediği hakların uygulanabilirliğini sağlayan bir araç olma özelliğine sahiptir (Tufan vd., 2009, s. 82). Bu yaklaşım birey için değil bireyle birlikte başarıya ulaşmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımda birey kendi çözümünü bulma yönünde

güçlendirilmekte ve onun baş etme kapasitesi artırılarak çözümün öznesi olması sağlanmaktadır (Erbay ve Tuncay, 2010, s. 157).

Refah devletinin en önemli yönünü vatandaşlık temelinde sağlanan haklar oluşturmaktadır. Ancak sosyal politika bağlamında refah devleti açısından önemli olan yasal zeminde tanınan bir hakkın varlığından çok yasal olarak güvence altına alınmış olan bu hakkın kullanımınıdır.

Hakların kullanımında yetki ve sorumluluk, buna ilişkin bilinç ve beceri düzeyi ile değerler sistemine olan inançların varlığıyla yakından ilgilidir. İnsan hakları konusundaki gerekli bilgi düzeyinin oluşturulması ve insan haklarına ilişkin değerler sisteminin benimsenmesi hakların kullanımı açısından son derece önemlidir. Uygulanacak olan insan hakları eğitimi bilinç düzeyinin ve becerilerin artırılmasında, değerler sisteminin benimsenmesinde etkin araçlardan birini oluşturmaktadır. Bu eğitimler “demokrasi ve özgürlük eğitimi” olarak da ifade edilebilir (Erbay ve Tuncay, 2010, s. 151-152).

Tuncay ve Erbay (2006, s. 66), sosyal hizmet müdahalesi açısından güçlendirme ile ulaşılmak istenen şu şekilde ifade etmektedirler:

“Gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta gerçekleşen güçlendirici sosyal hizmet uygulamaları, güçsüzleşmiş yapılardan gelen bireylere, gruplara ve topluluklara yaşamlarına dair sonuçlar üzerinde kontrolleri olduğu inancını edinmelerinde ve yaşamlarındaki sorunların sorumlusunun ayrımcılık, önyargı ve sömürü gibi dışsal engeller olduğu algısını kazanmada yardımcı olmaktadır.”

İnsanların yaşadıkları sosyal sorunlara karşı güçlendirilmeleri bilinç düzeyinin artırılmasını, karar verme süreçlerine katılımlarını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılmasını, güven ve beceri eksikliklerinin giderilmesini gerekli kılmaktadır (Tuncay ve İl, 2006, s. 66). Güçsüzlerin içinde buldukları durumdan kurtulmaları için güçlendirmeye başvurulması insan haklarının uygulamaya yansıtılmasını sağlamaktadır (Tufan vd., 2009, s. 82).

Güçlendirme yaklaşımı ve kadının çalışma yaşamındaki yeri birlikte düşünüldüğünde Kadın Emeği İstihdamı Girişimi (KEİG) kadın istihdamının kadınların güçlenmesinin ve özgürleşmesinin bir aracı olarak kullanılabileceğini

belirtmektedir. Ancak KEİG kadın istihdamının ekonomik boyutuyla ele alındığını ve “işgücünün israf olmaması” anlayışına dayandığını belirtmektedir (KEİG, 2013, s.18).

Bu açıdan değerlendirildiğinde Sen’in özgürlükler konusundaki yaklaşımı konuya önemli ölçüde katkı sağlayabilir. Sen’e (1999, s. 3) göre, gerek ulusal gerekse bireysel düzeydeki gelir artışının özgürlüklerin gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Ancak gelir özgürlükler için yeterli olan tek bir faktör değildir. Özgürlüğü belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında ekonomik ve sosyal düzenlemeler, siyasi ve medeni haklar, sanayileşme, teknolojik ilerleme, sosyal modernizasyon gibi birçok faktör bulunmaktadır. Gelişimin sağlanabilmesi için de yoksulluk, tiranlık, ekonomik fırsat eşitsizliği, sistematik yoksunluk, kamusal faaliyetlerin ihmali, hoşgörüsüzlük ve baskıcı uygulamalar gibi özgürlüğe engel olan kaynakların ortadan kaldırılması gereklidir.

1.3.2. Sosyal destek

Sosyal hizmet insanların sosyal işlevselliğinin artırılması amacıyla onların hem yakın hem de uzak çevreleriyle etkileşimlerinin artırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde sosyal hizmeti insanlara yardımcı olan diğer mesleklerden farklılaştıran en önemli özelliği, sosyal hizmetin insanların yaşam deneyimlerini ve çevreleriyle etkileşimlerini merkeze alan bir yapıya sahip olmasıdır (Duyan, 2012, s. 3).

“Ekolojik yaklaşıma göre insanlar içinde buldukları çevreye uyum sağlamaya çalışmakta ve çevreyle etkileşimler sonucu değişim ve gelişim yaşamaktadırlar. Ekolojik yaklaşım, bireyleri çevreleriyle dinamik etkileşime giren varlıklar olarak görmektedir.” Bu yaklaşım çerçevesinde bireylerin sadece kendine odaklanması sorunların ve çözümlerin belirlenmesinde yanlış sonuçlara ulaşılmasına neden olabilmektedir. Yaşanan sosyal sorunlar çerçevesinde gerçekleştirilecek uygulamalarda, bireyin “ ...fiziksel, ruhsal, duygusal, psikolojik, sosyal durumlarını kapsayan farklı boyutlarıyla bir bütün olarak...” değerlendirilmesi ve içinde bulunulan “...durum/olay/çevre...”nin birlikte ele

alınması gerekmektedir. Ayrıca sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik sağlıklı uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için "...biogenetik faktörler, ailevi faktörler, kültürel faktörler, çevresel koşullar, kaynaklar ve fırsatlar, öz bakım kalıpları, gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri şeklindeki düzeyleri göz önünde bulundurarak çok boyutlu bir değerlendirme..." yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Özkan ve Kılıç, 2014, s. 75-76).

Konu sosyal hizmet mesleği açısından değerlendirildiğinde, Tuncay ve Erbay'a (2006, s. 54) göre, "*sosyal hizmet bireyi ve onu çevreleyen dünyayı görünenin ötesinde algılama ve yorumlama yeteneğine sahip olmalıdır. Ancak bu şekilde toplumsal değişim ve sosyal adalete hizmet edebilir.*"

Sosyal destek, sosyal ağ kavramı ve aile, arkadaşlar, komşular, iş arkadaşları ve birey için önemi olan diğer kişiler ile yakından ilgili bir kavramdır. Sosyal destek bu açıdan ihtiyaç duyulduğunda yardım edebilecek kişilerden oluşan potansiyel ağı ifade eden bir kavramdır. Bu ağlar sosyal destek sağlayarak olumlu anlamda destek sağlayabildiği gibi, psikolojik anlamda sorunların yaşanmasına da sebep olabilmektedir (Vrucinic, 2012, s. 77).

Sosyal desteğin birden fazla türü bulunmaktadır. Bunlar; öz saygı desteği, bilgisel sosyal destek, "sosyalleşme" ve araçsal destek şeklindedir. Özsaygı desteği bireyin bireysel saygı ve kabul görmesiyle ilgilidir. Bu bireyin kişisel sorunlarına ve başarısızlıklarına bakmaksızın onun değerlerini kabul eden ve saygı duyan kişilerle iletişim kurması yoluyla bireyin öz saygısını artırması ve geliştirmesidir. Bilgi desteği sorunun anlaşılması ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeler ve rehberlik anlamına gelmektedir. Bir diğer destek türü olarak aidiyet anlamına da gelen sosyalleşme, bireyin olumlu bir ruh hali yaşayacak şekilde başkalarıyla vakit geçirmesi durumudur. Araçsal destek ise mali yardım, maddi kaynak ve gerekli hizmetlerin sağlanması anlamına gelmektedir. Bu destek türleri bireysel stres düzeyini azaltmakta ve bireyin rahatlamasına yardımcı olmaktadır (Cohen ve Wills, 1985, s. 313).

1.4. İŞSİZLİK KAVRAMI

Sosyal hizmet uzmanlarının da içerisinde bulunduğu işsizlerin sayısındaki artış ve işsizliğin yaygınlaşması işsizliğin bireysel yetersizliklerden kaynaklanan bir olgu olduğu yönündeki inanın artık geçerliliğini kaybetmesine neden olmaktadır (Hooper Briars, 1980. S. 898).

Ekin (1997, s. 44), küreselleşme ve bilgi çağının gerektirdiği dönüşüme ayak uyduramamanın gelir dağılımı ve istihdam gibi birçok sorunu beraberinde getirdiğini belirtmektedir.

Bu durum genel olarak ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimin mevcut yapıları değişime zorlamasıyla ilgilidir. Bu değişim sürecine ayak uyduramamanın maliyeti ise ağır olabilmektedir. Günümüz dünyasının ekonomik ve sosyal anlamda önemli sorunlarından biri olarak kabul edilen işsizlik, ortaya çıkan bu maliyetlerin en önemlilerinden biridir.

İşsizlik kavramını açıklamak için öncelikle işgücü kavramının tanımlanması gerekmektedir. İşgücü kavramı Gündoğan ve Biçerli'ye (2004, s. 6-7) göre, en genel anlamıyla 15-65 yaş aralığında yer alan nüfustan, çalışmasına engel bir sakatlığı, mahkûmiyeti bulunmayanların; askerlik hizmeti dışında olanların; öğrenci olmayanların oluşturduğu nüfus içerisinde son üç ay içerisinde iş arama kanallarını kullanan, çalışmak arzu ve isteğinde olanları ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Kavramsal olarak ilk defa 1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Bunalım sırasında çalışmalara konu olan işsizlik ise kısaca "*çalışma faaliyetinin aksi durumu*" (Güler, 2005, s. 373-374), üretim faktörleri arasında yer alan emeğin üretimde kullanılamaması (Biçerli, 2011, s. 427) olarak ifade edilmektedir. İşsizlik en genel anlamıyla işgücü arz ve talebi arasındaki denge farkıdır. Ancak bu denge farkı sadece sayısal farkı ifade eden bir durum değildir. İşgücü arz ve talebinin bulunduğu alanda sayısal olduğu kadar niteliksel farklarda söz konusu olabilmektedir.

Buna uygun olarak Güney, ekonomik anlamıyla işsizliği emek arzı ile emek talebi arasındaki eşitsizlik olarak tanımlayarak, emek arzı ile emek talebi arasındaki eşitsizliğin kaynağının hem sayısal hem de niteliksel olabileceğini belirtmektedir (2009, s. 136). İşsiz kavramı istihdam kavramıyla birlikte değerlendirildiğinde, işsizi istihdam olanağı bulamayan kişi olarak tanımlamak mümkündür.

Zaim (1981, s. 151), işsizliğin 19. yüzyılda tamamen kişiye yüklendiği bir durum olarak tanımlandığını ve bu tanımlama yönteminin günümüzde terk edildiğini belirtmektedir. Bu anlamda Zaim'e göre 19. yüzyılın işsiz tanımı *"kabiliyetsizliğinden dolayı bir meslek edinememiş veya geçimsizliği sebebiyle iş bulamamış, boş vakit geçiren haylaz bir insan tipi"* şeklindedir. Ancak günümüzde bu yaklaşım terk edilmiş ve ekonomik yapı içerisinde doğan işsizlik kişinin çalışma isteğine ve çalışma iktidarında olmasına rağmen iş bulamaması durumunu ifade etmek üzere kullanılan bir kavram haline dönüşmüştür.

Literatürde yer alan tanımlamalara baktığımızda işsiz kavramının bu yaklaşıma uygun olarak *"çalışma arzu ve iktidarında olup, piyasadaki cari ücret haddinde çalışmak istemekle birlikte makul ve uygun bir iş bulamayan kimse..."* için kullanıldığını görmekteyiz (Özdemir vd., 2006, s. 69). Özkaplan da benzer şekilde referans döneminde işi olmayan, işe başlamaya hazır olan ve iş arama eylemi içerisindeki kişileri işsiz olarak tanımlamaktadır (1999, s. 65). Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu bu üç özelliğin bir arada bulunması durumunun işsiz tanımı için gerekli olmasıdır. TÜİK tarafından kullanılan işsiz tanımı da belirtilen tanımlar ile benzerlik göstermektedir.

İşsizlik sivil işgücünün sivil istihdamdan fazla olması, çalışma gücü ve isteği bulunmakla birlikte cari ücret seviyesinde iş bulunamaması durumudur. Yüksek oranda işsizlik durumu zayıf ekonomik yapının işareti olarak değerlendirilmektedir (Akçacı ve Özçalıcı, 2012, s. 162).

Bugün gelinen noktada işsizliğin kişinin kendi kusurundan kaynaklanan bir durum olduğu anlayışı ekonomik ve sosyal alanda yaşanan gelişime paralel olarak değişmiştir. Kişi çalışma yetenek ve isteğine sahip olsa dahi gelir getiren

bir işi olmayabilmektedir. Bu ise işsizliğin tamamıyla kişinin kendisinden kaynaklanmadığını ortaya koymaktadır.

1.4.1. İşsizliğin nedenleri

İşsizliğin nedenlerinden birini yeterli ölçüde iş yaratılamaması oluşturmaktadır (Erdayı, 2009, s. 157). Durgunluk dönemlerinde piyasada talep edilen işgücü arz edilen işgücünden daha azdır. Bu durum talep edilen işgücü niteliğinin artmasına neden olabilmektedir. Arz fazlası nedeniyle talep edilen nitelik ihtiyaçtan daha fazla olabilmekte (Çetinkaya, 2010, s. 47-49) eğitim düzeyinin düşüklüğüyle birlikte beceri düzeyi düşük olanlar, ekonomik durgunluk dönemlerinde yüksek eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha fazla güçle karşılaşabilmektedirler (Yüksel, 2003, s. 23).

Ekonomik büyüme hızının yüksek olduğu ekonomilerde dahi bazen işgücü arzını karşılayabilecek yeterli istihdam olanaklarının yaratılamadığı ve işsizlik sorunun süregelen olduğu durumlar söz konusu olabilmektedir.

İstihdamsız büyüme olarak da nitelenen bu duruma ilişkin örneklerden birini Türkiye ekonomisinde 2002-2007 yılları arasında yaşanan ekonomik büyüme oluşturmaktadır. Bu dönemde %6,9'a ulaşan bir büyüme yaşanmasına rağmen işsizlik oranı %10'un altına indirilememiştir (İŞKUR, 2011, s. 59).

Günümüzün ekonomik yapısı bir iş bulabilmek için işletmenin gereklerine uygun becerilere sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu da yetmemekte bulunan işte kalabilmek için de çalışanın sürekli olarak kendini geliştirmesi "yeni bilgi ve beceriler" kazanması gerekmektedir (Tınar, 2000).

Sanayi devrimi üretimin belirli bir kısmında uzmanlaşan ve verileni sorgusuzca yapan işçilere ihtiyaç duyarken günümüz bilgi çağında sorgulayan ve yaratıcılığını kullanan bilgi işçilerine, bir başka ifadeyle bilgiyi kullanabilme becerisine sahip eğitilmiş insan kaynağına ihtiyaç duyulmaktadır (Ekin, 1997, s. 14-15).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretim sürecine dâhil edilmesi emek yoğun üretim biçimleri yerine bilgi yoğun bir üretim sürecine geçilmesine olanak sağlamıştır. Çalışma yaşamına hâkim olan bilgi teknolojileri kavramı “...*bilginin elde edilmesini, depolanmasını ve iletilmesini sağlayan her türlü aracı kapsamaktadır*” (Göktürk, 2007, s. 208). Bu teknolojilerin kullanımı ise ekonomik ve sosyal yaşamda yaşanan değişimin hızını sanayi devrimiyle mukayese edildiğinde önemli ölçüde artırmıştır.

Bilgi çağı ve küreselleşmenin getirdiği değişim hızı geleneksel bilginin değerinin azalmasına yol açmaktadır. Değişime uygun yeni bilgilerin edinilmesi kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu yapı içerisinde eğitim sisteminin emeği ekonomik, teknolojik ve yapısal değişime uygun becerilerle donatması gerekmektedir (Ekin, 1997, s. 82).

Bunu sağlamanın yolu ise eğitim sisteminin piyasa ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesidir. Aytaç (2000, s. 198) eğitimi “...*temel olarak kişileri ilerdeki mesleklerine hazırlamaya yönelik bir araç*” olarak tanımlamaktadır. Ancak ona göre tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de eğitim kişileri ileride icra edecekleri mesleklere hazırlamakta yetersiz kalmaktadır.

Eğitim sistemi ve iş dünyası arasındaki kopukluğa bağlı olarak, bireyler çalışma yaşamına yeterli düzeyde hazırlanamadıklarından (Aytaç, 2000, s. 199), işsizlik sorunu yaşanmasına rağmen bilgi, beceri ve yetenek düzeyi yüksek emeğe olan talep karşılanamamaktadır (Ekin, 1997, s. 84).

Erdayı’ya göre “*mesleki eğitimin amacı, mesleki teorik bilgi ile donatılmış ve aynı zamanda pratikte işgücü piyasasının isteklerine hemen yanıt verebilecek işgücü yetiştirmektir*” (2009, s. 147). Eğitim sisteminin amacına uygun bireyler yetiştirememesi okuldan işe geçişlerde önemli sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında yeterli bağın kurulamamış olması nedeniyle özellikle mesleki eğitim alanlar başta olmak üzere bireyler ihtiyaç duyulan yeterli donanımı elde edemediği için mezun olmaktadır.

Emek piyasasında teknolojinin yoğun bir şekilde kullanımıyla birlikte yaşanan gelişmelere bağlı olarak, talep edilen vasıf düzeyin sürekli yükseldiği bir ekonomik yapıda insan sermayesine yapılan düşük yatırım işsizlik riskini artırıcı bir unsurdur. İş tatmininde yaşanan sorunlar ve ihtiyaçların karşılanması için maddi olanaklar bakımından daha iyi koşullarda iş talebi işsizlik riskini artıran bir diğer unsurdur. Ayrıca nüfustaki artışın işgücü piyasasında yaratılan işlerden daha fazla olması durumu da işsizliğin artmasına neden olabilmektedir (Çetinkaya, 2010, 49-54).

Toplumsal ve ekonomik nedenlerle tarımsal alanda yaşanan çözülme ve köyden kente göç olgusu işsizliğin artmasında önemli faktörlerden bir diğerini oluşturmaktadır. Tarımsal alana yapılan gelir transferlerinin 2000'li yıllarla birlikte sona ermesi, tarımın uluslararası rekabete açılımının artması, tarımda çalışanların hem oransal hem mutlak olarak azalmasına, tarım dışı sektörlerle yönelik işgücü arzının artmasına yol açacak özelliklerdir. Tarımdan yaşanan göç, özellikle eğitimsiz işgücünde işsizliğin artmasında önemli bir etken olabilmektedir (Yentürk ve Başlevent, 2007, s. 31).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun 2006 yılı Küresel İstihdam Raporu'na göre, gelişmekte olan ülkelerde istihdamdaki değişim üç sektör kanununa uygun olarak gerçekleşmemektedir. Üç sektör kanununa göre istihdamdaki geçişin tarım sektöründen, önce sanayi sektörüne daha sonra hizmetler sektörüne şeklinde olması gerekmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde tarımsal istihdam doğrudan hizmetler sektörüne geçerek hizmetler sektörünün büyümesine neden olmaktadır. Ancak tarım sektöründe daralma yaşanırken hizmetler sektöründeki büyümenin işgücünü arzını karşılayacak kadar büyümemesi işsizlik oranlarında göçe bağlı olarak artışa neden olmaktadır (Özdemir vd., 2006, s. 92).

Göç nedeniyle ortaya çıkan işsizlik cinsiyet gruplarına göre farklı özellikler gösterebilmektedir. Özellikle kırsal alandaki kadının durumu ile kentsel alandaki kadının durumu arasında farklılık bulunmaktadır.

Kırsal alanda istihdam olanağı bulmak için kadının eğitime ihtiyacı bulunmazken kadın şehirde bir iş bulmak istiyorsa eğitilmiş olmak zorundadır. Eğitilmiş kadın kırsal alanda bir iş bulma şansı bulmakta zorlanırken eğitilmiş bir kadın için şehir yeni iş fırsatları anlamına gelmektedir. Ancak bu imkândan yararlanmak için eğitim düzeyinin erkekten daha yüksek olması gerekmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınlar ise şehirde çalışma olanağı bulmakta zorlanmaktadır (Yentürk ve Başlevent, 2007, s. 14).

1.4.2. İşsizliğin sonuçları

İşsizliğin bireysel ve sosyal anlamda birçok sorunla nedensellik bağı olduğu görülmektedir. Bir yönüyle kendisi bireysel ve sosyal bir sorun olan işsizlik diğer yönüyle birçok sorunun da kaynağını oluşturmaktadır. İşsizlik neden ve sonuçlarıyla birey ve toplum açısından sorunlar sarmalı oluşturmaktadır.

İşsizlik “ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik pek çok soruna” neden olabilmektedir. İşsizlik üretim faktörleri arasında yer alan emeğin üretim dışı kalmasına ve buna bağlı olarak da üretim kaybının ve refah kaybının ortaya çıkmasına neden olduğu gibi emeğin karşılığı olarak elde edilen gelirden yoksun kalmaya; boşanma, hırsızlık, madde kullanımı, intihar eğilimi gibi durumlarda artışlar yaşanmasına, toplumsal huzurun ve gelir dağılımının bozulmasına, göçün ve nüfus hareketlerinin hızlanmasına, aile huzurunun bozulmasına, neden olmaktadır. İşsizliğin ortaya çıkardığı bu sorunlar bireyin kendisine, çevresine ve topluma önemli maliyetler yüklemektedir. Bu durum işsizliğin dünyanın hemen her yerinde önemli bir sorun olmasına neden olmaktadır (Biçerli, 2011, s. 427-429; Topbaş, 2007, s. 170; Akçacı ve Özçalıcı, 2012, s. 162).

İşsizliğin en önemli etkilerinden biri bireyin ruh sağlığı üzerinde kendini göstermektedir. Ruh sağlığı üzerinde görülen etkiler ise diğer sorunlar için birer neden kaynağı olabilmektedir.

Ruh sağlığı açısından ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. İhtiyaçların karşılanmadığı durumda gerilim yaşanmaması hemen hemen imkânsızdır.

Sosyal ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması gerilimin önlenebilmesi için gereklidir. “...ihtiyacın bir süre tatmin edilmemesine yoksunluk, (deprivation), amaca yönelmiş davranışa mani olma ya da ket vurma durumuna ise engellenme (frustration) denilmektedir.” Engellenme durumu belirli bir mesleğe ilgisi olan bireyin ailesi tarafından başka bir mesleğe yönlendirilmesinde olduğu gibi çevresel engellenme; bireyin mülakat sırasındaki performansı nedeniyle işe alım sürecindeki başarısızlık gibi kişisel engellenme ve iki mesleğe de eğilimi olan bireyin bunlardan birini seçmek zorunda kalmasında olduğu gibi çatışmalardan doğan engellenme şeklinde kendini göstermektedir (Aytaç, 2000, s. 78).

Gdlerin amaca ulaşamaması olarak ortaya çıkan engellenme bireyde kızgınlık ve saldırganlık duygularının ortaya çıkmasına neden olan bir süreç olma özelliğine sahiptir. “Amaca götürücü davranışın engellenmesi ya bireyin kendi yetersizliğinden ya da toplumun örf, adet, gelenek, görenek, yasaları gibi çevresel engellerden kaynaklanabilir” (Aytaç, 2000, s. 150).

alışmak bir yönüyle bireyin ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sağlarken diğer taraftan bireyin ruhsal anlamda tatmin olmasını da sağlamaktadır. Aksi durum ise bireyin ruhsal yapısında bozulmalara neden olabilmektedir (ren ve Yüksel, 2012, s. 38). Bora vd. (2015, s.69) işsizliğin öz değer duygusunun aşınmasına, hayatın ve varoluşun sorgulanmasına varan duygusal ve manevi krizlere yol açabildiğini belirtmektedirler.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan toplumsal gruplar içerisinde yer alan, işsizlik ve yoksulluk gibi sorunlarla yüzleşmek durumunda kalmış olanlarda davranış bozukluklarına rastlamak mümkündür (Aytaç, 2000, s. 211).

Eğitim sistemindeki sorunlar ve ekonomik nedenlerle bireyler istediği alanda eğitim alamamakta, iş bulmakta zorlanmakta ve istemediği bir alanda çalışmak zorunda kalabilmektedir. Bu durum bireysel ve toplumsal düzeydeki mutsuzluğun önemli kaynaklarından biri olmaktadır (Yıldız, 2002, s. 282).

Kaygı ise güven duygusuyla ilgili bir kavramdır ve güdülerin tatmin edilememesi korkusundan doğarak bireysel gerilimi artırır (Aytaç, 2000, s. 80). Kaygı, belirli bir ortamda güven sorunu yaşayan bireyin karşılaştığı *“nedeni kesin olarak bilinmeyen bir korku ya da tedirginlik, huzursuzluk olarak tanımlan”*maktadır (Aytaç, 2000, 149). Bu tanımlama çerçevesinde işsiz bireyin belirli bir işte çalışan bireye göre kaygı ve korku yaşaması daha muhtemel bir durumdur.

Aytaç’a (2000, s. 150) göre, kaygı sonucunda bireyde fizyolojik belirtiler ve bedensel rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir. Başlangıçta kaygının belirtisi olarak ortaya çıkan nefes darlığı, terleme, kalp çarpıntısı gibi durumlar ilerleyen süreçte bireyde kalıcı rahatsızlıklara neden olabilmektedir.

İşsizlik, üniversite yıllarından başlayarak bireyin kaygı yaşamasına neden olan bir durum olabilmektedir. Üniversite öğrenciliği hayatın önemli evrelerinden biri olarak aynı zamanda çalışma yaşamına hazırlık dönemi anlamına gelmektedir. Üniversiteden mezun olan birey ya çalışma yaşamına bir iş sahibi olarak dâhil olacak ya da işsizlik gibi bir sorunla yüzleşmek durumunda kalacaktır. Bu yönüyle mezuniyet sürecinde birey iş seçimi, geleceğe yönelik planlar, işsizlik gibi çoğunlukla çalışma yaşamına ilişkin birçok soruna bağlı olarak kaygı yaratıcı bir ortamla karşı karşıya kalmaktadır (Çakmak ve Hevedanlı, 2004, s. 3).

İşsizlik sonucunda birey, işin kendisine sağladığı maddi ve manevi birçok kazanımdan mahrum kalmakta ve bu mahrumiyet bireyin oldukça fazla olumsuz duygular yaşamasına neden olmaktadır (Güler, 2005, s. 391). İşsiz kalan bireylerin büyük çoğunluğunun depresyonlu olması (Yüksel, 2003, s. 21) bu olumsuz duyguların sonuçlarını ortaya koyan bir durumdur.

Yüksel işsizliğin ortaya çıkardığı psiko-sosyal sorunları ortaya koymak üzere yaptığı çalışmasında önemli bulgular elde etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre işsizlik her iki cinsiyet grubu üzerinde de olumsuz etkilere sebep olmasına rağmen sorunların ve etkilerin yoğunluğu cinsiyet rollerine bağlı olarak değişebilmektedir. Söz konusu bulgular cinsiyet rollerine bağlı olarak her iki cinsiyet grubunda etkinin yoğunluğu bakımından farklı olmakla birlikte benzer

özellikler göstermektedir. Çalışmada elde edilen bu önemli bulgular şu şekilde özetlenebilir (Yüksel, 2003, s. 26-35):

- Çevrenin ve ailenin tutumundaki olumsuzlaşma ailenin ihtiyaçlarını öncelikli olarak karşılama görevi bulunan erkek üzerinde kadın işsize göre daha fazla yoğunlaşmaktadır.
- İşsizlik sürecinde birey ailesiyle olan ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedir. Bir taraftan ailenin bireye ilişkin tutumlarında olumsuzluk yaşanırken diğer taraftan işsiz bireyin de aileye karşı olumsuz tutum geliştirebildiği görülmektedir.
- İşsizlerin büyük bir kısmında kızgınlık duygusu bulunmaktadır. Bu durum zihinsel ve fiziksel sağlıkta yaşanan bozulmaya bağlı olarak bireysel düzeyde, çevreyle yaşanan sağlıksız ve istem dışı ilişkiler nedeniyle de toplumsal barışı bozan, toplumsal düzeyde olumsuzluklara neden olabilmektedir.
- İşsizlik bireyin birçok olanaktan yoksun kalmasına gereksinimlerini karşılayamamasına neden olmaktadır. Ulusal gelirden hiç pay almamasına rağmen işsizlik nedeniyle sorumluluk duyması gereken toplum tam tersine işsiz birey üzerinde toplumsal baskı uygulamaktadır.
- İşsizlerin büyük çoğunluğunun aile ortamındaki huzurları her iki cinsiyet grubunda da önemli oranda bozulmaktadır.
- İş bulma konusunda umudunu kaybedenler iş bulma umudu bulunanlara göre daha fazla depresif özellikler göstermelerine rağmen tekrar istihdam edilmeleri durumunda daha az depresif özellik göstermektedirler.
- İşsizler geleceğe dair umutlarını kaybetmektedirler.

İşsizlik sorununa bağlı olarak başka sorunlarla da yüzleşmek durumunda kalınabilmektedir. İşli olanlara göre daha fazla yaşanan bu sorunlar sağlık sorunları, endişe ve depresyon, sigara kullanımı, intihar gibi sorunlardır. Yaşanan bu sorunlarda başka bir soruna neden olmakta ve genç birey iş arama konusunda daha az başarılı olmaktadır (Unemployment and Health Among Young People. Labor Market, 2001: 287; akt: Güler, 2005, s. 376). Böylece işsizlik kısır bir döngü haline gelmekte, bir taraftan kişinin sağlığını olumsuz

etkilerken diğerk taraftan işsizliğin birey açısından kronik hale gelmesine neden olmaktadır.

İşsizliğin etkileri kendi istekleri ile işten çıkanlar ile işten çıkarma yoluyla işsiz kalanlar arasında farklılık gösterebilmektedir. Kendi istekleri dışında işsiz kalanlar sürecin kendi kontrolleri dışında ortaya çıkmış olması nedeniyle işsizlik süresi boyunca işsizliğin olumsuz etkileriyle daha fazla yüzleşmek durumunda kalacaklardır. Bu anlamda işsizliğin ortaya çıkardığı stresle baş etmekte zorlanacaklar bu da kişilerin iş arama faaliyetlerinde düşüşe neden olacaktır. Ayrıca bu durum işsizliği kronik hale getirerek kişide çaresizlik duygusunun oluşmasına ve ortaya çıkan depresyon halinin artarak devam etmesine neden olacaktır (Güler, 2005, s. 379-382).

İşsizliğin sonuçları, bu sorunla yüzleşmek durumunda kalan gruplara göre de farklılaşabilmektedir. Örneğin işsizlik nedeniyle gençlerde tüm yaşamları boyunca taşımak zorunda kalabilecekleri davranış bozuklukları ortaya çıkabilmektedir. İşsizliğin ortaya çıkardığı kırılganlık, işe yaramazlık duygusu, umutsuzluk, tembellik hisleri, yoksulluk sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Dışlanmaya neden olan bu sorunlarda beraberinde suça bulaşma oranlarının artması ve toplumsal huzursuzluk gibi başka sosyal sorunları getirmektedir (Erdayı, 2009, s. 136). Belirtilen sosyal sorunlar, işsiz gençlerin üretim kapasitelerinin kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan gelir kabıyla birlikte düşünüldüğünde işsiz gençler ekonomik ve sosyal olarak oldukça maliyetli bir grup olmaktadır (ILO, 2006, s. 2).

İşsizliğin bireysel olduğu kadar sosyal anlamda da ortaya çıkardığı sorunlar bulunmaktadır. Bu durum işsizliğin sosyal maliyeti olarak da ifade edilmektedir. Topbaş'a göre işsizliğin sosyal maliyeti *"suç oranlarında artış, toplumsal yapıda çözülme, dengesiz göç ve intihar vakalarında görülen artış"* olarak ifade edilmektedir (Topbaş, 2007, s. 162).

Artan nüfus baskısıyla birlikte gelir seviyesinde azalma ve işsizlik oranlarında artma gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu ise bireylerin gelirlerini artırmak için yeni gelir alanları aramalarına neden olabilmektedir. Nüfus artışı ve bu

artışın ortaya çıkardığı yeni gelir alanları arayışı ise suç oranlarında da artışı beraberinde getirmektedir (Yıldız vd., 2010, s. 22-23).

İşsiz olmayan bir genç aileye olan bağımlılığı nedeniyle geleceğe ilişkin planları konusunda belirsizliğe sürüklenmekte işsizliğe bağlı olarak kendini toplumdan dışlayan, suça eğilimi olan topluluklar ortaya çıkabilmektedir. Hatta bunun bir sonucu olarak yer altı ekonomisi olarak adlandırılan sektör, bu işsizler arasında tercih unsuru haline gelebilmektedir (Gündoğan, 1999, s. 71).

Suçun nedenleri üzerine yapılan başka bir çalışmada gelir düzeyi artışının, suç işlemenin alternatif maliyetini yükselteceğinden suç işleme eğilimini düşürdüğü belirlenmiştir. İstihdam olanakları, işgücüne katılım yeteneği suça ilişkin eylemlerin seviyesinde değişikliğe yol açmaktadır. Düşük gelir seviyesi ve dolayısıyla gelir getirici bir işten yoksun olma durumu olan işsizlik, suç oranlarının artmasında önemli bir faktör olmaktadır (Cömertler ve Kar, 2007, s. 40-48).

Ata, işsizlik ve suç arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koyarak işsizlik oranındaki artışın kişi başına düşen suç sayısında artışa neden olduğunu belirtmiştir (2011, s. 128). Bireyin işsiz olması, istihdam edilmesi durumunda ise ücret düzeyinin düşüklüğü suç oluşturan eylemin gerçekleşmesinde belirleyici faktörler olmaktadır. Gelirin tatmin edici olmasını sağlayan bir ücret düzeyi ihtiyaçların karşılanması için alternatif gelir kaynağı aranmasını engelleyerek yasal yolla elde edilen gelirin kullanılmasını sağlamaktadır. İşsizlik ise suç olgusunun gerçekleşmesine yol açan bir faktördür. İşsizlik artışı suçun da artması anlamına gelmektedir (Ata, 2011, s. 130).

İşsizlik nedeniyle kaynaklara erişimde yaşanan kısıtlılık, finansal sıkıntılar, ihtiyaçların karşılanamaması ve ilişkilerde yaşanan bozulmalar bireyin intihar riskini artırabilmektedir. Türkiye'deki intihar nedenleri arasında birincil nedeninin hastalık, ikincil nedeninin aile geçimsizliği, üçüncül nedenin ise ekonomik nedenler olduğu belirtilmektedir. İşsizliğin ortaya çıkarmış olduğu sosyal izolasyon ve aile geçimsizliği gibi nedenler düşünüldüğünde, işsizlik intihar

eğiliminin artışıında birincil neden olabilmektedir (Topbaş, 2007, s. 163). Ayrıca işsizliğin ortaya çıkarmış olduğu psikolojik rahatsızlıklar da buraya ilave edildiğinde işsizlik, intihar vakaları açısından çok daha büyük sorunlara neden olabilmektedir.

İşsizliğin ortaya çıkardığı sorunlar arasında yer alan tartışmalı konulardan birini ise madde bağımlılığı oluşturmaktadır. Madde bağımlılığı ve işsizlik arasındaki ilişki halen tartışılmaya devam edilen konular arasında yer almaktadır. *“İşsizlik ve alkol kullanımı ve bunun hastalık ve ölüm üzerine etkileri, birbirlerine bağımlı olaylar olarak ilk kez 19. yüzyılda sanayi devrimi sırasında fark edilmiştir.”* Ancak bazı yazarlar işsizliğin bağımlılığı artırdığını savunurken bir başka grup bağımlılığın işsizlikle sonuçlandığını savunmuştur (Henkel, 2011, s. 4).

Bu tartışmanın temel konusu işsizliğin mi bağımlılığa neden olduğu yoksa bağımlılığın mı işsizliğe neden olduğudur. Bir başka ifade ile hangisi neden hangisi sonuçtur. Yapılan bazı araştırmalar bunun cevabını vermek açısından yeterli bilgi vermese de bazı çalışmaların bu ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir.

Arkes (2007, s. 19), tarafından ekonomik yapı, işsizlik ve madde bağımlılığı üzerine ABD’de yapılan çalışmada, zayıf bir ekonomik yapının neden olduğu işsizlik sorununun beraberinde madde bağımlılığı gibi bir diğer sorunu getirdiğini belirtilmektedir. Ekonomik değişimlere bağlı olarak bağımlılık yapıcı yasa dışı maddelerin kullanımında önemli ölçüde değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Zayıf bir ekonomik yapı ve işsizlik gençler arasında marihuana, kokain, alkol ve diğer ağır maddelerin kullanımını artırmaktadır.

Ayrıca ekonomik değişimler sonucu ortaya çıkan madde kullanımı eğiliminin cinsiyete göre farklılaştığı ve genç kadınların görece olarak ekonomik değişimlere ve işsizliğe daha duyarlı bir yapıya sahip oldukları yönünde bulgulara rastlanabilmektedir (Arkes, 2007, s. 29,34).

1.5. TOPLUMSAL CİNSİYET

İnsan toplum içinde yaşayan bir varlık olarak içinde yaşadığı toplum ile etkileşim içindedir. Hem toplumu etkiler hem de ondan etkilenir. Bu yönüyle insan davranışları büyük ölçüde sosyal bir özellik göstermektedir. Belirli bir sosyal ortam içerisinde olaylara karşı oluşturduğumuz tutum ve davranış biçimleri, bireyin başkaları tarafından etkilenmesine bağlı olarak ortaya çıkmakta ve sosyal bir etkileşim süreci söz konusu olmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 67).

Biyolojik açıdan bakıldığında, kadın ya da erkek olarak doğmak doğal bir durumdur. Bu anlamda, hiçbir bireyin biyolojik olarak cinsiyetini seçme şansı bulunmamaktadır. Ancak doğum sonrası toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkeğe çeşitli faktörlere bağlı olarak kadınlık ve erkeklik rol ve sorumlulukları yüklenmektedir. Bu yönüyle kadın olmak ya da erkek olmak, biyolojik bir olgu olmanın ötesinde toplumsallaşma sürecinin bir parçası olarak öğrenilmekte ya da öğretilmektedir. Öğrenilen ya da öğretilen bu cinsiyet kalıpları ise kadın ve erkek arasındaki ayrımın temel kaynağını oluşturmaktadır.

Bu durum çoğunlukla toplumsallaşma kavramıyla ilgilidir. Toplumsallaşma bireylerin toplum tarafından kendisinden beklenenleri yerine getirmeyi, toplumun değerlerine uygun olarak hareket etmeyi öğrenme sürecidir. Bu bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde toplumsal değerlerin bireye aktarılmasını içerir (Koştaş, 1987, s. 329-330).

Toplumsal etkileşim sürecinde, herhangi bir toplumsal etkiye karşılık olarak toplumun davranış düzenliliğini sağlamak üzere geliştirdiği normlar devreye girmekte ve birey gruba uyma davranışı göstermektedir. Davranış düzenliliğini sağlamak üzere geliştirilen bu toplumsal normlar çocukluk döneminden itibaren tüm bireylere aşılanmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 68).

Bu normlar aynı zamanda sosyal rollerin öğrenilmesi olarak da ifade edilebilir. Sosyal rollerin öğrenilmesi ise sosyal etkileşim sürecinin bir sonucudur. “*Buna*

göre, sosyal etkinin doğurduğu güç oranında, bireyin toplumsallaşma biçimi şekillenmektedir” (Çoştu, 2009, s. 126).

Kadın ya da erkek cinsiyet gruplarının rol ve sorumluluklarına ilişkin tutum ve davranışların oluşumu da bu sürecin etkisi altında gerçekleşmektedir. Kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklar, iki cinsiyet grubu arasında cinsiyet eşitsizliklerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Kadın ve erkek arasında ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliklerini açıklamak üzere birçok farklı yaklaşımın bulunduğu görülmektedir. Örneğin toplumsal yaşamın biyolojik kökenlerini araştıran sosyo-biyologlar, erkeğin liderlik rolünü uzun yıllar süren evrime dayandırırken, sosyologların büyük bir kısmı ise kadın ve erkek arasında ortaya çıkan farklılıkların biyolojik olmaktan daha çok ve öncelikli olarak toplumsal ve kültürel faktörlerden kaynaklandığını belirtmektedirler (Giddens, 2009, s. 107).

Toplumsallaşma kuramlarına göre cinsiyet eşitsizliklerinin ortaya çıkmasında toplum tarafından cinsiyet gruplarına yüklenen rol ve sorumlulukların biyolojik faktörlerden daha önemli olduğu belirtilmektedir. *“Bu açıdan bakıldığında, biri dişi biri de erkek olmak üzere iki cinsiyet rolü vardır, bunların her birine iki farklı senaryo iliştilmiştir. Dişiler ve erkekler kendilerine uygun senaryoyu, özellikle bebeklik ve çocukluğun ilk yıllarında, toplumsallaşma yoluyla öğrenirler.”* Toplumsallaşma sürecinde her iki cinsiyet grubunun pozitif ve negatif güdüleme yoluyla cinsiyetlerine uygun rol ve senaryoları üstlenmeleri sağlanmaktadır (Giddens, 2009, s. 110).

Burada bahsi geçen rol bireyin yaş, cinsiyet gibi içinde bulunduğu statüye uygun davranış kalıpları olarak tanımlanmaktadır. Rol bireye kendisinden bekleneni anlatma işlevi görmektedir. Birey statü ve rollerin belirlendiği hazır bir dünyada yaşama başlamakta, statüsünü ve rolünü biyolojik, psikolojik ve sosyal etkenlere bağlı olarak öğrenmektedir (Çoştu, 2009, s. 125).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları sıklıkla karıştırılan ve birbirini yerine kullanılan kavramlardır (Dökmen, 2014, s. 21). Bu anlamda cinsiyet kavramı

doğumla kazanılan biyolojik cinsiyet ve öğrenilen veya öğretilen cinsiyeti anlatmak üzere kullanılan toplumsal cinsiyet olmak üzere iki farklı yönüyle ele alınabilmektedir. Ancak günümüzde çoğunlukla üzerinde durulan ve cinsiyet denildiğinde anlaşılan biyolojik değil, toplumsal olana değinen, daha geniş ve kapsamlı bir kavram olan toplumsal cinsiyet kavramıdır. Kadının çalışma yaşamındaki yerini belirleyen de genel olarak toplumsal cinsiyete bağlı rol ve sorumluluklar olmaktadır.

1.5.1. Toplumsal cinsiyet kavramı

Bireyin davranışları başkalarının verdiği tepkilere göre şekillenmektedir (Çoştı, 2009, s. 128). Aytaç'a göre *"insanın davranışları, içinde bulunduğu toplumun özelliklerinden etkilenerek şekillenir. Birey kültürünü, gelenek ve göreneklerini, değer yargılarını benimser, sosyal etkileşimde bulunduğu ve benimsediği toplumun kültürüne göre davranışlarını düzenler"* (Aytaç, 2000, s. 15).

Bu durum bireyin toplumsallaşma süreciyle ilgilidir. Çoştı'ya (2009, s. 133) göre toplumsallaşma süreci *"...her bir toplumun kendine özgü değer yargıları ve normlarının gözetiminde, kişinin objelere yönelik nasıl tutum geliştirmesi gerektiğinin öğretildiği ve bunun sonucunda da kişinin içerisinde bulunduğu toplumun alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun davranışlar göstermesi..."* olarak tanımlanmaktadır.

Çoştı'nun (2009, s. 133-134) bu tanımına göre toplumsallaşmanın özellikleri şu şekilde özetlenmektedir:

- Toplamların kendine özgü değerleri nedeniyle toplumsallaşma deneyimi farklılaşmaktadır.
- Toplumsallaşma öğrenme ve öğretme işlevi bakımından bireyin edilgen toplumunsa etken olduğu bir süreçtir.
- Toplumsallaşmanın sonucu topluma ait genel kuralların birey tarafından benimsenmesidir.

Toplumsal yapıyı diyalektik bir bakış açısıyla açıklamaya çalışan Acar-Savran, (2004, s. 7), toplumsal cinsiyeti doğal olan ve toplumsal, tarihsel olan ikiliği ile açıklamaktadır. Bu anlamda Savran, toplumsal yapıdaki ikiliklerin düşünsel kurgular olduğunu ifade etmektedir. Ona göre ortaya çıkan ikiliklerin temelinde toplumsal ilişki biçimleri, patriarkal ve ekonomik ilişkiler yer almaktadır. Bu ilişkiler dinamik bir süreçtir, sürekli olarak yenilenmektedir. Burada bahsi geçen ikilik doğal olan ve toplumsal, tarihsel olan ikiliğidir. Ayrıca doğal olan ve toplumsal olan birbirinden tamamen bağımsız değildir aksine toplumsal olan doğal olanın üzerine inşa edilir, bu kendinden öncekini yani doğal olanı dönüştürmeyi içerir. Bu dönüşümde toplumsal olan doğal olanın izlerini taşımaya devam eder ve süreç açık uçlu bir şekilde sürekli değişime açıktır.

Bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapıda bireyden beklenen ve istenen belirli davranış kalıplarını belirleyen “din, örf, adet, gelenek, görenek, ahlak ve görgü kuralları gibi toplumsal kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar toplumsal ilişkilerin belirleyici unsurları olarak işlev görmektedirler (Aytaç, 2000, s. 25). Cinsiyet kavramının içeriği de, doğal olarak bireylerin sahip olduğu bazı özellikler dışında toplumsal yapı içerisindeki bu kurallara göre şekillenmektedir.

Bugün sıklıkla kullanılan ve erkeklik ile kadınlık arasındaki ayrımı ve eşitsizliği anlatmak üzere kullanılan toplumsal cinsiyet, kullanım tarihi itibarıyla yeni bir kavramdır. Bu kavramı sosyoloji alanına kazandıran, 1972 yılındaki “Sex, Gender and Society” isimli çalışmasıyla Ann Oakley olmuştur (Vatandaş, 2007, s. 31). Ancak ifade etmek gerekir ki toplumsal cinsiyet kavramı kullanımı itibarıyla yeni bir kavram olmasına rağmen içeriğinde barındırdığı cinsiyet ayrımı oldukça eskidir.

Bingöl’e göre “*bedenin cinsiyeti, doğuştan gelen en doğal ve temel özelliklerden biridir*” (Bingöl, 2014, s. 108). Hindistan hükümetinin Kadın ve Çocuk Gelişimi Bakanlığına (MWCD) göre cinsiyet biyolojik faktörlere bağlı olarak doğumla birlikte edinilen, kadın ve erkeğe ait fiziksel özelliklerdir ve cinsiyet kavramı bu yönüyle zamansal ve mekânsal anlamda değişmeyen bir kavramdır (2007, s. 3, 9). Bu tanımlamaya göre, cinsiyet bireylerin fiziksel özelliklerinde ya da

doğuştan gelen temel bazı özelliklerinde ortaya çıkan farklılıklardan ibaret bir kavramdır.

İnsan davranışlarını belirleyen toplumsal özellikler doğumla geleni toplumsala dönüştürerek ve yeniden üreterek bireyin cinsiyetini toplumsal zeminine taşımakta ve ona toplumsal bir anlam yüklemektedir.

Acar-Savran'a (2004, s. 8) göre toplumsal cinsiyette diğer ikiliklerle benzer bir yapıya sahiptir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ikiliği doğal ve toplumsal olan ikiliğinin somutlaşmış halidir. Bu ikiliğin soyut yansıması ise patriarkal toplum ve onun egemen söylemleridir.

Buna uygun olarak Holmes (2007, s. 1) insanların kadın ve erkeğin farklı bedenlere, farklı yeteneklere, farklı ihtiyaç ve yeteneklere sahip olduğu düşüncesi üzerine kurgulanan bir dünyada yaşadıklarını söylemektedir.

Demirbilek'e göre "*cinsiyet, atfedilmiş bir statüdür. Bir diğer anlatımla, cinsiyet toplumda bireye atfedilen bir konumdur*" (2007, s. 13). Toplumsal cinsiyet kavramı da bu yönüyle "*...biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükleyerek onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmaktır.*" "*Kadınlık, en yalın haliyle doğuştan ve doğal değil, sonradan ve yapay olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımının ismidir*" (Bingöl, 2014, s. 108).

Hindistan hükümetinin kadın ve çocuk gelişimi bakanlığı (MWCD) toplumsal cinsiyeti "*kültürel ve sosyal olarak inşa edilen roller, sorumluluklar, ayrıcalıklar, ilişkiler ve kadın ve erkekten, kız ve erkek çocuklardan beklenenler*" olarak tanımlamaktadır (MWCD, 2007, s. 3). Vatandaş'a göre "*doğumu takiben, hemen hiç gecikmeden, biyolojik cinsiyetimiz ekseninde oluşup anlam kazanan bir davranışlar örgüsünün mensubu haline ge(tiri)liriz*" (Vatandaş, 2007, s. 30).

1.5.2. Toplumsal cinsiyet algısında değişim

Toplumsal cinsiyetin toplumsallaşma süreciyle ilgili olması nedeniyle toplumsallaşmayı belirleyen faktörlerin toplumsal cinsiyetin belirlenmesinde de etkin bir rol oynadıkları ifade edilebilir.

Geçmişte var olan ve bugünde var olmaya devam eden cinsiyete dayalı ayırım, şiddeti ve görülme biçimleri açısından farklılıklar göstermektedir. İnsanlık tarihinin ürettiği bir kavram olarak toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak belirlenen iki cinsiyet grubunu biyolojik olmanın ötesinde birçok yönüyle birbirinden ayırmıştır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayırımın en önemli özelliği, bir cinsiyet grubunun bir diğerini ötekileştirmesi oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kaynağını oluşturan ve onun gelişmesini sağlayan yer ise aile ve ataerkil geleneklerdir (Bingöl, 2014, s. 108-109).

Sosyalleşmeyi sağlayan faktörler en başta aile olmak üzere insanların temas ettiği diğer bireyler ve gruplar, yazılı ve görsel medya gibi bireyin toplumsal hayata dair değerleri edindiği tüm faktörlerdir (Koştaş, 1987, s. 333). Bu anlamda toplumsal cinsiyetin belirleyici faktörleri önem sırasına göre aile, toplumsal çevre ve medya olarak sıralamak mümkündür. Bu faktörler toplumsallaşma sürecinde birbiriyle bağımlı olarak işlev görmektedirler (White, 1977;1; Akt: Coştu, 2009;137).

Hablemitoğlu'na (2004, s. 187-188) göre biyolojik farklılıklara dayalı cinsiyet özellikleri cinsellik rolleriyle ilgili iken bireyin toplumsal alandaki faaliyet ve üstlendikleri rollerin sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlere bağlı olarak belirlenmesi ise toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet analizi kadın ve erkeğin rollerindeki farklılaşmayı, cinsiyetler arasındaki faaliyet farklılıklarını, cinsiyet rollerinin sürdürülmesinde ve değiştirilmesinde etkili olan faktörleri ortaya koyar. Bu rol dağılımı açısından bakıldığında gelişmekte olan düşük gelirli hanelerde erkeğin birincil rolü para kazanmak olarak belirlenmişken çocuk yetiştirme, ailenin refahına yönelik sağlık, beslenme vb ihtiyaçlar, ürün yetiştirme ve işleme, hayvan bakımı ve el işleri gibi üretime yönelik işler, ailenin toplumsal iletişim ve etkileşimi gibi işler kadının üstlenmek zorunda olduğu rollerdir.

Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından inşa edilen ve yine toplum tarafından cinslerin statüsünü ve bu statüye uygun davranış kalıplarını belirleyen bir kavramdır. Kadınsı ve erkeksi davranış (Tunç, 2014, s. 609) biçimlerinin özünde

bireylerin biyolojik cinsiyeti üzerine toplum tarafından üretilen kalıpların bir sonucu olan toplumsal cinsiyet yer almaktadır. Böyle bir cinsiyet tanımının toplumun içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde yeniden tanımlanması mümkündür.

Bu yönüyle sürekli değişim içerisinde olan insanlık tarihinin fiziksel bedenler üzerine inşa ettiği toplumsal kalıpların durağan bir seyir izlemesini beklemek pek mümkün değildir. Özellikle sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal değişimler, küreselleşme ve bilgi toplumu gibi değişimin hızını artıran diğer ekonomik ve sosyal olgular toplumsal cinsiyet tanımlamasındaki değişimi de kaçınılmaz hale getirmektedir.

Bu yönüyle cinsiyet gruplarına ilişkin davranış, statü ve rollerde (Giddens, 2009, s. 109) dolayısıyla toplumsal cinsiyetin tanımında zamansal ve mekânsal değişimler olabilmektedir (MWCD, 2007, s. 3). Bunun örneklerinden biri teknolojik gelişmelere bağlı olarak ev işlerinin kolaylaşması ve bilinen kadın erkek rollerinin değişimidir (Hablemitoğlu, 2004, s. 31). Başka bir örnekte küpe takma, saç uzatma, pembe elbise giyme gibi kadına atfedilen bazı davranış kalıplarının erkekler tarafından (Tunç, 2014, s. 609), erkeklere atfedilen bazı davranış kalıplarının da kadınlar tarafından sergilenmesi ve bu tür davranışların belirli toplum kesimlerinde görece olarak makul bir durum olarak algılanabilmesidir.

Kadının toplumsal yapıdaki yerinin zamansal ve mekânsal anlamdaki değişimini ve ataerkil yapının geçmişten günümüze süregelen bir durum olmadığını gösteren örneklerden birini ege havzasında yaşayan toplumlar oluşturmaktadır.

Ege havzasına ilişkin olarak İ.Ö. 6 bin yıllarına kadar uzanan arkeolojik bulgular kadının bu döneme ilişkin sosyal statüsünün önemli olduğunu ve eski çağlarda anaerkil bir toplum yapısının veya anaerkil bir dini inanışın hâkim olduğunu göstermektedir. Kazılar sonucu ulaşılan figürler, mühürler ve duvar resimlerinin bazılarında kadın doğayla özdeşleştirilmiş, bereketin simgesi olarak kabul edilmiş, tanrıça ve rahibe olarak tasvir edilmiştir. Benzer tasvirlerin ilgili döneme ait belirli bir periyotta sürekli olarak görülmesi söz konusu dönemde anaerkil bir

yapının hakim olduğunu ve bu yapı içerisinde kadın için bir serbestinin bulunduğunu ve onların erkeklerin hakim olduğu dünyadaki gibi sosyal hayata kolay bir şekilde katılabildiklerini ortaya koymaktadır (Akalın, 2003, s. 17-20).

Geçmişte anaerkil toplumların varlığına ilişkin kanıtlar bulunmasına rağmen kadının tarihsel süreçte bu konumunu kaybettiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadının toplumsal yaşamdaki yerinin belirlenmesi ve kadının toplumsal hayattaki ikincil konumunu ortaya koyması açısından bazı ünlü düşünürlerin görüşleri önemlidir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet ayrımının ne ifade ettiği Platon ve Aristo'nun görüşlerinde açık bir şekilde görülmektedir.

Platon (2013, s. 172-174) her iki cinsinde eşit güçlerle dünyaya geldiğini ancak erkeğin daha başarılı olduğunu belirtir. Ona göre kadının erkekten daha iyi yaptığı işler dikiş dikmek, çörek pişirmek ya da salça yapmak gibi işlerdir. Bu nedenle kadınların devlet yönetiminde yapacağı en iyi iş kadınlıktır. Platon erkeklerin yetenekli olduğu, bekçilik ve müzik gibi bazı alanlarda kadınların içerisinden de yetenekli olanlarının çıkabileceğini bu nedenle bu işlerin bu kadınlara verilebileceğini söyler. Sonuç olarak Platona göre, kadınlara erkeklere göre daha kolay işler verilmelidir.

Aristoteles (2013, s. 73-74) ise politika isimli eserinde toplumun bir araya gelerek devleti oluşturma sürecini insan ruhunda var olan yöneten ve yönetilen yanın kendini siyasallaştırması olarak açıklamaktadır. Bu süreçte en temelde ise aile yer almaktadır. Kadın ve çocuklar özgür kişiler olmasına rağmen yönetilen konumdadırlar. Siyasal bir yönetim olarak kabul edilen erkeğin kadını yönetimi, kadının aşağı bir varlık olarak görülmesinden ve erkeklerin yönetmede kadından daha yetenekli olduğunun düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Temelde yönetme ve yönetilme ayrımı ve ailedeki karı-koca arasındaki yönetme ilişkisi yer almaktadır. Kadın burada yönetilen konumdadır.

Toplumsal cinsiyet algısının değişiminde kültürel etkileşimlerinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir toplumun diğer toplumların kültürlerinden etkilendiği ve toplumsal cinsiyet algısının bu etkiler doğrultusunda şekillenebildiği

görülmektedir. Toplumun geneline hâkim olan geleneklerin toplumun belirli kesimlerince farklı uygulandığı durumlarda söz konusu olabilmektedir. Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde, belirli grupların gelenekleri arasında farklılıkların bulunduğu görülebilmektedir. Doğramacı'ya göre feminizmi dahi etkileyebilecek özelliklerin görüldüğü eski Türk geleneklerinin korunduğu Yörük topluluklarındaki kadın erkek eşitliği buna bir örnektir (1989, s. 6). Ancak toplumsal cinsiyet ayrımcılığının çocuk doğmadan önce dahi ortaya çıkabildiği toplumların varlığı da söz konusu olabilmektedir. Ayrımcılığın ulaşabildiği noktayı göstermek açısından önemli olan bu tür toplumlarda anne ve baba çocuğun cinsiyetinin kız olduğunu öğrendiklerinde kürtaj kararı verebilmektedir (Özateş, 2007, s. 83).

Zamansal olarak aynı döneme ait iki toplum arasında dahi cinsiyet gruplarının ekonomik ve sosyal hayata katılımları açısından farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Yine Grek toplumlarından örnek verilecek olursa Arkaik ve klasik dönemler kadınların toplumsal yaşamdaki yerleri açısından, bir önceki döneme göre önemli kayıpların yaşandığı dönemlerdir. Bu dönemlerde kız çocukları Atina'da erkekler kadar eğitim alamazken Sparta'da kız çocuklarının erkeklerle birlikte eğitim aldıkları görülmektedir. Aynı zamanda Atina'da hukuksal açıdan kadınlarla erkelerin eşit olmadıkları ve erkek egemen düzenlemelerin bulunduğu ancak Sparta'da kadınların mülkiyet hakkı gibi önemli bir haktan yararlanabildikleri görülmektedir (Akalın, 2003, s. 24-27).

Ataerkil düzenin ortaya çıkışından sonra din başta olmak üzere birçok kurumsal yapı ataerkil düzeni ve kadın erkek eşitsizliğini besler hale gelmiştir. Toplumsal ilişkileri düzenleme işlevine sahip olan tüm dinler kadının anne ve eş statüsünü kesin bir şekilde belirlemiş ve kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir yapı kurmuştur. Musevilikte on emir erkeklere seslenirken kadın siyasal ve toplumsal yaşamın, dolayısıyla kamusal alanın dışına itiliyor, Hıristiyanlık ise kadının konumunu değiştirmiyor, kadını günahın sembolü, erkeğin mülkiyetindeki herhangi bir eşya gibi görüyordu. İslam açısından ise kadının statüsünde gelişme sağladığına ve kadını sınırladığına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır (Çitçi, 1982, s. 3-4).

Özetle ifade etmek gerekirse toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ile kadının toplumsal yaşamdaki yeri tarihin herhangi bir dönemiyle başka bir dönemi arasında farklılık gösterebildiği gibi aynı tarihsel dönemde mekânsal olarak da farklılık gösterebilmektedir.

1.6. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI İŞBÖLÜMÜ

Çalışma yaşamında kadının yeri toplumsal cinsiyet kavramıyla yakından ilgilidir. Kadının çalışma hayatına katılımı bir başka ifadeyle işgücüne katılımı, işsizlikle erkeklere oranla daha fazla yüzleşmek durumunda kalması, kadınların sosyal güvencesi olmayan işlerde kayıt dışı çalışması gibi konular çalışma hayatında kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımının önemli göstergeleridir.

Connell'in toplumsal cinsiyet kuramına göre erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenlikleri cinsiyet hiyerarşisi denilen bir katmanlı sisteme dayanmaktadır. Bu hiyerarşik yapının en tepesinde ücretli emeği de içeren ve hegomonik erillik olarak isimlendirilen erilliğin kültürel baskınlığı yer almaktadır. Ancak burada üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri cinsiyet ilişkilerinin durağan ve değişmez olmadığıdır. Cinsiyet ilişkileri “insan pratiğinin ya da etkinliğinin bir sonucu, gelişmekte olan bir süreçtir ve bu ilişkiler uyuma olduğu kadar direnişe, kabullenmeye olduğu kadar çekişmeye açıktır” (Giddens, 2009, s. 117).

Kadının toplumsal hayattaki yerini de belirleyen bu durum toplumların gelişmişlik düzeyleriyle de yakından ilgilidir. Kadının toplumsal hayattaki konumu bir toplumun gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır (Ündücü ve Türk, 2012, s. 32).

1.6.1.1. Tarihsel süreçte kadın emeği

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde kadının sosyal hayattaki yeri yaşanan gelişmelere paralel olarak artmamış tam tersine kadının sosyal hayatın içerisindeki yeri gerilemiştir. Çağdaş toplumlarda kadının yaşadığı sorunların

azalması beklenirken bu toplumlarda kadının yaşadığı sorunlar artmıştır (Yeşilorman, 2001, s. 270).

Çitçi'ye (1982, 1-2) göre, biyolojik olarak kadını erkekten ayıran özellik çocuk doğurma ve onu emzirme özelliğidir. Biyolojik olarak kadın ve erkek arasında sadece doğurganlık açısından farklılık olmasına karşın tarihsel süreç içerisinde üretim ve bölüşüm ilişkileri kadının toplumsal konumunu belirlemiştir.

İnsanlık tarihinin %95'lik bölümü cinsiyet ayrımının olmadığı kadın ve erkeğin eşit rollere sahip olduğu toplumlara işaret etmektedir. Gerçekleştirilen tarihsel keşifler erkeklerin fiziksel gücüyle kadınların doğurganlıkları, ev yönetimi ve aileyi sürdürme özelliğine dayalı eşit bir iş bölümüne işaret etmektedir. Ancak bu iş bölümü kadının yaptığı işlerin ekonomik olarak değersizleştirilmesi anlamına gelmiyordu (Hablemitoğlu, 2004, s. 35).

Yaşamlarını sürdürmek üzere toplayıcılık ve avcılık şeklinde bir yaşam süren ilkel topluluklarda savunma ve çocuk bakımı gibi alanlarda doğal işbölümü varken beslenme alanında işbölümü bulunmamaktadır. Toplumu oluşturan tüm bireyler yaş ve cinsiyet ayrımı olmaksızın geçimlerini sağlayabilmek için doğada bulunan çeşitli gıda maddelerini toplamaktadırlar. Savunma konusunda bir bölüşümün olduğu ve erkeklerin bu rolü üstlendikleri görülmektedir. Kadınlar ise çocuk bakımını üstlenmiş olmalarının dışında toplumsal yapıda statü farklılaşması söz konusu değildir. Toplayıcılıktan avcılığa geçişle birlikte erkek ve kadın arasında bir iş bölümünün ortaya çıktığı görülmektedir. Kadın toplayıcılık ile ilgilenirken avcılık erkek tarafından yerine getirilmiştir. Ancak bu durum statü farklılaşması değil dayanışmayı beraberinde getirmiş kadın topladıklarını erkek ise avladıklarını toplulukla paylaşmıştır (Şenel, 1982, s. 42-53).

Toplayıcılık ve avcılığa dayalı toplumlarda üretim ve mülkiyette ortaklığın bulunduğu buna bağlı olarak toplumsal olarak ve cinsiyetler arasında eşitliğin söz konusu olduğu, baskı ve eşitsizliklerin bulunmadığı bir toplumsal düzen bulunmaktadır. Toplayıcılık ve avcılık sonrası dönemde yerleşik hayata geçen ilkel toplum döneminde avcılık ve hayvancılığı erkekler, ev yönetimi ve tarımsal

üretimi kadınlar üstlenmişlerdir. Bu dönemde bitkilerin ekim biçimi, balçığın pişirilerek çanak çömlek haline getirilmesi, tezgâhla bez dokunması kadınlar tarafından ve kadının icat ettiği araçlarla yerine getirilen işlerdir (Çitçi, 1982, s. 2).

İnsanların ilkel toplumdaki uygar topluma ve yerleşik hayata geçişini sağlayan tarımsal faaliyetlerin kadın tarafından bulunduğu belirtilmektedir. Bu dönemde kadınların çapa yoluyla toprağı işledikleri görülmüştür. Tarımsal faaliyetler, toplayıcılık ve ev ekonomisine ilave olarak kadının ekonomik faaliyet alanını genişletmiştir (Şenel, 1982, s. 147-149).

Sabanın bulunmasıyla kadının çapayla sürebileceğinden çok daha büyük toprak parçaları üzerinde tarım yapılmaya başlanmış küçük tarlanın yerini büyük çiftlikler almıştır. Kadın ağır bir yükten kurtulurken beraberinde üretimden gelen gücünü de kaybetmiştir (Childe, 2006, s. 79).

Tarımsal faaliyetlerle birlikte toplumların yerleşik hayata geçtikleri bu dönemde ilkel topluluklarda olduğu gibi fiziksel emeğin kullanıldığı ancak araç gereç kullanımıyla birlikte çalışma yaşamının başladığı bir dönemdir. Toprak sahiplerinin yönetiminde temel gıda maddelerinin üretildiği, toprak sahipliğine göre soylular, köleler gibi toplumsal sınıfların oluştuğu görülmektedir (Çötök, 2006, s. 18-19).

Tarım toplumunda kadın, hem tarlada hem de ev işlerinde çalışarak önemli bir yük altına girmiştir. Bu durum ise çalışma hayatında cinsiyet eşitsizliklerinden ziyade kadının birçok sorumluluğı bir arada yerine getirmesi ve bedenen ağır bir yük altına girmesi nedeniyle eleştirilere konu olmuştur (Yorgun, 2010, s. 169).

Yerleşik hayata geçiş sürecinde etkin bir rol oynayan kadın sosyal hayatta önemli bir yere sahipken zamanla ekonomik faaliyetlerin güç odaklı hale gelmesi, feodal düzenin gelişmesi ve sanayileşmeyle birlikte bu konumunu kaybetmiştir. Hatta bu gelişmelerin kadının durumunda aleyhte sonuçlar doğurduğu ifade edilebilir (Yeşilorman, 2001, s. 272).

Sanayileşmeyle birlikte ekonomik yapıda önemli değişimler yaşanmıştır. Makinenin üretimde kullanılmaya başlamasıyla çalışma hayatında da önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Sanayi devrimiyle birlikte kadının ev ekonomisi çerçevesinde yapmış olduğu çalışma ücretli çalışmaya dönüşmüştür. Ucuz işgücü olarak görülen kadın ve çocuklar rekabet yarışının arttığı sanayi toplumunda ucuz işgücü olarak işverenin en gözde talebi durumuna gelmiştir. Kadın işgücüne talebin artmasının bir nedeni de erkeklerin pazarlık gücünü kırmak olmuştur (Yorgun, 2010, s. 169).

Sanayi devrimiyle birlikte ücretli işgücü haline gelen kadın aynı zamanda ev ekonomisine yönelik faaliyetleri de üstlenmek durumunda kalmıştır. Kadınlar savaşlar sırasında geri planda kalarak erkeklerden boşalan yerleri doldurmuşlar ve hem aile içi yaptıkları işler ve ücretli çalışma düzeni içerisinde sömürülen bir kesim haline gelmişlerdir. Sanayileşmenin ve savaşların kadının işgücü piyasasına girişini kolaylaştırdığı gibi özellikle bilgi ekonomisi olarak adlandırılan, teknolojik gelişmelerin ve esnek çalışmanın hâkim olduğu ekonomik yapı da kadının işgücü piyasasında artan oranda yer almasını sağlamıştır. Bu yapı hem kas gücüne dayanan işlerin azalmasına neden olmuş hem de kadının ev işlerindeki yükünü azaltan teknolojik aletlerin kullanımını sağlamıştır (Yorgun, 2010, s. 170-173).

Savaş yılları ve kriz dönemleri kadınların çalışma hayatını etkileyen önemli dönemler olmuştur. Birinci ve ikinci dünya savaşları ve 1929 ekonomik krizi gibi olaylar kadınların çalışma hayatına etki eden önemli dönüm noktaları olarak ifade edilebilir. Savaşlar kadınlar için yeni istihdam alanlarının ortaya çıkmasına neden olurken savaşların sona erdiği dönem ile kriz dönemi ise çalışma hayatında işsizliğin ilk sorumlusu olarak görülen kadınların işlerinden olmalarıyla sonuçlanmıştır (Çitçi, 1982, s. 18-21).

Bilgi toplumu ise kadının çalışma yaşamına dâhil olması açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Çalışmanın zaman ve mekândan bağımsız bir hal aldığı bilgi toplumu kadın istihdamı açısından olumlu gelişmelerin

yaşandığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ancak esnek çalışma gibi çalışma türlerinin kadınların çalışma yaşamına dâhil olmaları açısından olumlu yönleri bulunmakla birlikte bu tür çalışma biçimleri önemli sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bilgi toplumuna bağlı olarak hızlanan küreselleşmeyle birlikte piyasada yaşanan gelişme kadının statüsünü ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini hem pozitif ve hem de negatif yönde etkilemektedir. Kadının gelir elde edebileceği ve geliri üzerinde söz sahibi olduğu geleneksel alanların dışında yeni istihdam alanlarına sahip olması küreselleşmenin kadın açısından olumlu yönlerini oluşturmaktadır (DAW, 1999).

Bilgi toplumun ortaya çıkardığı olumsuz duruma bir örnek ise, bilgi teknolojilerinin üretim sürecinde kullanılması ve çalışma yaşamında esnekleşmenin ortaya çıkardığı sonuçlardan biri olarak düşük vasıflı işsizlerin günümüz küresel üretim sisteminin yedek işgücü ordusu haline dönüşmesidir (Göktürk, 2007, s. 213).

Geçmişte var olan bir çalışma türü olan evde çalışmanın günümüzdeki değişen bir türü ve esnek çalışma yöntemlerinden biri olan tele çalışma yöntemi kamusal alana özgü olan üretim faaliyetinin özel alana hapsedilmesine yol açabilmektedir. Kadının çalışma yaşamındaki yeri açısından düşünüldüğünde tele çalışma kadının kamusal alandan dışlanması riskini taşımaktadır (Göktürk, 2007, s. 210, 217).

Ayrıca esnek çalışma türlerinden biri olarak kabul edilen ve kadınların evine ve ailesine zaman ayırmasını sağlamak üzere önerilen ve giderek artan yarı zamanlı çalışma kadının geleneksel rollerini pekiştirmekten öteye gidememektedir. Bu çalışma biçimi kadına çalışma yaşamından fedakârlık ederek önceliği ev kadınlığına ve anneliğe vermesini sağlamaktadır (Çitçi, 1982, s. 46).

1.6.1.2. Kadının karşılıksız emeği

Feminist teorinin araştırma konuları arsında ev emeği önemli bir yere sahiptir. Belirli bir ücret karşılığı gerçekleştirilen işler erkeklere ait iken gönüllülük esasına dayanan ve belirli bir ücret karşılığı gerçekleştirilmeyen ev işleri, çocuk bakımı, hasta bakımı gibi işler kadınlara ait işler olarak kabul görmektedir (Başak vd., 2013, s. 19).

Kadın ve erkek arasındaki cinsiyetçi işbölümünün görüldüğü temel alanlardan birini ev içerisinde ya da aile için bir bedel karşılığı gerçekleştirilmeyen işler oluşturmaktadır.

Sanayi devriminin en önemli özelliklerinden biri çalışmayı ev temelli ve belirli bir zamana bağımlı olmaktan çıkararak günün belirli saatlerinde gerçekleşen durağan bir hale dönüştürmesi (Yüksel, 2014, s. 125), emeğin bir örgütte düzenli olarak kullanılması ve bu emek karşılığında ücret ödenmesidir (Ören ve Yüksel, 2012, s. 36-37).

Sanayi devrimi sonrasında insanı makinenin bir parçası olarak gören bu yaklaşım (Ekin, 1997, s. 37) çalışma kavramını doğal olmaktan çıkararak mekanik bir hale getirmiştir (Yüksel, 2014, s. 133).

Bu aynı zamanda emeğin alınıp satılabilen bir metaya dönüşmesi anlamına gelmektedir. Ancak bu alım satım sürecinde yer almayan ve ücret olarak bir karşılığı bulunmayan ev emeği bu sistem içerisinde görünmez bir değer özelliği kazanmaktadır. Kadın emeğinin bu görünmez değer özelliği emeğin hem biyolojik olarak yeniden üretimi hem de aile fertlerinin bakımını sağlayarak aile fertlerinin yeniden üretim sürecine dâhil edilmesiyle ilgilidir (Acar-Savran, 2004, 26-32).

Buz'a göre "kadınların deneyimledikleri sorunları etkileyen yapısal nedenlere dikkat çeken" feminizmin (2009, s. 54) en önemli katkılarından biri bu emek türünün mevcut ana akım iktisat anlayışına karşı bir görüş olarak "toplumsal yeniden üretim" kategorisi olarak tanımlanmasıdır. Bu, ifade edildiği gibi

“...metalaşmış, parasallaşmış bir değiş tokuşun dışında...” yer alan yeniden üretim faaliyetlerini kapsar (Özkaplan, 2009, s. 15).

Her bir toplumun kendine özgü kültürel tarihsel yapısı kadın ve erkek arasındaki işbölümünü etkilemektedir. Ancak hemen her toplumda “...kadını çocuk bakımı ve ev işleri gibi yeniden üretim faaliyetlerinin yapıldığı özel alana kapatan bir görev bölüşümü olduğu geniş kabul görmektedir.” Görevlerin kadın ve erkek arasındaki bu bölüşümü kadının istihdam sürecini belirlemektedir (Dedeoğlu, 2000, s. 151)

Bu açıdan değerlendirildiğinde karşılıksız kadın emeğinin Acar Savran’a (2004, s. 65) göre iki farklı görünümü bulunmaktadır. İki bölüme ayrılan bu emek türlerinden biri ev işleri diğeri ise duygusal emek gerektiren bakım işleridir.

Ev işleri ve bakım işleri çoğunlukla içi içe geçmiş işlerden oluşur. Bakım işlerinin yapılması aynı zamanda evde yapılan işlerinde dâhil olduğu bir süreci içerebilmektedir. Çocuğa bakarken çamaşırın yıkanması, ortalığın toplanması, yaşlılara bakarken yemeğin pişirilmesi gibi birçok bakım işi ve ev işi bir arada yapılabilmektedir (Özkaplan, 2009, s. 17).

Kadın tarafından ev içinde harcanan emek yaşamın devamlılığı için zorunlu olan ve ailenin geçimine önemli ölçüde katkı sağlayan bir emek türü olmasına rağmen piyasada gerçekleşen faaliyetlerde kullanılmadığı için değersiz olarak görülmektedir (Güneş, 2011, s. 221).

Piyasada ekonomik bir karşılığı bulunan alanlarda çalışan kadınlar için ise emeğin bir kısmı ücret elde edilen bir işte kullanılırken diğer kısmı yine görünmez emek türü olarak ev içi işlerde kullanılmaktadır. Başak vd. ücret karşılığı çalışan kadınların çalışma alanlarını birinci vardiya ve ikinci vardiya olmak üzere iki şekilde kategorize etmektedir. Kadınlar için birinci vardiyanın gerçekleştiği çalışma alanı işyeri, ikinci vardiyanın gerçekleştiği çalışma alanı ise ev olmaktadır (Başak vd., 2013, s.20).

Bakım iki yönlü anlam ifade eden bir kavramdır. Bunlardan biri bakımla ilgili olarak yürütülen faaliyet ya da işler bir diğeri ise bakımla ilgili duygulardır. Bakımla ilgili duygular bakımı üstlenilen kişiye karşı duyulan “ilgi, sevgi vb. duyguları” içerir. Bakım emeğinin en önemli yönlerinden biri hizmet sunulanla kurulan duygusal bağla ilgili olarak diğeri piyasalaşmış emek türlerinden farklı özellik göstermesidir. Burada harcanan emek hizmet sunulan eş, çocuk, anne gibi duygusal bağ bulunan kişiye, bu duygusal bağa dayalı olarak harcanmaktadır (Özkaplan, 2009, s. 16-17).

Bakım işleri erkekler tarafından yapılması mümkün olan ancak çoğunlukla ucuz işgücü olarak görülen kadınların, göçmen kadınların kullanılması ya da diğeri kadınların emeğiyle çözülmeye çalışılan işlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu işler nitelik gerektirmeyen işler olarak görülmekte ve bu bakış açısı bu işlerin kurumsallaşmasını engellemektedir. Ancak bu işler özünde nitelik gerektiren ve kurumsallaşmaya ihtiyaç duyulan işlerdir (Acar-Savran, 2004, s. 65).

Yapılan araştırmalara göre hane ekonomilerinin büyüklüğü azımsanamayacak ölçekte bir büyüklüğe sahiptir. Hesaplamalara dâhil edilmeyen evde gerçekleşen üretim ve harcanan emek kadınların ekonomiye katkılarını ve evde gerçekleşen üretimin hane refahını belirleyen rolünün gizli kalmasına neden olmaktadır. Ancak evde harcanan emek için kullanılan zamanın erkek emeğinin kullanıldığı zamandan çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin ev işlerine katılımı düşük olduğu için çalışan kadınlar hem ücretli olarak hem de ev işlerinde çalışmaları nedeniyle daha fazla iş yükü ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Sadece ev işi yapan kadınlar ise çalışan kadınlara göre daha az iş yüküne sahiptirler. Bu ise kadınların ücretli bir işte çalışma konusunda isteksiz olmalarının altında yatan en önemli nedenlerden biridir (Ecevit, 2012, s. 23).

Kısaca özetlenecek olursa Acar-Savran'a göre ev emeği kullanım değeri olan ancak değişim değeri olmayan bir üretim biçimidir. Kadınların ev emeği kullanarak gerçekleştirdikleri üretimin piyasada bir meslek ve ücret olarak karşılığı bulunmasına rağmen piyasada dolaşıma girmeyen kadın emeği

karşılıksız kalmaktadır (2004, s. 47-48). Kadının bu görünmeyen emeği çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, sosyal ilişkileri oluşturma ve sürdürme (Başak vd., 2013, s. 19) gibi duygusal, zihinsel, manevi ve kültürel (Acar-Savran, 2004, s. 34) yönleri bulunan bir emek türüdür.

1.6.1.3. Kadının çalışma yaşamından dışlanması

Toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel sorunlardan birini genel anlamda sosyal dışlanma özel olarak ve konu itibariyle ise çalışma yaşamından dışlanma oluşturmaktadır. Kadın, toplumca ekonomik ve sosyal anlamda değer atfedilen bir alandan toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak dışlanmaktadır. Bu anlamda günümüzün önemli kavramlarından birinin sosyal dışlanma kavramı olduğunu ifade edebiliriz.

Erol'a (2013, s. 46) göre, toplum bireylerin birbirlerine belirli hak ve ödevlerle bağlı oldukları bir düzeni ifade etmektedir. *“Sosyal politikacılara göre; söz konusu düzenin herhangi bir alanındaki eksiklik, o alandan başlayarak insanın toplumdaki dışlanma sürecini başlatan en önemli faktördür.”*

İnsanların toplumsal yaşamdan uzaklaşmalarına neden olan maddi ve manevi yoksunluğu anlatmak üzere kullanılan bu kavram *“toplumla bireyin bütünleşmesini sağlayan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen veya tamamen yoksun olma dinamik sürecini ifade etmektedir”* (Çakır, 2002, s. 83-84). Bu doğrultuda sosyal dışlanma kavramının hayatın birçok alanında yaşanan mahrumiyet olduğu ifade edilebilir.

Toplumsal yaşama katılımı sağlayan her bir alan bir diğeri ile bağlantı içerisinde olduğundan bu alanlardan herhangi birinden yoksun kalan birey diğer alanlar için de yoksunluk yaşayabilmektedir. *“Ekonomik alandan dışlanma aynı zamanda sosyal, siyasal veya kültürel süreçlerden de dışlanmaya yol açabilmektedir”* (Tartanoğlu, 2010, s. 2).

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak 1960'lı yıllarda sadece *“ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler”* için kullanılmıştır. Bir başka

ifadeyle başlarda sadece yoksulları ifade etmek üzere kullanılan sosyal dışlanma kavramının kapsamı, sonrasında yoksunluk içerisinde olan oldukça geniş bir kesimi kapsayacak şekilde genişlemiştir. İşsizliğin sosyal dışlanma kavramına eklenmesi ise 1980’li yıllarda gerçekleşmiş ve kavram işsizlikle birlikte açıklanmaya başlanmıştır (Erol, 2013, s. 46).

Tartanoğlu (2010, s. 5), sosyal dışlanmanın ana belirleyici unsurunun ekonomik yetersizlik olduğunu ifade etmektedir. Ekonomik yetersizlik ihtiyaçların karşılanmasında, asgari bir yaşam standardının sağlanmasında, eğitim olanaklarına erişimde yoksunluğa neden olmaktadır. Bunlar ise kişinin gelecekte istihdam edilmesi muhtemel bir iş için gerekli donanımı elde etmesine engel olmaktadır. İşsiz kalan birey ise işsizliğe bağlı çalışma ortamının sağladığı sosyal ortamdaki, sosyal güvenlikten yoksun kalmakta ve işsizlik toplumsal bağların zayıflaması gibi ilave sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Sosyal dışlanma bu yönüyle döngüsel olarak bir sebep sonuç sarmalı oluşturmaktadır. Dışlanmanın ortaya çıkardığı herhangi bir yoksunluk bir diğer yoksunluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu yoksunlukların kuşaklar arasında aktarımı dahi söz konusu olabilmektedir. Düşük gelir seviyesine bağlı olarak eğitim alamayan bir birey, kendisi eğitime erişimde yoksunluk yaşarken bu düşük gelir seviyesinin süregelen hale gelmesiyle birlikte aile bireylerinin eğitime erişiminde de yoksunluk yaşanabilmektedir. Bu durum ailenin diğer bireylerinin de benzer yoksunlukları yaşamasına ve dışlanma sorunuyla yüzleşmesine neden olabilmektedir. Özellikle de kız çocuklarının, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak bu ve benzeri yoksunluklardan etkilenecek ilk grubu oluşturacakları açıktır.

Sosyal dışlanmanın kadın açısından anlamı *“kadının toplumsal yaşamdaki varlığını ihmal etmeye neden olan ve onun toplumla bütünleşmesini önleyen, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel kurum ve sistemlerin dışında kalması/tutulması süreci biçiminde ifade edilebilir”* (Çakır, 2008, s. 26). Çalışmanın ekonomik ve sosyal hayata katılımı sağlaması, insanların çalışma sayesinde kendilerini gerçekleştirebilmeleri gibi birçok özelliği düşünüldüğünde

bu alanın dışında kalmanın sosyal dışlanmayı beraberinde getirmesi kaçınılmaz bir olgudur.

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde kadın ve erkek arasında ilk dönemlerde var olan eşitliğin giderek kadın aleyhine değiştiği ve kadının bazı alanlardan dışlandığı görülmektedir. Özellikle sanayi devrimi sonrasında çalışmanın ücret karşılığı gerçekleştirilen bir iş olarak algılanmaya başladığı dönemde emeğin insan varlığından ayrı olarak düşünölmeye başlamasıyla kadın sömürölen bir meta haline dönmüşür.

Çalışma yaşamından uzak kalarak işsizlik nedeniyle gelir elde etme olanağından yoksun olmak kadar kötü çalışma koşullarına maruz kalmak da sosyal dışlanmanın ekonomik anlamda farklı boyutlarını ortaya koymaktadır (Çakır, 2002, s. 86). Erol (2013, s. 66), bu yönüyle pek çok çalışmada sosyal dışlanmanın işgücü piyasalarıyla ilişkilendirildiğini belirterek sosyal dışlanmanın iki boyutlu bir olgu olduğunu söyler. Bu boyutlardan biri işsizlik süreciyle, diğeri de istihdam edilenlerle ilgilidir. Sosyal dışlanma bağlamında işgücü piyasaları ile ilgili olarak ortaya çıkan olumsuzluklar kısaca ifade edilecek olursa şunlardır:

- İşsizlik nedeniyle ortaya çıkan “endişe, karamsarlık, depresyon hatta intihar vakaları, mesleki bilgi ve becerilerde zamanla erime, aile yaşamında çözümler, sosyal kültürel değerlerde gerileme, içinde bulunduğu toplumdan uzaklaşma” gibi olumsuzluklar,
- Bireylerin “yaşamlarını idame ettirebilmek için düşük ücretli, güvencesiz her işi kabul etmek durumunda kalmaları.”

Çakır’a (2008, s. 26) göre de sosyal dışlanmaya ve sosyal dışlanma riskine en çok maruz kalan kesimlerin başında işgücü piyasasında olmakla beraber kayıt dışı sektörlerde, güvencesiz işlerde çalışanlar, yoksulluk ve işsizlik riski altındaki kadınlar, gençler, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gelmektedir.

Özellikle toplumsal cinsiyet rol ve sorumluklarına bağlı olarak kadının sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar arasında önemli bir yeri bulunmaktadır.

Tarihsel süreçte erkeğe göre ikincil konuma itilen kadının dışlanmadan en fazla etkilenen gruptan birini oluşturduğu söylenebilir.

Kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen mutlak yoksulluk sınırının altında yaşayan 1,3 milyar kişinin %70'i kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların toplam üretim içindeki payları 2/3 olmasına rağmen toplam gelirden aldıkları pay sadece %5'tir (Hablemitoğlu, 2004, s. 32).

Kadının ekonomik ve toplumsal yaşam açısından erkeğe göre arka planda kalmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Özellikle erkek egemen toplum yapısı gibi toplumların yapısal özellikleri kadın erkek eşitsizliğinin kadın aleyhine gelişmesinde önemli bir faktör olduğu ifade edilebilmektedir. Eğitim olanaklarından yoksunluk, fizyolojik farklılıklar, yasal eksiklikler gibi birçok faktör kadınların ikincil planda kalmalarına neden olabilmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005, s. 195-196).

Dünyada ve Türkiye'de emek yoğun, niteliksiz ve ucuz işler kadınlara verilmektedir. Kadınlar çalışma yaşamına önce ücretsiz aile işçisi olarak başlamaktadır. Toplumdaki kadın algısının ücretsiz aile işçisi üzerine oluşması, kadın ücretli çalışmaya başladığında kendisine düşük ücret ödenmesiyle sonuçlanmaktadır (Koray, 1999, s. 7). Kadınların ev içi emeğinin piyasa değerinin ortalama ücret düzeyinin üzerine çıkabildiğini ortaya koyan araştırmalar bulunmasına (Acar-Savran, 2004; 16-17) rağmen ev içinde ev için kullanılan kadın emeğinin ücretli emeğe dönüşmemesi nedeniyle kadın emeği değersizleşmektedir.

Küresel ekonominin kadın işgücüne bakışı kadın işgücünün esnek olduğu, talep olması halinde düşük ücretle çalışabilecekleri, ekonomik kısıtlara bağlı olarak işten çıkarılabilecekleri şeklindedir. Bu bakış açısı kadını aile ekonomisini desteklemek için aileye ek gelir sağlayan birey olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak kadın ücretli çalışmasa dahi aileye doğrudan gelir sağlamaktadır. BM tahminlerine göre kadının ücretsiz olarak yaptığı ev işlerinin tüm dünya ekonomisindeki karşılığı yıllık 11 trilyon doları aşmaktadır (Hablemitoğlu, 2004, s. 43).

Kadınların karşılıksız ev emeği feminizmin en önemli tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Kadınların ev içinde harcadıkları emeğin görünür kılınması, bunun bir iş ve karşılıksız emek olarak kabul görmesi feministlerin uzun süren çabalarının ürünüdür (Acar-Savran, 2004, s. 15).

Patriarkal değerler kadını ücretli çalışma açısından ikincil bir statüde görmektedir. Aile açısından gelir getirici işlerde çalışmak birincil derecede erkeğin görevi olarak görüldüğünden kadının çalışması ikincil statüde kabul edilmektedir. “*Dinsel, eğitimsel ve yasal kurumlar kadınları öncelikli olarak ailenin ve çocuk bakımının sorumluluklarını üstlenmeye sosyalle etmektedir.*” Eş, çocuk, akraba, işveren hatta kadınlar gibi toplumdaki herkes ve her kesim ev dışında çalışsa dahi ev işlerinin ve çocuk bakımının kadının sorumluluğunda olduğu düşüncesindedir. Bu değerler içinde doğan ve yetişen kadın çalışma yaşamına dâhil olduğunda ortaya çıkan gerilimden kendilerini sorumlu tutmakta ve çalışmayı ikincil sorumluluk alanı olarak görmekte, ya hiç çalışmamakta ya da yarı zamanlı işleri tercih etmektedir (Hablemitoğlu, 2004, s. 70).

Çalışma hayatına dâhil olan kadınlar düşük nitelikteki işlerde çalışmak zorunda kalmakta ev işlerine ilişkin yükümlülükleri de çalışma hayatındaki işlerle birlikte devam etmektedir. Aile ve toplumsal yaşam eşit ve ortak bir alan olması gerekirken erkeğin bu alandaki sorumluluklardan muaf olması ya da sorumluluklarının çok az olması kadını mesleğinden bağımsız olarak kendi evinin de işçisi yapmaktadır (Bingöl, 2014, s. 114).

1.7. TOPLUMSAL CİNSİYET İSTATİSTİKLERİ

Çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımını belirlemek üzere çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Yerel ulusal ve bölgesel düzeyde gerçekleştirilen bu araştırmaların toplumsal cinsiyet ayrımının belirlenmesinde kendilerine özgü yöntem ve kriterler geliştirdikleri görülmektedir. Bu çalışmalar arasında Toplumsal Cinsiyet Endeksi, Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksi gibi uluslararası ölçekte gerçekleştirilen çalışmaların yanı sıra TÜİK tarafından gerçekleştirilen Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri çalışması gibi ulusal çalışmalar yer almaktadır.

1.7.1. Uluslararası istatistikler

1.7.1.1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi

Kadınlar sağlık, eğitim ve istihdam gibi birçok alanda dezavantajlı konumdadırlar ya da ayrıma maruz kalmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan 2014 yılı İnsani Gelişme Raporu bu durumu ortaya koyan bilgiler içermektedir. Raporda kadınların maruz kaldıkları ayırım ve dezavantajlı durumu ortaya koymak üzere 148 ülkenin insani gelişmişlik verisi yer almaktadır. Bu verilere göre kadınların insani gelişme endeksi (İGE) değerinin ortalama olarak erkeklerden %8 daha düşük olduğu belirlenmiştir (UNDP, 2014, s. 39).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) üreme sağlığı, güçlendirme ve iş gücü piyasasına katılım olmak üzere üç boyutlu olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği değerlendirmektedir. Endeks eşitliğin aşınma düzeyini ele almaktadır. Endeks değerlerinin belirlenmesinde anne ölümleri, küçük yaşta doğum oranları, parlamentodaki koltukların paylaşımı, en az orta öğretim seviyesindeki nüfus ve işgücüne katılım oranları yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeks değeri insani gelişme düzeyi çok yüksek olan grupta 0,197, insani gelişme düzeyi yüksek olan grupta 0,315, insani gelişme düzeyi orta olan grupta 0,513 ve düşük insani gelişmişlik düzeyine sahip olan grupta 0,587'dir. Bu durum insani gelişmişlik düzeyinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde önemli bir etkisi bulunduğunu göstermektedir. İnsani gelişmişlik düzeyi yüksek olan gruplarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği gelişmişlik düzeyi yüksek olan gruplara göre daha azdır (UNDP, 2014, s. 39).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksine göre 152 ülke arasında en iyi durumda olan ve 1. sırada yer alan ülke 0,021 endeks değeri ile insani gelişmişlik sıralamasında 25. sırada yer alan Slovenya olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde en iyi durumda olan ilk 10 ülke AB ülkeleri olmuştur. Yüksek insani gelişmişlik düzeyindeki grupta bulunan Türkiye 0,360 endeks değeri ile 69. sırada yer almıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından en başarısız ülke ise

0,733 endeks değeri ile 152. sıradaki Yemen olmuştur. Dünya geneli toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeks değeri ise 0,450 olmuştur (UNDP, 2014, s. 172-175).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinde yer alan bilgiler OECD ülkeleri bağlamında değerlendirildiğinde bazı ülkeler açısından endeks verileri bağlamında önemli sorunların bulunduğu görülmektedir.

Tablo 1: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi (OECD)

Ülke	TCEE değeri	IGE sırası	TCEE sırası	Anne ölüm oranı (Yüzbinde)	Küçük yaşta doğum oranı (binde)	Sandalye sayısı (%)	Ortaöğretimdeki nüfus (%)		İşgücü (%)	
							Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Slovenya	0,021	25	1	12	0,6	24,6	95,8	98,0	52,3	63,5
İsviçre	0,030	3	2	8	1,9	27,2	95,0	96,6	61,2	75,3
Almanya	0,046	6	3	7	3,8	32,4	96,3	97,0	53,5	66,4
İsveç	0,054	12	4	4	6,5	44,7	86,5	87,3	60,2	68,1
Avusturya	0,056	21	5	4	4,1	28,7	100,0	100,0	54,6	67,7
Danimarka	0,056	10	5	12	5,1	39,1	95,5	96,6	59,1	67,5
Hollanda	0,057	4	7	6	6,2	37,8	87,7	90,5	79,9	87,3
İtalya	0,067	26	8	4	4,0	30,6	71,2	80,5	39,4	59,4
Norveç	0,068	1	9	7	7,8	39,6	97,4	96,7	61,5	69,5
Belçika	0,068	21	9	8	6,7	38,9	77,5	82,9	46,9	59,4
Finlandiya	0,075	24	11	5	9,2	42,5	100,0	100,0	56,0	64,3
Fransa	0,080	20	12	8	5,7	25,1	78,0	83,2	50,9	61,8
Çek Cumhuriyeti	0,087	28	13	5	4,9	20,6	99,9	99,7	50,1	67,8
İzlanda	0,088	13	14	5	11,5	39,7	91,0	91,6	70,6	77,3
İspanya	0,100	27	16	6	10,6	35,2	66,8	73,1	52,6	66,5
Kore	0,101	15	17	16	2,2	15,7	77,0	89,1	49,9	72,0
İsrail	0,101	19	17	7	7,8	22,5	84,4	87,3	58,1	69,5
Avustralya	0,113	2	19	7	12,1	29,2	94,3	94,6	58,8	71,9
İrlanda	0,115	11	20	6	8,2	19,5	80,5	78,6	52,7	67,9
Portekiz	0,116	41	21	8	12,6	28,7	47,7	48,2	55,4	67,2
Kanada	0,136	8	23	12	14,5	28,0	100,0	100,0	61,6	71,2
Japonya	0,138	17	25	5	5,4	10,8	87,0	85,8	48,1	70,4
Polonya	0,139	35	26	5	12,2	21,8	79,4	85,5	48,9	64,8
Yunanistan	0,146	29	27	3	11,9	21,0	59,5	67,0	44,2	62,6
Estonya	0,154	33	29	2	16,8	20,8	100,0	100,0	56,0	68,7
Lüksemburg	0,154	21	29	20	8,3	21,7	100,0	100,0	50,7	64,9
Slovakya	0,164	37	32	6	15,9	18,7	99,1	99,5	51,0	68,7
Yeni Zelanda	0,185	7	34	15	25,3	32,2	95,0	95,3	62,1	73,9
İngiltere	0,193	14	35	12	25,8	22,6	99,8	99,9	55,7	68,8
Macaristan	0,247	43	45	21	12,1	8,8	97,9	98,7	44,7	59,9
ABD	0,262	5	47	21	31,0	18,2	95,1	94,8	56,8	69,3
Çin	0,355	41	68	25	55,3	13,9	73,3	76,4	49,0	74,6
Türkiye	0,360	69	69	20	30,9	14,2	39,0	60,0	29,4	70,8
Meksika	0,376	71	73	50	63,4	36,0	55,7	60,6	45,0	80,0

Kaynak: UNDP, 2014, s. 172-175

15-19 yaş aralığında yer alan küçük yaştaki kadınların en fazla doğum yaptığı ülke Meksika olmuştur. Meksika'da küçük yaşta doğum oranı binde 63,4 olmuştur. Bu oranın en düşük olduğu ülke binde 0,6 ile Slovenya olmuştur. 34 OECD ülkesi arasında küçük yaşta doğum oranlarının en yüksek olduğu ülke Meksika olurken, bu ülkeler arasında Türkiye en fazla küçük yaşta doğumların görüldüğü 31. ülke olmuştur.

Her doğumda ölen anne sayısı açısından ise yine sıralamanın en sonunda Meksika yer almıştır. Meksika'da her 100.000 doğumda 50 anne ölmektedir. Anne ölümleri açısından en iyi durumda olan ülke ise her 100.000 doğumda 2 ölüm ile Estonya olmuştur. Türkiye ise her 100.000 doğumda 20 anne ölümü ile 34 ülke arasında 30. sırada yer almıştır.

Estonya, Avusturya, Finlandiya, Kanada ve Lüksemburg 25 yaş ve üzerindeki kadın ve erkek nüfusun tamamı en az orta öğretim seviyesinde eğitim almaktadır. Bu grup içerisinde en az orta öğretim seviyesinde eğitim gören kadınların oranının en düşük olduğu ülke %39,0 ile Türkiye olmuştur.

15 ve üzerindeki yaşta yer alan kadınların işgücüne katılma oranlarının en yüksek olduğu ülke %79,9 ile Hollanda olurken kadınların işgücüne katılımının en düşük olduğu ülke %29 ile Türkiye olmuştur.

Parlamentodaki sandalye sayısında kadınların payının en düşük olduğu ülke %8,8 ile Hollanda olmuştur. Parlamentosunda kadınlara en çok yer veren ülke %44,7 ile İsveç olmuştur. Türkiye ise %14,2 ile 30. sırada yer almıştır.

1.7.1.2. Küresel cinsiyet ayrımı endeksi

Dünya ekonomik forumu tarafından hazırlanan Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksi raporu ülkeleri, bölgeleri ve gelir gruplarını ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlık olmak üzere 4 kritere bağlı olarak cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında değerlendirmekte ve ülkeleri, bölgeleri ve gelir gruplarını cinsiyet ayrımcılığı bağlamında sıralamakta ve kıyaslamaktadır (WEF, 2014, s.3).

Çalışma fırsat ve kaynaklara erişimdeki farkları ölçmektedir. Bu ölçümde bir ülkedeki kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımının düzeyi belirlenmekte ve bu düzeyler arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Buna bağlı olarak rapor ülkelerden hangisinin eğitim konusunda daha iyi olduğu yerine kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin hangi ülkelerde daha büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksi 2014 yılı raporu kapsamında değerlendirmeye alınan 142 ülke arasında genel endeks değerinin en yüksek olduğu ülke 0.8594 endeks değeri ile İzlanda olmuştur. Genel endeks değerinin en düşük olduğu ülke ise 0.5145 endeks değeri ile Yemen olmuştur. Türkiye ise 0.6183 endeks değeri ile 142 ülke arasında 125. sırada yer almıştır.

Küresel cinsiyet ayrımı endeksi 2014 raporuna göre ekonomik yaşama katılım ve fırsatlara erişim, eğitime erişim, sağlık ve yaşam koşulları, politik yaşama katılım konusunda kadın ve erkekler arasındaki fark OECD ülkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde genel endeks değeri açısından diğer ülkelere göre iyi durumda olduğu ifade edilebilecek ülkelerin önemli bir kısmının bu grup içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Küresel cinsiyet ayrımı endeksi (OECD)

Ülke	Genel		Ekonomik katılım ve fırsatlar		Eğitime erişim		Sağlık ve Yaşam		Politik Katılım	
	Sıra	Endeks değeri	Sıra	Endeks değeri	Sıra	Endeks değeri	Sıra	Endeks değeri	Sıra	Endeks değeri
İzlanda	1	0,8594	7	0,8169	1	1	128	0,9654	1	0,6554
Finlandiya	2	0,8453	21	0,7859	1	1	52	0,9789	2	0,6162
Norveç	3	0,8374	2	0,8357	1	1	98	0,9695	3	0,5444
Danimarka	5	0,8025	12	0,8053	1	1	65	0,9741	7	0,4306
Yeni Zelanda	13	0,7772	30	0,7517	1	1	96	0,9698	14	0,3872
Hollanda	14	0,773	51	0,7106	1	1	94	0,9699	9	0,4116
Fransa	16	0,7588	57	0,7036	1	1	1	0,9796	20	0,352
Kanada	19	0,7464	17	0,7928	1	1	100	0,9694	42	0,2233
Avustralya	24	0,7409	14	0,801	1	1	70	0,9737	53	0,1887
Lüksemburg	28	0,7333	29	0,7529	1	1	106	0,9678	45	0,2123
Avusturya	36	0,7266	68	0,6704	1	1	52	0,9789	36	0,2573
Estonya	62	0,7017	56	0,7055	1	1	37	0,9791	88	0,1221
Slovakya	90	0,6806	88	0,6431	1	1	74	0,973	100	0,1061
Çek Cumhuriyeti	96	0,6737	100	0,6216	1	1	37	0,9791	109	0,094
Slovenya	23	0,7443	22	0,7827	27	0,9999	74	0,973	43	0,2214
İngiltere	26	0,7383	46	0,714	32	0,9996	94	0,9699	33	0,2698
Almanya	12	0,778	34	0,7388	34	0,9995	67	0,9739	11	0,3998
Polonya	57	0,7051	61	0,6808	36	0,9995	37	0,9791	68	0,1609
ABD	20	0,7463	4	0,8276	39	0,998	62	0,9747	54	0,1847
İrlanda	8	0,785	28	0,7543	40	0,9979	67	0,9739	8	0,414
İsveç	4	0,8165	15	0,7989	43	0,9974	100	0,9694	5	0,5005
İspanya	29	0,7325	84	0,647	44	0,9973	87	0,9719	23	0,3139
İsrail	65	0,7005	90	0,6392	49	0,9964	96	0,9698	49	0,1965
Yunanistan	91	0,6784	87	0,6434	53	0,9954	55	0,9785	108	0,0961
İtalya	69	0,6973	114	0,5738	62	0,9939	70	0,9737	37	0,2479
Portekiz	39	0,7243	44	0,7192	68	0,9933	85	0,9724	44	0,2124
Macaristan	93	0,6759	69	0,6683	71	0,9924	37	0,9791	128	0,0636
İsviçre	11	0,7798	23	0,7797	72	0,9922	70	0,9737	16	0,3737
Belçika	10	0,7809	27	0,7577	73	0,9921	52	0,9789	13	0,3948
Meksika	80	0,69	120	0,5519	75	0,9906	1	0,9796	39	0,238
Çin	87	0,683	76	0,6555	89	0,9855	140	0,9404	72	0,1506
Japonya	104	0,6584	102	0,6182	93	0,9781	37	0,9791	129	0,0583
Kore	117	0,6403	124	0,5116	103	0,9648	74	0,973	93	0,1117
Türkiye	125	0,6183	132	0,4532	105	0,9527	1	0,9796	113	0,0877

Kaynak: WEF, 2014, s. 8-9

OECD ülkeleri arasında küresel cinsiyet ayrımı endeksi çerçevesinde genel endeks değeri açısından ilk sırada 0,8594 endeks değeri ile İzlanda yer almaktadır. OECD ülkeleri arasında endeks değeri en düşük ülke ise 0,6183 ile

Türkiye olmuştur. Türkiye'nin dünya genelindeki sıralaması bu değer ile 125 olmuştur.

OECD ülkeleri arasında ekonomik katılım ve fırsatlar açısından en iyi durumda olan ülke 0,8357 endeks değeri ile Norveç olmuştur. Eğitime erişim konusunda en iyi durumda olan ülkeler ise "1" endeks değeri ile İzlanda, Norveç, Danimarka, Avustralya, Kanada, Finlandiya, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Hollanda, Estonya, Fransa, Avusturya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti olmuştur. Sağlık ve yaşam konusunda 0,9796 endeks değeri ile ilk sırada Fransa, Meksika ve Türkiye yer almıştır. Politik katılım konusunda ise 0,6554 endeks değeri ile İzlanda ilk sırada yer almıştır.

Türkiye ise ekonomik katılım ve fırsatlar konusundaki 0,4532 endeks değeri ve eğitime erişim konusundaki 0,9527 endeks değeri ile her iki alanda da OECD ülkeleri arasında son sırada yer almıştır.

Ekonomik katılım ve fırsatlar konusunda tüm ülkeler arasında Türkiye 132. sırada, eğitime erişim konusunda ise 105. sırada yer almıştır. Politik katılım konusunda ise 0,0877 endeks değeri ile Türkiye dünya genelinde 113. sırada, OECD ülkeleri arasında ise 32. sırada yer almıştır.

1.7.2. Türkiye'de toplumsal cinsiyet istatistikleri

Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrışmasının en belirgin göstergelerinden birini çalışma yaşamına ilişkin istatistikler oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda kadının çalışma yaşamında karşılaştığı dışlanma sorunun sayısal olarak ifade edilmesidir. Toplumsal cinsiyet ayrımının göstergesi olarak çalışma yaşamından dışlanma, işgücü piyasasına giristen istihdam edildikten sonraki sürece kadar birçok alanda kendini göstermektedir.

Türkiye hızlı nüfus artışına sahip bir ülke olmasına rağmen işgücü talebi aynı hızla artmamaktadır. Ayrıca Türkiye'de ekonomik anlamda yaşanan büyümeye rağmen işgücü talebinin aynı oranda artmaması ve nüfus artış hızının yüksekliği

sonucunda işgücüne katılma oranlarında düşüş, enformel sektörde büyüme ve işsizlik oranlarında artış ortaya çıkmaktadır (Akçacı ve Özçalıcı, 2012, s. 162).

Türkiye işgücü piyasasının özelliklerine kadın açısından baktığımızda 1990'lı yılların sonu itibarıyla kadın işgücünün önemli bir kısmının tarımda ücretsiz aile işçisi statüsünde, sosyal güvencesi olmayan işlerde istihdam edildiği, sendikasız oldukları, çağdaş çalışma koşullarından yoksun bir şekilde çalışma yaşamına dâhil oldukları görülmektedir. Kentsel alanda ise kadınların büyük çoğunluğu ekonomik hayatın dışındadırlar ve ücretli çalışma kadınlar arasında yaygınlaşmamaktadır. Çalışma hayatında ücretli çalışan kadın ikincil statüdedir (Hablemitoğlu, 2004, s. 18).

1.7.2.1. Kadının eğitim durumu

Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de cinsiyete dayalı ayrımcılığın görüldüğü en önemli alanlardan birini eğitim oluşturmaktadır. Bu durum eğitilmiş kadın sayılarının erkeklere oranla düşük olmasıyla kendisini göstermektedir. Eğitimle başlayan ayrımcılık çalışma yaşamına da yansımalarla devam ettirilmektedir. Bu ayrımcılığa bağlı olarak eğitim alamama ya da eğitimin kesintiye uğraması durumu kadının çalışma yaşamındaki yerinin ücretsiz aile işçiliği olmasıyla ve karar alma mekanizmalarından dışlanmasıyla sonuçlanmaktadır (Özateş, 2007, s. 83).

Eğitim belirli davranış biçimlerinin ortaya çıkmasında ve bireyin sosyalleşmesinde önemli bir araçtır (Kızmaz, 2004, s. 292). Ayrıca eğitim toplumsal anlamda ortaya çıkabilecek bazı sorunların engellenmesi ve iş bulma şansının artması anlamına da gelmektedir (Kızmaz, 2004, s. 294).

Ündücü ve Türk'e göre eğitim kaliteli ve üretken bir modern toplumun ön koşuludur. Modern bir toplum oluşturabilmek toplumun tüm kesimlerinin eğitim sürecine dâhil edilmesiyle mümkün olabilmektedir (Ündücü ve Türk, 2012, s. 36).

Okur-yazarlıktan başlamak üzere her eğitim seviyesinde kadın ve erkek arasında eşitsizlik söz konusuken eğitim düzeyi yükseldikçe çok küçük bir elit kadın grubu eğitim olanağından yararlanabilmektedir. Bu elit grup ise sadece belirli alanlarda eğitim almaktadır (Çitçi, 1982, s. 127).

TÜİK tarafından yayımlanan istatistikler değerlendirildiğinde, eğitime erişim konusunda yaşanan cinsiyet ayrımı açık bir şekilde görülmektedir. Eğitime erişimde yaşanan sorunlar bireyin çalışma yaşamına dâhil olmasında önemli sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eğitime erişimin engellenmesi çalışma yaşamından dışlanmanın ilk basamağını oluşturmaktadır.

Tablo 3: Erkeklerin okul mezuniyet oranı (%)

Yıl	Toplam	Okur-yazar olmayan	Mezuniyeti yok	İlköğretim	Orta öğretim	Üniversite ve üstü	Bilinmeyen
1975	100	29,1	12,6	45,2	9,8	3,0	0,3
1980	100	24,8	10,7	46,7	12,0	5,7	0,1
1985	100	16,3	9,2	53,0	15,4	6,0	0,1
1990	100	13,2	5,7	54,9	18,7	7,3	0,1
2000	100	7,0	5,3	50,3	27,2	10,2	0,0
2008	100	4,5	4,9	43,8	27,8	11,2	7,7
2009	100	4,2	4,5	44,8	28,4	12,3	5,8
2010	100	3,1	3,9	43,7	30,6	13,3	5,4
2011	100	2,4	3,8	44,5	30,4	14,8	4,1
2012	100	2,3	2,5	43,1	31,4	17,0	3,7
2013	100	1,9	3,9	43,7	29,9	16,9	3,6

Yıllar itibariyle erkeklerin eğitim durumuna bakıldığında 1975 yılında erkeklerin %29,1'i okuma yazma bilmezken, bu oranın 2013 yılında %1,9'a düştüğü görülmektedir. 1975 yılında erkeklerin %3'ü yükseköğrenim görürken bu oran 2013 yılında %16,9 olmuştur. Yıllar itibariyle erkeklerin eğitim durumu değerlendirildiğinde erkeklerin eğitim seviyesinde süreç içerisinde artış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Kadınların okul mezuniyet oranı (%)

Yıl	Toplam	Okur-yazar olmayan	Mezuniyeti yok	İlköğretim	Orta öğretim	Üniversite ve üstü	Bilinmeyen
1975	100	65,6	5,1	23,9	4,6	0,7	0,1
1980	100	62,4	5,6	24,7	5,7	1,6	0,0
1985	100	45,9	8,4	36,1	7,7	1,8	0,1
1990	100	40,2	5,6	41,6	9,7	2,8	0,1
2000	100	27,4	7,5	45,2	14,4	5,4	0,1
2008	100	18,0	7,4	43,4	17,1	7,1	7,0
2009	100	17,1	6,9	45,5	17,5	8,0	5,1
2010	100	13,9	7,1	46,2	19,3	8,6	4,9
2011	100	11,4	8,2	47,4	19,6	9,8	3,5
2012	100	10,7	9,0	44,2	21,6	11,2	3,2
2013	100	9,4	9,2	47,1	19,3	11,9	3,2

Geçmişten günümüze kadınların eğitim düzeyine bakıldığında ise erkeklerle benzer şekilde süreç içerisinde kadınların eğitim düzeyinde de artış olduğu görülmektedir. 1975 yılında okuma yazma bilmeyen kadınların oranı %65,6 iken, bu oran 2013 yılında %9,4'e düşmüş, yükseköğrenim ve üzerinde eğitim gören kadın sayısı ise %0,7'den %11,9'a yükselmiştir.

Kadın ve erkeklerin 1975 yılından günümüze eğitim durumları karşılaştırıldığında ise kadınların lehine bir gelişme kaydedilmiş olmasına rağmen halen kadının aleyhine bir durumun bulunduğu ifade edilebilir. Okuryazar olmayan kadın sayısında düşüş olmasına rağmen halen okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkeklerden daha fazladır. Ayrıca yükseköğrenim ve üzerinde eğitim alan kadınların oranı ise erkeklerle karşılaştırıldığında daha düşüktür.

Eğitim geleceğe yönelik bir yatırım olarak düşünüldüğünde, kırsal kesimde eğitim giderlerinin karşılanmasında yaşanan zorluklar ve geleneksel rol kalıplarına bağlı olarak kız çocukların eğitimine ikincil düzeyde önem verilmektedir. Erkek çocuğun eğitimine yapılan yatırım sonucunda elde edilecek faydanın kız çocuktan daha fazla olacağı varsayımı kızların eğitimini engellemektedir (Çitçi, 1982, s. 123).

1.7.2.2. Kadınların işsizlik durumu

Türkiye’de işsizlik kentsel kırsal alan arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Türkiye’de kentsel alanda işsizlik oldukça yüksektir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008, s. 46).

Tablo 5: Yıllar itibariyle kır ve kent işsizlik oranları (%)

Yıllar	İşsizlik (%)		Kent (%)		Kır ((%)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2004	11,0	10,8	17,9	12,5	3,0	6,8
2005	11,2	10,5	17,0	11,6	3,6	7,7
2006	11,1	9,9	16,4	11,0	3,9	7,4
2007	11,0	10,0	16,1	10,8	3,8	8,3
2008	11,6	10,7	16,6	11,6	4,3	8,7
2009	14,3	13,9	20,4	15,3	5,3	10,7
2010	13,0	11,4	18,7	12,6	4,6	8,7
2011	11,3	9,2	16,5	10,2	3,6	7,0
2012	10,8	8,5	15,5	9,4	3,5	6,5
2013	11,9	8,7	16,4	9,5	4,5	7,0

Türkiye’de kırsal alanda istihdamda olan kadın kentsel alanlarda işsizlik sorunuyla erkeklere daha fazla yüzleşmek durumunda kalmaktadır. TÜİK verilerine göre kadınların kentsel alanlarda kırsal alanlara göre daha fazla işsizlikle yüzleştikleri ifade edilebilir.

Tablo 6: İş arama süresine göre 2014 yılı işsizlik oranları (%)

	İş arama (işsizlik) süresi						
	Ay				Yıl		
	1 - 2	3 - 5	6 - 8	9 - 11	1 - 2	2 - 3	3 ve üzeri
Toplam	41,9	24,3	10,0	3,1	14,3	4,4	1,9
Erkek	46,5	23,9	9,7	2,8	11,4	3,8	2,0
Kadın	33,9	25,0	10,6	3,7	19,4	5,6	1,8

Kadınların işsizlik sorunuyla daha fazla yüzleşmek durumunda kalmalarına ilişkin bir diğer gösterge de iş arama süreleridir. Kadınların erkeklere göre daha uzun süre işsiz kaldıkları görülebilmektedir. Altı ay ve üzerinde iş aramak zorunda kalan kadınların oranı aynı durumda olan erkeklerin oranından daha yüksektir.

Tablo 7: Eğitim durumuna göre işsizlik oranları (2014)

	Toplam	Erkek	Kadın
Okur-yazar olmayanlar	6,3	13,6	3,0
Lise altı eğitilmişler	9,4	9,5	9,3
Lise	11,9	9,3	19,1
Mesleki veya teknik lise	10,6	8,0	19,3
Yüksek-öğretim	10,6	7,6	15,5

Eğitim seviyesi yükseldikçe ortaya çıkan işsizlik oranlarındaki artış eğitim sisteminde yapılan değişikliklerin bir sonucu olabilmektedir. Özellikle liseden üniversiteye geçiş sürecini belirleyen düzenlemelerin işsizlik üzerinde etkili olabildiği görülmektedir. Bu düzenlemelerden biri meslek liselerinden mezun olanların önlisans programlarına sınavsız geçiş hakkıdır.

Tektaş'a (2014, s. 245) göre meslek lisesi mezunlarına tanınan bu hak önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tektaş meslek yüksekokullarında çok kısa süreli olarak gerçekleşen stajın işgücü piyasası için gerekli olan deneyim ve hazırlığı sağlamadığını ifade etmektedir.

Dedeoğlu'na (2009, s. 42) göre *"kırdan kente göç, ekonominin zayıf istihdam yaratma kapasitesi ve kadın çalışmasına ilişkin varolan kültürel faktörler, kadınların düşük istihdam oranlarını açıklamak için kullanılan nedenlerden bazılarıdır."*

1.7.2.3. İşgücüne katılım

Göçle birlikte köyde işgücü olarak çalışma hayatı içinde yer alan kadın kentsel alanda eğitim düzeyinin düşüklüğü, bilgi ve beceri eksikliği gibi nedenlerle işgücü piyasasının dışında kalmaktadır. Genel olarak köyden kente göç sürecinin sonucunda kadın ev kadını olmaktadır (Sandıklı, 2008, s. 771).

Her ne kadar ev ekonomisinin bir parçası olarak bilinen ve çalışmanın farklı türleri arasında düşünülebilecek faaliyetler olsa da ev işleri ve çocuk bakımı gibi işler "üretken" ve "iktisadi" birer faaliyet olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle

de piyasaya dönük faaliyetler olmadığı için bu tür işlerle uğraşanlar işgücü piyasasının dışında kabul edilmektedirler (Özkaplan, 1999, s. 63-64).

Tablo 8: Cinsiyete göre işgücüne katılmama nedenleri (2014)

	Çalışmaya hazır olanlar	Mevsimlik çalışan	Ev işleriyle meşgul	Eğitim/ Öğretim	Emekli	Çalışamaz halde	Diğer
Kadın	7,5	0,3	57,6	11,2	4,1	12,5	6,8
Erkek	12,2	0,3	0,0	27,4	37,1	17,4	5,5
Toplam	19,7	0,6	57,6	38,6	41,2	29,9	12,3

İstatistiklere bakıldığında kadının yapmış olduğu ev içinde kalan işlerin işgücü piyasasının dışında işler olarak kabul edildiği açık olarak görülmektedir. Kadınların işgücüne katılmama nedenleri incelendiğinde %57,6 ile önemli bir kısmının ev işleriyle meşgul olma nedeniyle işgücüne katılmadıkları anlaşılmaktadır.

Kadının ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel işleri üstlenmesi, erkeğin ise dışarıda ailenin geçimini sağlamaya yönelik işleri yapmak üzere rol paylaşımına gidilerek bu rol paylaşımının kadın ve erkekle özdeşleştirilmesi cinsiyet rollerinin kalıplaşmasına, toplum tarafından benimsenmesine ve pekiştirilerek sürdürülmesine neden olmuştur. Sonuç ise kadının temel çalışma ortamının ekonomik değer atfedilmeyen günlük yaşam faaliyetleri olarak kabul gören evde yapılan işler olarak belirlenmesidir (Hablemitoğlu, 2004, s. 54).

Acar-Savran'a (2004, s. 18-20) göre ev emeğinin merkezinde bakım işleri yer almaktadır. Karşılıksız emek olan ev içi işler, sevgi karşılığı yapılan işlerdir. Kadın bu çalışma biçiminde, mesai saati olmaksızın ve günlük yaşamın bir parçası olarak sevdikleri için emeğini kullanmaktadır. Bu çalışma biçiminde dinlenme ve çalışma zamanları, yapılan işler iç içe geçmiştir.

Ailenin geçimini sağlama rolünün erkek tarafından üstlenilmesi, erkek ve kadın arasında iş arama açısından farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İş arama sürecinde erkek kadına göre daha aktif davranabilmektedir (Güler, 2005, s. 379).

Ev içindeki cinsiyetçi işbölümüne, bu işbölümünün dayattığı çocuk bakımı gibi yüklerin toplumsal olarak karşılanabileceği kreş vs. imkanlarının sınırlılığına ve piyasadaki düşük ücretlere bağlı olarak, pek çok kadın piyasada emeklerini satmaya aday dahi olmamaktadır (Göztepe, 2007, s. 84).

Göçün ise kadının çalışma yaşamının dışına itilmesinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu anlamda, özellikle tarımsal faaliyetlerin egemen olduğu kırsal alandaki çözülme kadınları işgücü piyasasından uzaklaştırmaktadır. Kırsal alanda tarımsal faaliyetlerle meşgul olan kadınlar kente göç ettiklerinde işgücü piyasasının dışına itilmektedirler. TÜİK verileri, eğitim seviyesi düşük olan kadınların kente göç sonucunda ev işleriyle meşgul olmaya başlayarak işgücü piyasasından çekildiklerini göstermektedir. Bu durum bir anlamda kadınların işgücü piyasasından dışlanmaları anlamını taşımaktadır. Ancak eğitim durumunun artmasıyla birlikte kadınların çalışma yaşamına dahil olma eğilimi artmaktadır.

Tablo 9: Eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranları (2014)

	Toplam	Erkek	Kadın
Okur-yazar olmayanlar	19,1	33,6	16,0
Lise altı eğitilmişler	47,8	68,9	25,8
Lise	53,5	71,0	31,9
Mesleki veya teknik lise	65,0	80,4	39,8
Yüksek-öğretim	79,2	85,0	71,3

TÜİK verilerine göre kadınların işgücüne katılma oranları, erkeklerin işgücüne katılma oranları ile karşılaştırıldığında tüm eğitim seviyelerinde kadınların daha düşük işgücüne katılım oranına sahip oldukları görülmektedir. Okuryazar olmayan erkekler dışında her eğitim seviyesinde erkeklerin işgücüne katılma oranı %68,9 ve üzerindedir. Kadınların işgücüne katılma oranları ise yüksek öğrenim dışında en fazla %39,8 düzeyindedir. Kadın ve erkek her iki cinsiyet grubunda da eğitim seviyesine bağlı olarak işgücüne katılım düzeyinin arttığı ancak kadınlarda yükseköğrenimin işgücüne katılma oranlarını diğer eğitim düzeylerine göre daha fazla etkilediği görülmektedir.

1.7.2.4. Meslek gruplarına göre istihdam

Çalışma kavramının günümüzde maddi anlamda gelir getirmenin ötesinde bir anlam ve içeriği bulunmaktadır. Bugün geçmişten farklı olarak maddi kazancın dışında iş seçimini belirleyen unsurlar bulunmaktadır. Yapılan işe yüklenen anlam, işin toplumsal faydası gibi unsurlar iş seçiminin belirleyicileri haline gelmiştir. “...*Bu noktada işin, çalışan bireye sağladığı içsel motivasyon, anlam ve doyum birey için maddiyata oranla daha önemli hale gelmektedir*” (Işık, 2013, s. 118).

Her bir mesleğin toplumsal hayattaki prestij ve statüsü bir diğerine göre farklılık göstermektedir. Diğer taraftan her bir bireyin toplum içerisinde başkaları tarafından beğenilmek ve değer görmek gibi beklentileri bulunmaktadır. Sahibi olduğumuz mesleğin prestij ve statüsü, kişisel beklentilerinde ne ölçüde karşılanabileceğini belirler. Mesleğin statüsü, prestiji ve beklentiler arasındaki bu ilişki meslek seçimini belirleyen önemli faktörlerden biridir (Yıldız, 2002, s. 282).

“Bireyin kişisel özellikleri olarak değerleri, inançları, beklentileri, zekası, kişiliği, yeteneği gibi faktörlerin, meslek seçiminde son derece etkili olduğu görülmektedir. Meslek seçiminde önemli bir diğer faktör bireyin kendini tanımasıdır.” Bu faktörlere uygun olarak seçilecek bir meslek kişinin ekonomik ve sosyal anlamdaki gelişimini olumlu olarak etkileyecektir (Aytaç, 2000, s. 204).

Aile, *“aile dışında gencin yakın çevresi, akraba ve akran grupları”* ve içinde bulunan sosyo-ekonomik statü, eğitim, toplumsal özellikler meslek seçiminde etkili olan çevresel faktörlerdir (Aytaç, 2000, s. 204). Ailesinin sosyal statüsünü düşük görenler yüksek statülü mesleklere yönelebilmektedirler. Ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukları ise kişisel özelliklerine uygun, ilgi duydukları mesleki alanlara daha kolay yönelme şansını bulmaktadırlar (Aytaç, 2000, s. 205).

Kişinin beklentileriyle ilgili olarak bireyin meslek seçimini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Yıldız'a göre *“meslek seçimi yetenek, ilgi, aile, cinsiyet ve yaş, eğitim ve zeka, güdülenme, mesleki prestij, gibi faktörlerin etkisiyle oluşur”* (Yıldız, 2002, s. 280).

Türkiye’de kadın ve erkeklerin uluslararası meslek sınıflandırma sistemi ISCO 08 çerçevesinde istihdam edildikleri alanlara bakıldığında meslek grupları açısından önemli farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Bu durum çalışma hayatındaki cinsiyetçi işbölümünün önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Meslek grupları itibariyle kadınların istihdam edildikleri alanlara bakıldığında cinsiyetçi ayrımın etkileri görülebilmektedir.

2014 yılı verilerine göre tüm meslek gruplarında çalışanların %29,7’sini kadınlar, %70,3’ünü erkekler oluşturmaktadır. Yöneticiler grubunu oluşturan mesleklerde %86,6 oranında erkekler istihdam edilirken bu grupta istihdam edilen kadınların oranı %13,4’tür.

Tablo 10: Meslek gruplarına göre istihdamın dağılımı (2014)

ISCO 08 Meslek Grubu	Toplam	Erkek		Kadın	
		Kişi Sayısı	Oran (%)	Kişi Sayısı	Oran (%)
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	2.413	2140	88,7	273	11,3
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	3.690	3.253	88,2	437	11,8
Yöneticiler	1.339	1.160	86,6	179	13,4
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	1.392	1.032	74,1	360	25,9
Hizmet ve satış elemanları	4.752	3367	70,9	1385	29,1
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	3.908	2.370	60,6	1538	39,4
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar	4.324	2.574	59,5	1.750	40,5
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	1.731	999	57,7	732	42,3
Profesyonel meslek mensupları	2.382	1.347	56,5	1035	43,5
Toplam	25.931	18.242	70,3	7.689	29,7

Kişisel özellikler ve bu özellikler içerisinde cinsiyet meslek seçiminde önemli bir faktördür. Yapılan araştırmalara göre *“kızların, toplumda feminen meslekler olarak görülen öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi mesleklere yönelindikleri*

anlaşılmaktadır.” Bu yönelimin temelinde toplumsal olarak kadın ve erkeğe yüklenen rol ve yargılar yer almaktadır (Aytaç, 2000, s. 203).

Çalışma yaşamıyla birlikte devam eden aile sorumlulukları kadının sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak kadınlar düşük ücretli ve kısa süreli işlerde çalışmayı kabullenerek kariyerlerinde ilerlemekten vazgeçebilmektedirler (Hablemitoğlu, 2004, s. 56).

Çitçi'nin çalışmasında bunun bir örneği açık bir şekilde görülmektedir. Bu çalışmaya göre kadın kamu görevlilerinin bilinen geleneksel rol tanımına uygun insancıl ve toplumsal nitelikli, başka bir ifadeyle kadınsı çalışma alanları olarak bilinen genel idare, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda istihdam edildikleri; güvenlik, din, ulaştırma gibi alanlarda ise genellikle erkek işgücünün egemen olduğu görülmektedir. Erkekler tarafından doldurulamayan alanlar kadın istihdamına olanak sağlamaktadır (Çitçi, 1982, s. 110).

Bir başka çalışmada ise Kocacık ve Gökkaya (2005, s. 202) büyük sanayi kuruluşları yerine küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından tercih edilen fason üretimin çoğunlukla kadınlara iş fırsatı sunulan alanlar olduğunu belirtmektedirler. Yapılan işlerin özelliği ise uzmanlık gerektirmeyen düşük vasıf gerektiren, emek yoğun ve kadının cinsiyet rollerine uygun işler olmasıdır. Bu alanda çalışan kadınların özellikleri ise *“genellikle köyden kente göç etmiş, büyük kentlerin varoşlarında yoksulluk içinde yaşayan kadınlar”* olmalarıdır.

1.7.2.5. Cinsiyetler arası ücret eşitsizliği

Kadınlar erkeklere göre daha az ücret ödenen işgücü durumundadır. *“İspanya’da aynı işi yapan erkelere göre kadınlar %27, İtalya’da %20, Hollanda’da %24 daha az ücret alıyorlar.”* AB ülkelerinde part-time işlerde büyük ölçüde kadınlar çalışmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlığını kısıtlayan, sosyal güvencesi olmayan ve işten çıkarmanın kolay olduğu bu işlerin %80’inde kadınlar çalışmaktadır (Hablemitoğlu, 2004, s. 33).

Kadınların basit kullanım değeri üreten bireyler olarak görülmesi, ev işçisi konumları üretim sürecindeki yerini ikinci sınıf olarak belirlemektedir. Ucuz işgücü olarak görülen kadınlar bugün dahi erkeklerden daha düşük ücret almaktadırlar ve tüm yasal düzenlemelere rağmen eşit işe eşit ücret ilkesi halen gerçekleştirilememiştir. Bu durum kadınların düşük ücretli işlerde çalışmasıyla ve öğrenim düzeylerinin düşük olmasıyla açıklanmaya çalışılsa da yapılan bazı araştırmalarda birçok ülkede benzer nitelikli işleri yapan ve benzer eğitim seviyesine sahip kadın ve erkeklerin yıllık gelir düzeyleri arasında önemli farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir (Çitçi, 1982, s. 34-38).

Küresel ekonominin ihraç ürünlerinin üretiminde çalışan 27 milyon çalışanın %19'u kadındır. Ancak kadınlar gerçekleştirdikleri bu üretim karşılığında erkeklere göre %20-50 oranında daha az ücret almaktadırlar (Hablemitoğlu, 2004, s. 42-43).

Kadınların ucuz işgücü niteliği gelişmiş ve az gelişmiş kapitalist ülkelerle benzerlik göstermektedir. Yasal düzenlemeler kadın erkek arasında ücret eşitsizliğini yasaklamıştır. Ancak Osmanlı devletinden günümüze kadın ve erkek arasında ücret eşitsizliği engellenememiştir (Çitçi, 1982, s. 97).

Elbette sorunun sadece Türk toplumuna özgü bir sorun olmadığı açıktır. Özkan ve Özkan (2010, s. 95) çalışma yaşamında eşitliğe aykırı durumlar nedeniyle şirketlere açılmış olan birçok davanın bulunduğunu belirtmektedirler.

Türkiye'de, çalışma yaşamındaki cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği durumunu tespit eden önemli çalışmalardan biri, TÜİK 2010 yılı Kazanç Yapısı Araştırmasıdır. Bu araştırmaya göre kadınların almış oldukları yıllık brüt ortalama ücretlerin, meslek grupları itibariyle tesis ve makine operatörleri ve montajcılar grubunda %24,1, profesyonel meslek mensupları grubunda %19,4, sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar grubunda %16,6, nitelik gerektirmeyen meslekler grubunda %13,9 oranında aynı meslek grubunda çalışan erkeklere göre daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 11: Meslek gruplarına göre cinsiyete dayalı ücret farkı

Meslek ana grubu	Yıllık ortalama brüt ücret (TL)			Ücret farkı	
	Toplam	Erkek	Kadın	TL	(%)
Yöneticiler	43.825	43.073	46.201	-3.128	-7,3
Profesyonel meslek mensupları	31.520	34.549	27.861	6.687	19,4
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	22.082	22.536	20.865	1.671	7,4
Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	18.875	19.383	18.203	1.180	6,1
Hizmet ve satış elemanları	12.922	13.167	12.188	978	7,4
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	15.278	15.586	13.004	2.582	16,6
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	13.336	13.851	10.518	3.333	24,1
Nitelik gerektirmeyen meslekler	12.075	12.449	10.713	1.736	13,9

TÜİK 2010 yılı Kazanç Yapısı Araştırmasına göre, kadın meslek grupları itibariyle kadının aleyhine olan ücret farkı sadece yöneticiler meslek grubunda kadının lehine olmaktadır. Kadınlar bu meslek grubunda ortalama olarak %7,3 oranında erkeğe göre daha yüksek ücret almaktadırlar (TÜİK, 2012, s. 2).

1.7.2.6. Sektörlere göre istihdam

Sandıklı'ya (2008, s. 771) göre hizmetler sektöründeki bazı alanlar “kadınlar için uygun alanlar” olarak toplumsal kabul görmektedir. Bu yönüyle hizmetler sektörü kadın istihdamının en yoğun olduğu sektörlerden birini oluşturmaktadır. İmalat sektörü ise kadınların en az istihdam edildiği sektör olmasına rağmen bu sektör içindeki “tekstil, gıda, hazır giyim” gibi emek yoğun sanayi alanları ise kadınlar için tercih edilen alanlar arasında yer almaktadır.

Ancak ifade etmek gerekir ki ayrımın gerçekleştiği yer açısından önemli fark kırsal ve kentsel alanda kendini göstermektedir. Tarihin her döneminde kadınlar gelişmenin ve kalkınmanın görünmeyen gücünü oluşturmuşlardır. Kırsal alandaki ekonominin sürükleyici unsurları ve sürdürülebilirliği sağlayan, kırsal alanda yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan her zaman kadınlar olmuştur (Hablemitoğlu, 2004, s. 167).

Tarım sektörü kadın istihdamının en yoğun olduğu sektörlerden bir diğerini oluşturmaktadır. Tarımdaki istihdam şekli ise ücretsiz aile işçiliği şeklinde kendini göstermektedir. Yentürk ve Başlevent (2007, s. 37), tarımda ücretsiz

aile işçiliğinin tarımsal üretimin doğasına uygun bir durum olarak görüldüğünü belirtmektedirler. Bu ücretsiz aile işçiliği ve sosyal güvencesizlik kadınlar için süregelen bir durum olmaktadır.

Tablo 12: 2014 yılında İstihdam edilenlerin işteki durumu (%)

Yüzde dağılımı (%)	Toplam		Tarım		Tarım Dışı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Ücretli veya yevmiyeli	68,5	60,2	11,3	8,4	79,5	85,6
İşveren	5,9	1,2	1,7	0,2	6,7	1,7
Kendi hesabına	20,7	9,1	65,9	10,6	12,0	8,4
Ücretsiz aile işçisi	4,9	29,5	21,1	80,8	1,8	4,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

TÜİK 2014 yılı verilerine göre, tarımsal alanda kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak istihdam olanağı bulabilmişlerdir. Tarım dışı alanlardan ise kadınların çalışma şekli %85,6 ile emeğini ücret karşılığı kiralama şekli olan ücretli yevmiyeli çalışma olmuştur. İşveren ve kendi hesabına çalışan kadınların oranı ise hem tarımda hem de tarım dışı çalışma alanlarında erkeklere göre daha düşük oranda gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Cinsiyete göre istihdamın sektörel dağılımı (2014)

	Toplam	Tarım		Sanayi		İnşaat		Hizmetler	
		Sayı (bin)	Oran (%)	Sayı (bin)	Oran (%)	Sayı (bin)	Oran (%)	Sayı (bin)	Oran (%)
Toplam	25.931	5.470	21,1	5.315	20,5	1912	7,4	13.234	51,0
Erkek	18.241	2.937	16,1	4.079	22,4	1.832	10,0	9.393	51,5
Kadın	7.686	2.533	33,0	1235	16,1	79	1,0	3.839	49,9

TÜİK tarafından yayımlanan 2014 yılı istatistikleri istihdamın sektörel dağılımı açısından değerlendirildiğinde kadın ve erkekler açısından farklı alanlarda yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. İstihdam olanağı bulan 7 milyon 686 bin kadından %49,9'unun hizmetler sektöründe, %33'ünün tarım sektöründe, %16,1'inin sanayi sektöründe, %1'ininde inşaat sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Buna göre kadınların çoğunlukla hizmetler sektöründe istihdam edildiği, inşaat sektörünün ise en az kadın istihdam edilen sektör olduğu anlaşılmaktadır.

1.7.2.7. Kayıtdışı istihdam

Kayıtdışı ekonominin en önemli alt başlıklarından birini oluşturan kayıtdışı istihdam (ÇSGB; 2006, s. 6) genel anlamda çalışanların kamu otoritelerine hiç bildirilmemesi veya eksik bildirilmesine bağlı olarak yasal yükümlülüklerden kaçınılması, sosyal güvence olmaksızın çalışılması veya çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır (Tekinarslan, 2014, s. 47).

Ancak günümüzde ortaya çıkan yanlış algılardan biri kayıtdışı istihdam kavramından Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) bildirilmeyen istihdamın anlaşılmasıdır. Kayıtdışı istihdam Resmi istatistiklerde sosyal güvenlik şemsiyesi altında olmayanları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından kayıtdışı istihdam ifade etmek üzere kullanılan *"referans haftasında yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlardır"* (http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=25) ibaresi bu durumu destekler niteliktedir. Oysa yukarıda belirtildiği gibi kayıtdışı istihdam sadece Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmemenin ötesinde yasal yükümlülüklerin eksik yerine getirilmesini de içeren, tam yoksunluk ya da kısmi yoksunluk durumunu da kapsayan çok daha geniş bir kavram olma özelliği göstermektedir.

Kayıtdışı istihdamın ortaya çıkışında etkin olan faktörler işsizliği ortaya çıkaran nedenlerle benzerlik göstermektedir. Elbette kadının çalışma yaşamındaki ikincil konumu kayıtdışı istihdam konusunda kadının dezavantajlı konumu daha da olumsuzlaştırmaktadır.

Saraç (2012, s. 83-85) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına dayanarak genel olarak kayıtdışı ekonomi özelde ise kayıtdışı istihdamı etkileyen faktörlerden bazıları; eğitim seviyesi, kırdan kente göç, nüfus artış hızı, kayıtdışı istihdamın kendi içerisinde yarattığı haksız rekabet, işsizlik oranlarının yüksekliği, gayri safi milli hasıladaki (GSMH) artış oranı, istihdam üzerindeki mali yükler (vergi, sosyal güvenlik primleri, vb.) şeklinde sıralanmaktadır.

TÜİK tarafından yayımlanan kayıtdışı istihdam verilerine göre kayıtdışı istihdamın toplam istihdam içindeki payı 2014 yılı itibariyle %35'tir. En fazla kayıtdışı çalışmanın görüldüğü alan %82,3 ile tarım sektörüdür. Tarım dışı alanda çalışanların ise %22,3'ü kayıtdışı olarak çalışmaktadır. Cinsiyet açısından kayıtdışı çalışanların oranlarına bakıldığında ise hem tarımda hem de tarım dışı alanlarda kadın çalışanların kayıtdışı istihdam oranları erkeklerden yüksektir. Özellikle tarımda çalışan kadınların %94,4 ile neredeyse tamamına yakını kayıtdışı, bir başka ifade ile sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır.

Tablo 14: 2014 yılı kayıt dışı istihdam oranları (bin, %)

Cinsiyet	Toplam			Tarım			Tarım Dışı		
	Çalışan	Kayıtdışı Çalışan	Oran (%)	Çalışan	Kayıtdışı Çalışan	Oran (%)	Çalışan	Kayıtdışı Çalışan	Oran (%)
Erkek	18.244	5.344	29,3	2.937	2.110	71,8	15.307	3.234	21,1
Kadın	7.689	3.724	48,4	2.533	2.390	94,4	5.156	1.334	25,9
Toplam	25.933	9.069	35,0	5.470	4.500	82,3	20.462	4.568	22,3

Kadınların kayıt dışı alanlara yönelmelerinin nedenleri Türkiye'deki işgücü piyasasının yapısıyla ilgilidir. Kocacık ve Gökkaya'ya (2005, s. 200) göre kadınlar kentleşme süreciyle birlikte işgücü piyasasının dışına itilmektedirler. Kentleşmeyle birlikte işgücü piyasası dışına itilen kadınlar ev işleriyle meşgul olmakta ve kayıtdışı alanlara yönelmektedirler.

Göç sonucunda işgücü piyasası dışında kalan kadın aynı zamanda gelir düzeyinin düşüklüğü sonucunda çalışmak zorunda kaldığında, sosyal güvencesi olmayan düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Sandıklı, 2008, s. 771).

Kayıtdışı ekonominin bir sonucu olarak kadınlar işgücü piyasasının dışında kalabildikleri gibi çocuklu kadınların çocuk bakımı için yer bulamayışları ve bu yerlerin bakım hizmeti karşılığı aldıkları ücretlerin yüksek olması nedenlerine bağlı olarak kadınlar evde yapılarak gelir elde edilen işlere ve kayıtdışı alanlara yönelmektedirler (Özer ve Biçerli, 2003, s. 67). Tarımda çalışan kadınlar ise ücretsiz aile işçi statüsündedir. Kadınlar üretimde önemli ölçüde yer almalarına

rağmen tüm dünyadaki mal varlığın %1'ine gelirin ise %10'una sahiptir (Hablemitoğlu, 2004, s. 147).

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER

2.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

İnsanlık tarihi aynı zamanda değişim süreçlerinin tarihi olarak da ifade edilebilir. İnsanlığın doğuşundan günümüze değin ekonomik ve sosyal hayat sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Bu değişim süreci gelecekte de devam edecektir.

Bu değişim süreçleri ekonomik ve toplumsal yapı üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir. Bu etkilerin bazıları olumlu olarak değerlendirilebilirken bazıları olumsuz olarak ifade edilebilecek etkilerdir. Özellikle de toplumun bazı kesimleri için değişim süreçlerinin çeşitli nedenlerle ve çeşitli açılardan olumsuz yönde etkiler ortaya çıkardığı ifade edilebilir.

Bu anlamda insanın, kendini ifade etme biçimlerinden biri olan çalışma yaşamından uzaklaşması ya da uzaklaştırılması veya bu alandan birey ya da grupların dışlanması toplumsal değişim süreçlerinden olumsuz yönde etkilenmenin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

İşsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanma olgusu kadınlar, gençler, çocuklar, engelliler gibi dezavantajlı gruplar olarak da ifade edilen bazı gruplar üzerinde daha fazla etkili olabilmektedir.

“Birey, biyolojik olarak kadın ya da erkek olabilir...” Biyolojik olarak ortaya çıkan bu cinsiyet farklılığı kromozomlara bağlı olarak bedensel özelliklerin oluşmasıyla ilgilidir ve bunlar doğuşla gelen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak ortaya çıkan farklılıkların aksine doğuşla geleni değil, toplumsallaşma sürecinde öğrenilen farklılıkları içerir. Bu farklılıklar, kültürün cinsiyet gruplarına uygun gördüğü duygu, tutum, davranış ve roller nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bunlar genel olarak ifade edildiğinde, toplumsal kalıpların bireye dayatılmasıyla ilgilidir (Dökmen, 2014, s. 22-25).

Bu anlamda her bir birey içinde yaşamış olduğu toplumsal yapının özelliklerine bağlı olarak sosyalleşme süreci yaşamakta, sosyalleşirken de cinsiyetine uygun rol ve sorumlulukları öğrenmektedir. Doğumla gelen özellikler dışında aralarında herhangi bir fark bulunmayan kadın ve erkek, sosyalleşme süreciyle birlikte farklı rol ve sorumlulukları üstlenmektedir. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarının temeli bu rol ve sorumluluklardır. Bu aynı zamanda kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin temelini oluşturmaktadır.

İnsanlığın ilk dönemleri açısından erkekler ile eşit koşullarda toplumsal hayata dâhil olan kadın zaman içerisinde bu konumunu yitirmiş ve çeşitli nedenlerle genel anlamda ekonomik yaşamdan özelden ise işsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalarak çalışma yaşamından dışlanmışır.

Bir toplumda haklara erişim yoksa sosyal dışlanmışlık vardır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanının en temel görevlerinden biri de sosyal dışlanmayla mücadele etmektir. Sosyal dışlanma bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik haklarından mahrum edilmesinden ve toplumsal desteği alamamasından dolayı toplumla bütünleşememesi demektir. İşsizlik sorunu ise ekonomik, sosyal, psikolojik boyutlarıyla kadının toplumla bütünleşmesinin önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır.

Kadının ekonomik yaşamdan dışlanmasının en önemli görünüşlerinden birini çalışma yaşamında karşılaşılan işsizlik olgusu oluşturmaktadır. Bu ise kadının ekonomik ve sosyal yaşamda hak ettiği yeri almasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Özellikle de üniversite düzeyinde eğitim almış ve nitelik düzeyi yüksek olan kesimin işsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanması hem sorunun kendisini hem de diğer ekonomik ve sosyal sorunların kaynağını oluşturmaktadır.

Üniversite mezunu kadınların işgücüne katılım oranları %71,3'tür (diğer eğitim seviyelerinde %39 ve altı). Üniversite düzeyinde eğitim almış erkeklerde işsizlik oranı %7,6 iken bu eğitim seviyesindeki kadınlarda işsizlik oranı %15,5'tir. Kadınlar arasında işgücüne katılımın yüksek olduğu ancak eğitim düzeyi ve nitelik düzeyi yüksek olmasına rağmen bu grup içerisinde işsizlik oranlarının

yüksek olduğu görülmektedir. Literatür tarandığında bu grubun yaşadığı işsizlik sorununa ilişkin olarak herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Araştırma ile literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak işsizlere yönelik kurumsal destek hizmetleri sunan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) verilerinden yararlanılarak, üniversite mezunu kadınların yaşadıkları sorunları geniş ölçekli olarak ele alan bir araştırma yapılması öngörülmüştür.

Ayrıca araştırma konusuna ilişkin olarak literatür tarandığında işsizliğin ve çalışma yaşamının farklı boyutlarıyla ele alındığı ve kadınların sosyo-ekonomik durumuna ilişkin olarak çeşitli çalışmaların bulunduğu ancak üniversite mezunu kadınların işsizlik süreciyle ilgili herhangi bir çalışmanın bulunmadığı belirlenmiştir.

Belirtilen çerçevede, kadına yüklenen rol ve sorumluluklar kadın ve erkek arasında haklara erişim açısından eşitsizliklere neden olmaktadır. Bu eşitsizliklerden biri de toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak kadının çalışma hakkından mahrum kalarak işsizlik sorunu yaşamasıdır.

Bu anlamda araştırmanın sorununu, üniversite düzeyinde eğitim almış olan kadının toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları çerçevesinde ekonomik ve sosyal yaşamda yeterince yerini alamaması, çalışma yaşamından dışlanarak işsiz kalması ve bu süreçte üniversite mezunu kadınların yaşamış oldukları sorunlar oluşturmaktadır.

2.2. TANIMLAR

Araştırma sırasında kullanılan temel kavram işsiz kavramıdır. Bazı kavramlar kuramsal çerçeveye uyumlu olarak kullanıldığından bu kısımda ayrıca tanımlanmamıştır. Ancak bu kavramlara ilave olarak değişkenler arası ilişkileri belirlemek ve araştırmada kullanılan çeşitli kavramlara ilişkin olarak anlam karmaşasını önlemek amacıyla araştırmada kullanılan diğer bazı kavramlar aşağıda belirtildiği şekilde tanımlanmıştır. Bu çerçevede;

- İşsiz, İŞKUR'da iş arayan kaydı bulunan çalışma istek ve arzusuna rağmen iş bulamayan üniversite mezunu kadınları,
- Kaygı, “Nedeni kesin olarak bilinmeyen bir korku ya da tedirginlik, huzursuzluk” (Aytaç, 2000, 149)
- Kurumsal destek, işsizlere yönelik olarak İŞKUR tarafından sunulan danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim hizmetleri, işsizlik sigortası hizmetleri, işe yerleştirme hizmetleri, işbaşı eğitim programları ve girişimcilik eğitimlerini,
- Özgeçmiş, iş arayanlar tarafından iş başvurusunda kullanılmak üzere ve kişi hakkında ön bilgi sunmak amacıyla hazırlanan bireyin hayatı, yetenek ve deneyimlerini içeren tanıtım yazısını,
- İş arama kanalları, iş arama sürecinde yararlanılan internet siteleri, özel istihdam büroları, arkadaşlar, gazete ilanları, aile, akrabalar, meslek odaları, dernekler ve komşuları,
- Mülakat becerileri, iş arayan kişinin iş görüşmesi öncesinde ve iş görüşmesi sırasında dikkat etmesi gereken kuralları

ifade etmektedir.

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı, üniversite mezunu kadının işsiz kalmasına ve onun çalışma yaşamının dışına itilmesine ilişkin temel nedenleri, işsiz kadınların yaşadıkları sorunları ve bu sorunlar karşısında kendilerine hem sosyal hem de kurumsal destek sağlayan ağları tespit etmek olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte işlevsel alt amaçlar belirlenerek işsizliğe neden olan ve işsizlik sonucu ortaya çıkan olumsuz durumları belirlemek ve bu olumsuzlukların üstesinden gelebilmek için kullanılması muhtemel destek ağları hakkında bilgi almak amacıyla aşağıda yer alan sorulara cevaplar aranmıştır:

- İşsiz kadınların sosyo-demografik özellikleri nedir?
- Üniversite mezunu kadınların daha uzun süreli işsiz kalmasının ve kendilerine uygun iş bulamamasının nedenleri nelerdir?

- Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenleri nelerdir?
- İşsizlik sürecinde kadınların yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- İşsizlik sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların üstesinden gelebilmek için herhangi bir destek ağından yararlanılmakta mıdır ve yararlanılan destek ağında kim ya da kimler yer almaktadır?
- İşsizleri iş aramaya yönlendiren kişi veya kişiler kimlerdir?
- İş arama sürecinde bireysel çabalar yeterli midir?
- İşsiz kadınların İŞKUR tarafından sunulan hizmetler hakkındaki değerlendirmeleri nelerdir?
- İşsizlerin iş ararken kullandıkları kanallar nelerdir?
- İşsizlerin iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak farkındalık düzeyi nedir?
- İş arama sürecinde bireysel çabaların yeterli olup olmadığı konusundaki algı eğitim seviyesine göre değişmekte midir?
- Hanenin ekonomik durumuna ilişkin algı üzerinde eğitim seviyesinin etkisi bulunmakta mıdır?
- Çocuk sayısı ve iş arama süresi arasında ilişki var mıdır?
- İşsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmanın iş arama süresi üzerinde etkisi bulunmakta mıdır?
- Birliktelik analizleri çerçevesinde işsizlik sürecinde en fazla birlikte ortaya çıkan durumlar nelerdir?

2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Nitelikli işgücü olarak üniversite mezunu olan kadınların çalışma yaşamından dışlanması sosyal refah düzeyinin düşmesine neden olmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler, kadınların çalışma yaşamına kazandırılması ve sosyal refah düzeyinin artırılması amacıyla yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir.

Bu çalışma, özellikle sosyal politika alanında faaliyet gösteren kurumlar ile aktif istihdam programlarının temel uygulayıcısı olan kamu istihdam kurumlarının kadın istihdamına yönelik çalışmaları açısından önemli bilgiler içermektedir.

Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen bilgiler;

- Üniversite düzeyinde eğitim almış kadınların işsizlik sürecine ilişkin olarak detaylı bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır.
- İşsizliğin bireyin iyilik hali üzerinde ortaya çıkardığı sorunları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
- İşsizlik sürecinde çevresi içerisinde birey anlayışına uygun olarak, destek ağlarının önemli bir fonksiyona sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu açılardan değerlendirildiğinde araştırmanın, sosyal hizmet mesleğinin nihai hedeflerinden olan sosyal adaletin sağlanmasına yönelik uygulamalara önemli ölçüde katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bilimin amacını gerçekleştirmesini sağlayan hedeflere ulaşmada izlenecek yolların bütünü bilimsel yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle bilimsel yöntemi bilimsel bilgiye ulaşma süreci olarak tanımlayabiliriz. Kısaca ifade edilecek olursa bilimin amacına ve gerçeğe ulaşmada kullandığı yollara yöntem denilmektedir (Gökçe, 1992, s. 36).

Barışeri Ahmethan'a (2013, s. 3) göre, *“bilimsel araştırma, karşılaşılan problemlere güvenilir çözümler arama amacı ile planlı ve sistemi olarak verilerin toplanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması etkinliklerini kapsar.”*

Bilimsel bilgiye ulaşmada kullanılan tekniklerden birini nicel araştırma tekniği oluşturmaktadır. Nicel araştırma sayısal verilere ulaşmayı ve genelleme yapmayı olanaklı kılan bir tekniktir. Betimleyici araştırma ise araştırmacının iyi tanımlanmış bir konu ile işe başladığı ve konuyu tam olarak betimlemeyi amaçladığı bir araştırma türüdür. Bu araştırma türünde bir duruma ilişkin belirli detayların resminin ortaya konulması hedeflenir (Neuman, 1997, s. 20).

Bilimsel çalışmanın amacına uygun olarak kadınların çalışma yaşamından dışlanmasına neden olan işsizliğin neden ve sonuçlarının belirlenmesi ve kadınların işsizlik sürecine ilişkin belirli detayların ortaya konulması hedeflendiğinden sayısal veriler toplamak ve genelleme yapmak amacıyla bu araştırma nicel araştırma tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın genel evrenini işsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanan üniversite mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Çalışma evrenini ise Ankara ilinde yaşayan ve üniversite düzeyinde eğitim almış olan kadınlar oluşturmaktadır.

Bu anlamda 4904 sayılı “Türkiye İş Kurumu Kanunu” çerçevesinde istihdam konusunda hizmet veren Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) istatistiklerinde yer alan iş arayan sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. İŞKUR tarafından yayımlanan Aralık 2013 Aylık İstatistik Bültenine göre, 2013 yılı Aralık ayı itibariyle İŞKUR’a kayıtlı 2.610.969 işsizin 1.049.766’sının kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kadınlar arasında ise 262.275 kişinin önlisans ve üzerinde üniversite eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. 2013 istatistik yılına göre, çalışma evrenini oluşturan Ankara ilinde 178.318 kayıtlı işsiz bulunduğu, bu işsizlerin 99.491’inin erkeklerden, 78.827’inin kadınlardan oluştuğu, kadınların ise 26.343’ünün ön lisans ve üzerinde eğitime sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu kadınlar arasından ise elektronik ortamda iletişim kurmak isteyen 6.000 kişi örnekleme dâhil edilmiştir.

Örnekleme seçiminde $n = \frac{N \cdot t^2 p q}{d^2 (N-1) + t^2 p q}$ formülü uygulanarak, 0,5 anlamlılık düzeyinin t tablo değeri 1,96; incelenen olayın gerçekleşme durumu (p) %50 yani 0,5; gerçekleşmeme durumu (q) %50 yani 0,5; örnekleme hatası (d) ise 0,05 olarak alınmıştır.

İlgili veriler formüle yazıldığında; 6.000 kişilik çalışma evreninden seçilebilecek minimum örneklem sayısı $n=362$ olarak belirlenmiştir.

3.3. VERİLER VE TOPLANMASI

Araştırmaya ilişkin konu ve yöntem belirlendikten sonra bilimsel çalışmanın amacına uygun şekilde sonuçlanabilmesi uygun verilerin toplanmasıyla mümkündür. Verilerin toplanabilmesi amacıyla kullanılan yöntemlerden biri ankettir. Anket, bilgi alınacak kişilerin okuyup cevaplayacakları kapalı uçlu veya açık uçlu ya da her iki soru türünün birlikte kullanıldığı soru listelerinin hazırlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir (Seyidoğlu, 1997, s. 33-37).

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak soru kâğıdı kullanılmıştır. Elektronik ortamda hazırlanan bu soru kâğıdında, açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan toplam 30 soruya yer verilmiştir. Cevaplamayı kolaylaştırmak amacıyla evet, hayır seçenekleri yerine kullanılmak üzere çoğunlukla çoktan seçmeli sorular kullanılmıştır.

Anketin uygulanması sırasında öncelikle gerekli izinlerin alınması için girişimde bulunulmuştur. İŞKUR yöneticileri ve personeli ile görüşmeler gerçekleştirilerek kişisel verilerin gizliliği ilkesine ve çalışma evrenine uygun olarak İŞKUR'a başvuru yapan üniversite mezunu kadınlar arasından basit tesadüfi örnekleme tekniği kullanılarak anketi cevaplaması muhtemel kişiler belirlenmiştir.

Gerekli izinler alınarak ve kişisel bilgilerin gizliliği ilkesi gözetilerek çalışma evreninde yer alan ve belirlenen örneklem içerisinde elektronik ortamda anketi cevaplamayı kabul eden 360 kişi ile anket gerçekleştirilmiştir.

Nicel araştırma yöntemleri ile hedeflenen sonuçların genelleştirilebilir olmasıdır. Anketin gerçekleştirildiği kişi sayısının örneklem sayısı ile uyumlu olması sonuçların genelleştirilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Anket sonucu elde edilen araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science) ve SPSS Clementine isimli paket program yazılımları kullanılmıştır. Programa girilen veriler sayı ve yüzde olarak sınıflandırılmış ve yorumlanarak araştırma raporunda bu şekilde sunulmuştur.

Anket sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde değişkenler arası ilişkilerin değerlendirilmesinde;

- Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek üzere Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors, Shapiro-Wilk,
- Değişkenler arasında ilişki bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla, parametrik olmayan testlerde iki ana kütleli benzer dağılıma sahip olup olmadığını karşılaştırmak üzere Mann-Whitney U testi,
- Değişkenler arasında uyumluluk bulunup bulunmadığı, beklenen değerler ve elde edilen değerler arasındaki uygunluğu araştırmak üzere Ki kare uygunluk testi (Pearson Chi-Square)

gibi testler kullanılmıştır.

Ayrıca eğilimleri belirleme ve benzer seçimleri bir araya getirme özelliği nedeniyle anket sonucunda elde edilen verilerin bazıları birliktelik kuralı uygulanarak analiz edilmiştir. Buna bağlı olarak üniversite mezunu kadının işsizlik sürecini değerlendirmek üzere birliktelik kuralından yararlanılarak hangi neden ve sonuçların birlikte ortaya çıktığı, ortaya çıkan neden ve sonuçların diğer bir neden ve sonucu ortaya çıkarma ihtimalinin ne düzeyde olduğu, destek ağında yer alan hangi kişi veya kişilerden birlikte yararlandığı, iş ararken hangi kanalların birlikte kullanıldığı, mülakat aşamasında bilinmesi gereken becerilerden hangilerinin birlikte bulunduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin analizinde kullanılan birliktelik kuralı çoğunlukla veri madenciliği yapmak ve birbirini izleyen alışverişleri belirlemek üzere ticari amaçla kullanılan bir yöntemdir. Birliktelik analizi bu anlamda çoğunlukla müşterilerin alışveriş eğilimlerini belirlemek üzere kullanılan bir yöntem olma özelliğine sahiptir (Karabatak ve İnce, t.y.). Birliktelik kuralı bu yönüyle verilerin analiz edilmesi, veriler arasında beklenmeyen ilişkilerin tespit edilmesi, gelecekteki eğilimlerin belirlenmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır (Cihan vd., 2013).

Bu anlamda öncelikle ticari amaçla ve müşteri tercihlerini belirlemek üzere kullanılmaya başlanan birliktelik analizleri tüm araştırmalar gibi sosyal olgularda da farklı görüşlerin bir arada ortaya çıkma durumunu belirlemek üzere kullanılmaya başlanmıştır. Bu yönüyle işsizlik sorunu gibi sosyal bir soruna ilişkin neden, sonuç ve beklentilerin bir arada ortaya çıkma durumlarını belirlemek üzere araştırmada birliktelik analizlerinden yararlanılmıştır.

3.5. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırmanın tamamlanması için literatür taraması yapılarak, veri kaynağı olarak resmi kurumların veri tabanlarından, elektronik verilerden ve literatürde var olan yayımlanmış eserlerden yararlanılmış, bu nedenle mali kaynak ihtiyacı minimum düzeyde olmuş ve ortaya çıkan maliyetler araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. TEMEL SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

Saha çalışmasında kullanılan anketin ilk bölümü katılımcıların temel sosyo-ekonomik durumlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu anlamda öncelikle temel tanıtıcı bilgilerin elde edilmesi sonrasında ise diğer sosyo-ekonomik bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

4.1.1. Temel sosyo-ekonomik bulgular

Bu bölümde ankete katılanların yaş, eğitim, doğum yeri ve en uzun süreyle yaşadıkları yer, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu gibi bazı temel bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 15: Temel tanıtıcı bulgular

Yaş durumu	Sayı	Yüzde
En küçük	21	
En büyük	53	
Ortalama	30	
Mezuniyet durumu		
Üniversite/lisans	247	68,8
Yüksek lisans	68	18,9
Üniversite/önlisans	42	11,7
Doktora	2	0,6
Toplam	359	100
Doğum yeri		
Kent	308	86,3
Kır (köy, kasaba)	49	13,7
Toplam	357	100
En uzun süreyle yaşadığı yer		
Kent	339	95,8
Kır (köy, kasaba)	15	4,2
Toplam	354	100
Medeni durum		
Bekâr	172	48
Evli birlikte yaşıyor	172	48
Boşanmış	9	2,5
Evli ayrı yaşıyor	5	1,4
Toplam	358	100
Çocuk sahibi olma durumu		
Evet	90	25,4
Hayır	264	74,6
Çocuk sayısı		
1	53	58,9
2	32	35,6
3	5	5,6
Toplam	90	100

Ankete katılan 360 kişiden 351'i yaşla ilgili soruyu cevaplandırmış, 9'u ise bu soruyu cevaplandırmamıştır. Sorunun cevaplanma oranı %97,5 olarak gerçekleşmiştir. Anketi cevaplayanların yaş değerlerinin en küçüğü 21, en büyüğü 53, yaş ortalaması ise 30'dur.

Yaş dağılımı açısından bakıldığında 17 kişinin 21-23 yaş aralığında, 225 kişinin 24-31 yaş aralığında, 70 kişinin 32-36 yaş aralığında, 39 kişinin 37-53 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Anketi cevaplayanların önemli bir kısmı 24 ve 31 yaş aralığındadır.

Doğum yerine ilişkin kapalı uçlu olarak sorulan soruyu 357 kişi cevaplandırmıştır. Soruyu cevaplandıranların %86,3'ünün kent doğumlu, %13,7'ünün ise kır doğumlu olduğunu belirtmiştir. Anketin gerçekleştirildiği il olan Ankara ilinin büyükşehir olması nedeniyle, ankete katılarak doğum yerini belirtenlerin önemli bir kısmının kent (%86,3), çok az bir kısmının ise köy ya da kasaba (%13,7) doğumlu olduğu değerlendirilmektedir.

Kadınların en uzun süreyle yaşadıkları yer kapalı uçlu olarak sorulmuş ve soruyu cevaplayan kadınların %95,8'i en uzun süreyle yaşadıkları yeri kent olarak, %4,2'si ise kır olarak belirtmiştir. Bu durumun anketin gerçekleştirildiği il ve üniversite eğitiminin gerçekleştirildiği yerlerin çoğunlukla kentsel alanlar olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Ankete katılarak medeni durumunu belirten kadınların %48'i bekâr olduğunu, %48'i evli ve birlikte yaşadığını, %2,5'i boşanmış olduğunu, %1,4'ü ise evli ve ayrı yaşadığını belirtmiştir.

Ankete katılarak soruyu cevaplandıran 354 kadından %25,4'ünün çocuk sahibi olduğu %74,6'sının ise çocuk sahibi olmadığı anlaşılmıştır.

Ankete katılarak çocuk sayısını beyan eden kadınların ortalama çocuk sayısının 1,47, sahip olunan çocuk sayısının en az 1 en fazla 3 olduğu belirlenmiştir. 53 kişi 1 çocuk, 32 kişi 2 çocuk ve 5 kişi de 3 çocuk sahibi olduklarını belirtmiştir. Çocuk sahibi olduğunu belirten 90 kişinin çocuk sayısına göre oransal dağılımı ise 1 çocuk sahibi olanlar için %58,9, 2 çocuk sahibi olanlar için %35,6 ve 3 çocuk sahibi olanlar için 5,6 olarak gerçekleşmiştir.

4.1.2. Mezuniyet durumu

Katılımcıların mezuniyet durumlarını belirlemek üzere sorulan soru 360 katılımcının 359'u tarafından cevaplandırılmıştır.

Mezuniyet durumuna ilişkin soruyu cevaplandıran 359 kadın arasında eğitim durumuna göre en az temsil edilen grup %0,2 ile doktora mezunlarıdır. Lisans mezunlarının oranı %68,8, önlisans mezunlarının oranı %11,7, yüksek lisans

mezunlarının oranı ise %18,9'dur. Katılımcıların mezuniyet durumları değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun %68,80'le lisans mezunlarından oluştuğu belirlenmiştir.

Üniversitede eğitim alınan alanlar konu içerikli yapıya sahip olan, programların konu içeriğindeki yakınlıklarına göre bir araya getirildiği ve “*bilgi yakınlığı*” prensibiyle ayrıntılı, dar ve geniş alanlardan oluşan hiyerarşik bir sistem üzerine kurulduğu Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflaması (FOET,1999) kullanılmak suretiyle tasnif edilmiştir.

(<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=161&turId=39&turAdi=7>. Eğitim Sınıflamaları)

Bu sınıflama sistemi içerisinde üst gruplar ve alt gruplar bulunmaktadır. Bu gruplamalar içerisinde 9 geniş, 25 dar yaklaşık 80 ayrıntılı alan yer almaktadır. Anket içerisinde eğitim alanına ilişkin soru 80 ayrıntılı alana göre hazırlanmış, çoktan seçmeli olarak sorulan soru sonucunda elde edilen veriler 25 dar alan çerçevesinde birleştirilmiştir. Soru 349 kadın tarafından cevaplanmış 11 kişi ise soruyu cevaplandırmamıştır.

Tablo 16: Mezun olunan alanların dağılımı

Bölüm	Frekans	Oran (%)
Sosyal bilimler ve davranış bilimleri	69	19,8
İş ve yönetim	66	18,9
Mühendislik ve mühendislik işleri	50	14,3
Beşeri bilimler	30	8,6
Fizik bilimleri	21	6,0
Öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri	18	5,2
Sanat	15	4,3
Matematik ve istatistik	14	4,0
Mimarlık ve inşaat	13	3,7
Yaşam bilimler	9	2,6
Gazetecilik ve enformasyon	8	2,3
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	7	2,0
Bilgisayar	6	1,7
Kişisel hizmetler	6	1,7
Hukuk	5	1,4
İmalat ve işleme	5	1,4
Sosyal hizmetler	4	1,1
Sağlık	3	0,9
Toplam	349	100,0

Üniversitede eğitim alınan alanlar arasında %19,8 ile ilk sırada sosyal bilimler ve davranış bilimleri yer almaktadır. Bunu sırasıyla izleyen ilk beş alanı %18,9 ile iş ve yönetim, %14,3 ile mühendislik ve mühendislik işleri, %8,6 ile beşeri bilimler, %6,0 ile fizik bilimleri, 5,2 ile öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri oluşturmaktadır.

4.1.3. Mesleki durum

Türkiye’de meslek bilgilerine ilişkin sınıflandırma uluslararası mesleki sınıflandırma sistemi olan ISCO-08’e göre yapılmaktadır. Bu sınıflama sisteminde bir işi yapmak için gerekli olan beceri, uzmanlık ve seviye dikkate alınmaktadır. İş esas alan bu sınıflama sistemi tüm dünyada, tüm meslekleri kapsayan bir sınıflama sistemidir. Ancak bu sınıflama sisteminde yer alan bazı meslekler sadece belirli ülkelere özgü meslekler olabilmektedir (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=41&turAdi>

=null). Türkiye’de bu sınıflama sistemine dayalı olarak oluşturulan Türk meslekler sözlüğünde bu anlamda 6.445 meslek bulunmaktadır (<http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/meslek.aspx>). Meslek sayısının fazlalığına bağlı olarak işsizlerin mesleki dağılımını belirlemek üzere katılımcılara açık uçlu soru yöneltilmiştir. Soruların açık uçlu olmasına ve sınıflama sistemi konusunda ya da meslekler sözlüğü konusunda ki eksikliklere bağlı olarak soruyu 360 katılımcıdan 296’sının cevaplandığı değerlendirilmektedir.

Tablo 17: Mesleki dağılım tablosu

Meslek	Sayı	Yüzde	Meslek	Sayı	Yüzde
Öğretmen	40	0,14	Bankacı	4	0,01
Muhasebe	16	0,05	Bilgisayar mühendisi	4	0,01
Ev hanımı	13	0,04	Makine mühendisi	4	0,01
Ziraat mühendisi	12	0,04	Dış ticaret	3	0,01
Biyolog	9	0,03	Elektrik-elektronik mühendisliği	3	0,01
Mimar	9	0,03	Endüstri mühendisi	3	0,01
Ekonomist	8	0,03	Finans	3	0,01
Akademisyen	7	0,02	Gıda mühendisi	3	0,01
İşletmeci	6	0,02	Grafik tasarımcı	3	0,01
Kimyager	6	0,02	Grafiker	3	0,01
Memur	6	0,02	İnşaat mühendisi	3	0,01
Halkla ilişkiler	5	0,02	Mali müşavir	3	0,01
Jeoloji mühendisi	5	0,02	Müfettiş	3	0,01
Kimya mühendisi	5	0,02	Sanat tarihçisi	3	0,01
Sosyolog	5	0,02	Turizm meslek elemanı	3	0,01
Tekniker	5	0,02	Yönetici asistanı	3	0,01
Avukat	4	0,01	Diğer*	84	0,28
			Toplam	296	100

* 2 ve altı frekanslara sahip meslekler birleştirilerek diğer kategorisi olarak değerlendirilmiştir.

Ankete katılanlara mesleklerini belirtmek üzere açık uçlu soru sorulmuştur. Cevaplar arasında 2 ve altı frekanslar diğer grubu olarak tasnif edilmiştir. Verilen cevaplar arasında, mesleğini öğretmenlik olarak belirtenler, %0,14 ile ilk sırayı almıştır. Kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rolüne uygun olarak ev hanımlığı, cevaplar arasında %0,04 ile üçüncü sırada yer almıştır.

Kadınların en fazla istihdam edildiği alanlardan biri olan öğretmenlik annelik işlevinin bir uzantısı olarak görülmektedir (Çitçi, 1982, s. 113). Anketin uygulandığı kitle dikkate alındığında kadınların en çok tercih ettiği mesleğin öğretmenlik olduğu görülmektedir.

Elde edilen verilere göre kadınların mesleklerinin toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak şekillenebildiği söylenebilir. Bu anlamda öğretmenliğin kadının rol ve sorumluluklarına uygun bir mesleki alan olarak görüldüğü, ayrıca ücretsiz kadın emeğinin kullanıldığı ev hanımlığının da halen kadınlar için önemli bir çalışma alanı olmaya devam ettiği ifade edilebilir.

4.1.4. Hanenin sosyo-ekonomik durumu

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde insanın kendi doğasına uygun olarak bir arada yaşama isteğine sahip olduğu ve bu isteğin bir sonucu olarak da her koşulda topluluk halinde yaşama eğiliminin var olduğu görülmektedir. Aile kurumu ise bu eğilimin, ortak insan aklının en önemli sonuçlarından biridir. Varlığı insanlık tarihi kadar eski olan bu kurum, tarihsel süreç içerisinde yapı ve işlevlerinde değişimler yaşamasına rağmen sosyal hayat içerisindeki rol ve önemini korumayı sürdürmeye devam etmektedir (Avcı, 2011, s. 122).

Yaşanan toplumsal değişim sürecine bağlı olarak günümüzde geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş süreci yaşanmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan işgücünü karşılamak üzere yaşanan kırdan kente göç, sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni kentler ve kültürel yapı, sosyal ve ekonomik yapının değişmesi, bireyselleşmenin artması, kadınların çalışma yaşamına dâhil olması gibi nedenlerle aile yapısı daralma eğilimine girerek geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş gerçekleşmiştir (Günindi ve Giren, 2011, s. 353).

Tablo 18: Hanenin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bulgular

Hanede birlikte yaşanan kişiler	Sayı	Yüzde
Çekirdek aile	289	81
Yalnız	28	7,8
Geniş aile	14	3,9
Arkadaşlarım	11	3,1
Sadece annem ile birlikte	10	2,8
Çocuğum/çocuklarım ile birlikte	5	1,4
Toplam	357	100
Anne-Babanın medeni durumu		
Evliiler-Birlikte yaşıyorlar	279	78,2
Babam vefat etti	37	10,4
Boşandılar	21	5,9
Annem vefat etti	14	3,9
Annem-Babam vefat etti.	3	0,8
Evliiler-Ayrı yaşıyorlar	3	0,8
Toplam	357	100
Annenin eğitim durumu		
İlköğretim	158	44,3
Lise ve Dengi Eğitim	88	24,6
Üniversite/lisans	54	15,1
Okuryazar ama mezun değil	33	9,2
Okuryazar değil	20	5,6
Doktora	2	0,6
Yüksek lisans	2	0,6
Toplam	357	100
Babanın eğitim durumu		
İlköğretim	139	39
Üniversite/lisans	98	27,5
Lise ve Dengi Eğitim	96	27
Okuryazar ama mezun değil	12	3,4
Yüksek lisans	8	2,2
Doktora	2	0,6
Okuryazar değil	1	0,3
Toplam	356	100
Hanenin aylık gelir durumu		
Orta	204	57,1
İyi	111	31,1
Kötü	30	8,4
Çok iyi	9	2,5
Çok kötü	3	0,8
Toplam	357	100

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ ve T¼rkiye İstatistik Kurumu'nun birlikte geręekleřtirmiř oldukları aile yapısı araştırması da geniş aileden çekirdek aileye doğru geğişi gösteren önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırmaya göre T¼rkiye genelinde hanelerin %6'sı tek kişilik hane halkı, % 80.7'si çekirdek aile, %13'¼ geniş aile, %0.3'¼ diğer hane halklarından oluşmaktadır (T¼İK, 2006, s. 1).

Ankete katılanların birlikte yaşadıklarını belirttikleri kişi ya da aile bireyelerine bakıldığında geniş aileden çekirdek aileye doğru yaşanan geğişin özelliklerini görmek mümkündür. Soruyu cevaplayanların %81'i çekirdek aile ile birlikte yaşadıklarını belirtmiştir.

Ankete katılarak anne ve babasının medeni durumunu ve yaşam şeklini belirtenlerin ailelerinin medeni durumları, çoğunlukla evli ve birlikte yaşayan ailelerden oluşmaktadır.

Anne-babası evli ve birlikte yaşayan kadınların oranı %78,2'dir. Bunu sırasıyla %10,4 ile babası vefat etmiş olanlar, %5,9 ile anne-babası boşananlar , %3,9 ile annesi vefat edenler, %0,8 ile her iki ebeveynini de kaybedenler ve anne ve babası evli olmakla birlikte ayrı yaşayanlar izlemektedir.

Ankete katılarak annesinin eğitim durumuna ilişkin soruyu cevaplayanların önemli bir kısmının annesi %44,3 ile ilköğretim mezunu kadınlardan oluşmaktadır. Bunu sırasıyla %24,6 ile lise ve dengi okul mezunları, %15,1 ile lisans mezunları, %9,2 ile okuyazar olmasına rağmen herhangi bir mezuniyeti olmayanlar, %5,6'sını okuyazar olmayanlar, %0,6 ile doktora mezunları ve yüksek lisans mezunları izlemektedir.

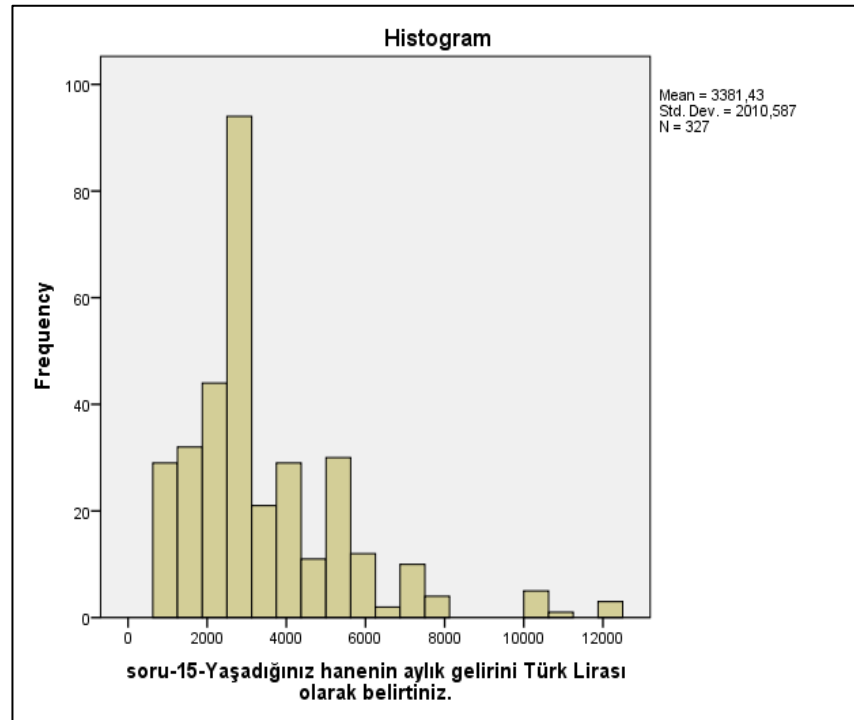
Ankete katılarak babasının eğitim durumuna ilişkin soruyu cevaplayanların önemli bir kısmının babası %39,0 ile ilköğretim mezunu erkeklerden oluşmaktadır. Bunu sırasıyla %27,5 ile lisans mezunları, %27,0 ile lise ve dengi okul mezunları, %3,4 ile okuyazar olmasına rağmen herhangi bir mezuniyeti olmayanlar, %2,2 ile yüksek lisans mezunları, %0,6 ile doktora mezunları, %0,3 ile okuyazar olmayanlardan oluşurmaktadır.

Ankete katılanların anne ve babalarının çoğunluğu ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Buna rağmen kadınların eğitimi konusunda bu eğitim grubundaki ebeveynlerin kız çocuklarının yükseköğrenim görmesi konusundaki eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet kalıplarının değişimi ve ailelerin kız çocuklarının eğitimi konusundaki bilinç düzeylerinin artışı açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Hanenin ekonomik durumunu ve katılımcıların hane gelirine ilişkin değerlendirmelerini belirlemek için sorulan bir başka soru ise 357 kişi tarafından cevaplanmış, ankete katılan 3 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Bu kişiler içerisinde yaşadıkları hanenin gelir durumunu orta olarak belirtenlerin oranı %57,1, iyi olarak belirtenlerin oranı %31,1, kötü olarak belirtenlerin oranı %8,4, çok iyi olarak belirtenlerin oranı %2,5 ve çok kötü olarak belirtenlerin oranı %0,8 olarak gerçekleşmiştir. Ankete katılarak soruyu cevaplandıranlar arasında, hanelerinin ekonomik durumunun orta gelir düzeyinde olduğunu belirtenlerin %57,1 ile yoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Şekil 1: Aylık gelir durumu dağılım grafiği

Hanenin gelir durumuyla ilgili soru 327 kişi tarafından cevaplanmış 33 kişi gelir durumuna ilişkin soruyu cevaplandırmamıştır. Ankete katılanların belirttiği en düşük hane geliri 700,00 TL, en yüksek hane geliri ise 12.000,00 TL'dir. Verilen cevaplara göre katılımcıların hanelerine ait gelirin ortalaması 3.381,43 TL'dir.

4.1.5. Çalışma yaşamındaki deneyim

Tablo 19: Daha önceki çalışma durumu

	Sayı	Yüzde
Çalıştım	249	69,4
Çalışmadım-İş bulamadım	79	22,0
Çalışmadım- Yeni mezunum	20	5,6
Çalışmadım- İhtiyacım olmadı	7	1,9
Çalışmadım- Eşim izin vermedi	3	,8
Çalışmadım- Ailem izin vermedi	1	,3
Toplam	359	100,0

Katılımcıların %69,4'ü çalışma yaşamında deneyime sahip olduğunu ve bir işte çalıştığını belirtmiştir. İş aramasına rağmen bir iş bulamadığı için çalışmayanların oranı %22,0, yeni mezun olduğu için henüz iş bulup çalışmadığını belirtenlerin oranı %5,6, ihtiyacı olmadığı için çalışmadığını belirtenlerin oranı %1,9, eşi izin vermediği için çalışmadığını belirtenlerin oranı %0,8, ailesi izin vermediği için çalışmadığını belirtenlerin oranı ise %0,3'tür. Yapılan tüm yasal düzenlemelere ve çabalara rağmen çok düşük bir oranda da olsa eşinden ve ailesinden izin alamadığı için çalışmadığını belirtenlerin bulunması bazı aileler için kalıp yargıların halen devam edebildiğini göstermektedir.

4.1.6. İş arama süresi

Tablo 20: Ay olarak iş arama süresi

Ortalama	16,86
En düşük	0
En yüksek	84

Üniversite mezunu kadınların 329'u iş arama sürelerine ilişkin soruyu cevaplandırmış, 31 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır. 329 kişinin cevaplarına göre ortalama iş arama süresi 16,86 ay olarak belirlenmiştir. Soruyu cevaplayan grup içerisinde mezuniyeti sonrasında hiç iş aramaya gerek kalmadan hemen iş bulanlar olmasına rağmen iş arama süresinin kadınlar arasında 84 aya kadar çıkabildiği belirlenmiştir.

4.2. İŞSİZLİĞİN NEDEN VE SONUÇLARI

Üniversite mezunu kadınların uzun süreli işsizlik sürecine ilişkin değerlendirmelerini belirlemek üzere sorulan sorular genel olarak çoktan seçmeli olarak sorulmuş ve kendilerine uygun olan bir veya birden fazla seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Soruyu cevaplayan kadınlar tarafından işaretlenen seçenekler "1" ve işaretlenmeyen seçenekler "0" değeri verilerek, tasnif edilmiş ve tasnif edilen bu veriler evet (1), hayır (0) seçenekleri olarak tablolara işlenerek derlenmiştir.

4.2.1. Katılımcıların işsizliğin nedenlerine ilişkin algıları

Sosyal hayat içerisindeki rol paylaşımı kadın erkek eşitsizliğinin ortaya çıkışında en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların bakım yükümlülükleri ve genellikle ev işleriyle meşgul olan varlık olarak görülmesi kadının ekonomik hayattan dışlanmasına neden olmaktadır (Yeşilorman, 2001, s. 273-274). Bu anlamda kadının çalışma yaşamındaki yeri ağırlıklı olarak toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak şekillenmektedir.

Üniversite mezunu kadınların uzun süreyle işsiz kalmalarına ve kendilerine uygun iş bulamamalarına ilişkin nedenleri belirlemek üzere sorulan soru 360 kadından 1'i dışında tüm katılımcılar tarafından cevaplanmıştır.

Kadınların işsizliğin nedenlerine ilişkin algıları bir arada değerlendirildiğinde kadınların işsizlik sorununun büyük ölçüde toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak şekillendiği görülmüştür. Kadının bakım yükümlülükleri ve cinsiyet temelinde karşılaşılan ayrımcılık gibi durumlar kadının iş arama süreci üzerinde

olumsuz etkiler yaratmakta ve kadının iş aramasını veya bulmasını engellemektedir.

Tablo 21: Katılımcılara göre işsizliğin nedenleri

Nedenler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kadınlar, uzun çalışma saatlerinden dolayı iş bulamıyor	158	201	44,0%	56,0%
Kadınlar, işgücü piyasasında mesleki deneyimleri olmadığı için iş bulamıyor	137	222	38,2%	61,8%
Kadınlar iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum nedeniyle iş bulamıyor	123	236	34,3%	65,7%
Kadınların evde çocuk bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor	110	249	30,6%	69,4%
Kadınlar, işverenler kadın çalıştırmak istemediği için iş bulamıyor	110	249	30,6%	69,4%
Kadınlar, işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde önceliğin erkeğe verilmesi nedeniyle iş bulamıyor	105	254	29,2%	70,8%
Kadınların ev içi iş yükleri iş aramalarını/bulmalarını engelliyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar kültürel önyargılar ve engellerden dolayı iş bulamıyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar işyerinde ayrımcılık nedeniyle uygun iş bulamıyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar, erkeklere göre daha düşük ücret önerildiği için iş bulamıyor	81	278	22,6%	77,4%
Kadınlar, önerilen ücreti az buldukları için iş bulamıyor	73	286	20,3%	79,7%
Kadınlar, çoğunlukla sigortasız işler önerildiği için iş bulamıyor	54	305	15,0%	85,0%
Kadınlar, yeterli mesleki eğitim alamadıkları için iş bulamıyor	52	307	14,5%	85,5%
Kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor	25	334	7,0%	93,0%
Cevap toplamı	1286	3740	25,6%	74,4%

Alınan cevaplar çerçevesinde kadının iş aramasını veya iş bulmasını engelleyen tüm nedenler birlikte değerlendirildiğinde kadınların iş bulmasını engelleyen en önemli neden %44 ile çalışma saatlerinin uzun olmasıdır. Bunu sırasıyla; %38,2 ile kadınların mesleki deneyimlerinin bulunmaması, %34,3 ile iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar, %30,6 ile çocuk bakımı ve işverenlerin kadın çalıştırmak istememeleri, %29,2 ile yoğun işsizlik dönemlerinde önceliğin erkeğe verilmesi, %24 ile kadınların ev içi iş yükleri, kültürel önyargı ve engeller ile işyerinde ayrımcılık, %22,6 ile erkeklere göre daha düşük ücret önerilmesi, %20,3 ile kadınların önerilen ücreti az bulması, %15,0 ile kadınlara çoğunlukla sigortasız işler önerilmesi, %14,5 ile kadınların yeterli mesleki eğitim alamaması, %7,0 ile kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri nedenleri izlemiştir.

Elde edilen verilere göre kadınların işgücü piyasasındaki ikincil konuma itilmelerinde, uzun süre işsiz kalmalarında işgücü piyasasının erkek öncelikli bir yapıya sahip olmasının ve kadınların geleneksel rol ve sorumluklarının önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ile cinsiyet ayrımının, kadının çalışma yaşamındaki yerini belirlediğini göstermektedir.

4.2.2. İşsizliğin eşler arasındaki ilişkiye etkisi

İşsizlik sürecinin eşler arasındaki ilişki üzerinde olumsuz etkisi olup olmadığını belirlemek üzere sorulan soruyu ankete katılan 360 kişiden 226'sı cevaplamıştır.

Tablo 22: İşsiz kalmanın eşler arası ilişkilere zararı

	Sayı	Yüzde
Hayır	159	70,4
Evet	67	29,6
Toplam	226	100

Evli ve birlikte yaşayan, evli ve ayrı yaşayan, boşanmış ve bekârların tamamının vermiş oldukları bu cevaplara göre kadınların %29,6'sı işsizliğin eşiyle ilişkisine zarar veren bir durum olduğunu, %70,4'ü ise işsizliğin eşiyle ilişkisine zarar veren bir durum olmadığını belirtmiştir.

Ancak evli birlikte yaşayan, eşinden ayrı yaşayan ve boşanmış olan 186 kişi üzerinden değerlendirme yapıldığında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu grup içerisinde 180 kişi soruyu cevaplandırmış, 6 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Soruyu cevaplandıran 180 kişilik grubun vermiş olduğu cevaplara bakıldığında soruyu evet olarak cevaplayanların sayısının 58 olduğu ve tamamının evli ve birlikte yaşıyor oldukları, soruyu hayır olarak cevaplandıranların 114'ünün evli ve birlikte yaşayan, 8'inin ise boşanmış ya da eşinden ayrı yaşayanlar olduğu, toplamda ise 122 kişinin soruyu hayır olarak cevaplandığı belirlenmiştir. Soruyu cevaplayan 180 kişi içerisinde evet yanıtı verenlerin oranı %32,2, hayır yanıtı verenlerin oranı ise %67,8 olmuştur.

Literatürde yer alan işsizlik ve aile yapısında yaşanan sorunlara ilişkin araştırmalara göre, işsizliğin aile içi ilişkiler açısından olumsuz etkilere sahip olduğu belirtilmektedir. Bazı araştırmalarda erkeğin işsiz kalmasının kadınların işsiz kalmasına göre daha olumsuz etkiler ortaya çıkarabildiği belirtilmiş olmasına rağmen kadın ya da erkek, eşlerden herhangi birinin işsiz kalması durumunda aile içi sorunlar yaşanabildiği ortaya konmuştur. Bu sorunlar arasında işsizliğin ortaya çıkarmış olduğu stresin eşler arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemesi de yer almaktadır. Evlilik kurumunda ortaya çıkan bu olumsuz etki ailede çözülmeye, hatta boşanmaya neden olabilmektedir (Sandalcılar, 2012, s. 227).

Ataerkil toplumsal yapıya bağlı olarak, bazı araştırmalarda erkeğin işsiz kalmasının kadının işsiz kalmasından daha olumsuz etkilere yol açabildiği belirtilmiş olmasına rağmen anket sonucunda elde edilen verilere göre kadınların işsiz kalması durumunda da evlilik kurumunda önemli olumsuz etkilerin ortaya çıkabildiği belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişime bağlı olarak, özellikle de eğitim seviyesi yükseldikçe kadın çalışma yaşamında daha fazla yer almaya başlamaktadır. Kadının çalışma yaşamında daha fazla yer alması ise ailenin geçiminde kadının rolünü artırmaktadır. Buna bağlı olarak kadının işsiz kalmasıyla birlikte ailenin sosyo-ekonomik durumunda önemli kayıplar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu kayıpların ise ilişkilerde sorunlara yol açabileceği açıktır. Bu anlamda kadınların %32,2'sinin işsizliği eşleriyle ilişkilerine zarar veren bir durum olarak belirtmeleri literatürde yer alan bilgilerle uyumluluk göstermektedir. Ayrıca bu sonuçlara göre, işsizliğin aile içi ilişkilerdeki olumsuz yansımalarının evlilik kurumunda sorunlara yol açtığı ve eşler arasındaki ilişkilere önemli ölçüde zarar verdiği ifade edilebilir.

4.2.3. Kadınların iş arama nedenleri

Kadının toplumsal üretime katılımı kadının özgürleşmesinde doğrudan etkileyen bir unsur olmasa da kadının özgürleşmesinin ön koşullarından biridir (Çitçi, 1982, s. 175). Çalışma yaşamı kadının ekonomik özgürlüğüne ve toplumsal

statüsüne katkı sağlayarak yaşam tatmininde artış sağlamaktadır (Hablemitoğlu, 2004, s. 55).

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenlerini belirlemek amacıyla evet, hayır seçeneklerine karşılık olmak üzere çoktan seçmeli olarak oluşturulan soru 359 kişi tarafından cevaplandırılmış 1 katılımcı ise soruyu cevaplandırmamıştır.

Tablo 23: Kadınların iş arama nedenleri

Nedenler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Ekonomik özgürlüğüm için iş arıyorum	273	86	76,0%	24,0%
Başkasına bağımlı olmadan yaşamak için iş arıyorum	244	115	68,0%	32,0%
Aile ekonomisine katkı sağlamak için iş arıyorum.	241	118	67,1%	32,9%
Düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için iş arıyorum	241	118	67,1%	32,9%
Öğrendiklerimi hayata geçirmek için iş arıyorum	217	142	60,4%	39,6%
Üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için iş arıyorum	207	152	57,7%	42,3%
Kadınların çalışması gerektiğini düşündüğüm için iş arıyorum	168	191	46,8%	53,2%
Çevremde saygı duyulan bir birey olmak için iş arıyorum	167	192	46,5%	53,5%
Cevap toplamı	1.758	1.114	61,2%	38,8%

Soruyu cevaplandıran 359 kadından %76'sı ekonomik özgürlüklerini kazanmak için, %68'i başkasına bağımlı olmadan yaşamak için, %67,1'i aile ekonomisine katkı sağlamak için ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için, %60,4'ü öğrendiklerini hayata geçirmek için, %57,7'si üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için, %46,8'i kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü için, %46,5'i çevresinde saygı duyulan bir birey olmak için iş aradığını belirtmiştir.

Bu verilere göre üniversite mezunu kadınların yaklaşık olarak yarısının kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü ve bu nedenle iş aradıkları anlaşılmıştır. Çalışmak bireyin, ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapmak zorunda olduğu harcamaları karşılayabilecek bir gelire sahip olması anlamına gelmektedir. Elde edilen verilere göre kadınların önemli bir kısmının kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir gelire sahip olmak istedikleri ve bu anlamda kadınların her şeyden önce ekonomik özgürlüklerini kazanarak başkalarına bağımlı olmadan yaşamak için iş aradıkları anlaşılmaktadır.

Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği kendine ait bir geliri olamaması, bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için başkalarına bağımlı olması anlamına gelmektedir. Buna bağlı olarak üniversite mezunu kadın, başkasına bağımlı olarak yaşamaktansa kendi kazandığı gelirini harcayan, özgür bir birey olmak için iş arama davranışı içine girmektedir.

Aile ekonomisine katkı sağlamak ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşama sahip olmak, üniversite hayatında elde edilen bilgi birikimin çalışma hayatına aktarılması, nitelikli kadın emeğinin ücretli emeğe dönüşerek toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlaması, kadının toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak evin sınırları içerisine sıkıştırılmasındansa çalışma hayatına kazandırılması, çevrenin bireye olan saygısının artması ve psikolojik anlamda iyilik halinin artırılması ekonomik özgürlüğu izleyen nedenler olmuştur.

4.2.4. Kadınların işsizlik sürecinde yaşadıkları sorunlar

Kuramsal ereve bölümünde de belirtildiği gibi işsizlik hem toplumsal düzeyde hem de bireysel düzeyde önemli sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar arasında genel anlamda ekonomik ve psiko-sosyal sorunlar yer almaktadır.

Kurt'a (2006, s. 358) göre toplumsal sorunlar genel olarak ekonomik nedenlere dayandırılmaktadır. Ekonomik sorunların altında yatan nedenlerden biri ise işsizlik sorunudur. Ancak işsizlik sadece ekonomik yönüyle sorunlar yaşanmasına neden olmaz. İşsizlik ekonomik sorunlara ilave olarak mental sağlık ve aile kurumu açısından da sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Dursun ve Aytaç (2009, s. 78, 81) üniversite son sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada üniversite öğrencileri arasında kız öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde erkekler toplumsal hayatta daha özgür olmalarına rağmen toplumda egemen olan değer yargıları ve toplumun kadından beklentileri ve ona yüklemiş olduğu roller, kadın ve erkek arasındaki bu tür farklılıklar kadınlardaki kaygı ve mutsuzluk düzeyindeki artışın nedenini

oluşturabilmektedir. Mezuniyet sonrası uzun süre iş bulunamaması ve işsizliğin yaygınlaşması ise umutsuzluk ve kaygının artmasına, işsizliğin hata beceriksizlik veya utanç kaynağı olan bir kusur olarak algılanmasına neden olabilmektedir.

İşsizliğin üniversite mezunu kadınlar üzerinde ortaya çıkarmış olduğu etkileri belirlemek üzere işsiz kaldıkları süreçte yaşadıkları sorunlar çoktan seçmeli olarak kendilerine sorulmuş ve bu sorulara bağlı olarak literatürde yer alan bilgilerle uyumlu ancak işsiz kadın açısından oldukça olumsuz olarak değerlendirilebilecek sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre üniversite mezunu kadının, işsizlik sürecinde ekonomik, sosyal, psikolojik birçok sorunla baş etmek durumunda kaldığı belirlenmiştir. İşsizlik bireyin, ailesi başta olmak üzere akrabaları, arkadaşları ve çevresindeki diğer insanlarla sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

Üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecinde yaşamış oldukları sorunlardan biri ailesiyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşamasıdır. Bu anlamda, işsizlik sürecinde bireyin içinde bulunduğu sistemin parçası olan çevresindeki diğer insanlarla iletişim sorunu yaşayabildiği görülmektedir.

Birey işsiz kaldığı süreçte çevresiyle iletişim sorunu yaşarken çevrede kişi üzerinde baskı faktörü oluşturabilmektedir. Özellikle nitelikli işgücü kategorisinde yer alan üniversite mezunlarının, nitelik düzeyi düşük bireylere göre daha kolay iş bulması beklenmektedir. Ancak çeşitli nedenlere bağlı olarak üniversite mezunu bireyin iş bulamaması, çevrenin birey üzerinde bilerek ya da bilmeyerek baskı unsuru olmasına neden olabilmektedir.

Tablo 24: İşsizliğin sonuçları

Sorunlar	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kendimi işe yaramaz hissettiğim zamanlar oldu	268	80	77,0%	23,0%
Kendimi çaresiz hissettiğim zamanlar oldu	233	115	67,0%	33,0%
Ekonomik sorunlar yaşadım	231	117	66,4%	33,6%
Üniversiteli işsiz damgasıyla eleştirilere maruz kaldım	206	142	59,2%	40,8%
Ailem benimle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadı	201	147	57,8%	42,2%
Psikolojik sorunlar yaşadım	165	183	47,4%	52,6%
Çevreme karşı öfkeye kapıldığım zamanlar oldu	152	196	43,7%	56,3%
Ailemle iletişim sorunu yaşadım	111	237	31,9%	68,1%
Şehir içi ulaşım giderlerimi karşılamakta zorlandığım zamanlar oldu	100	248	28,7%	71,3%
Çevremdeki insanlarla iletişim sorunu yaşadım	88	260	25,3%	74,7%
Arkadaşarımla iletişim sorunu yaşadım	77	271	22,1%	77,9%
Akrabalarımla iletişim sorunu yaşadım	63	285	18,1%	81,9%
Cevap sayısı	1895	2.281	45,4%	54,6%

Ankete katılarak soruyu cevaplandıran 348 kadından %77'si işsizlik sürecinde kendini işe yaramaz hissettiği zamanlar olduğunu, %67'si işsizlik sürecinde kendini çaresiz hissettiği zamanların olduğunu, %66,4'ü işsizlik sürecinde ekonomik sorunlar yaşadığını, %59,2'si üniversiteli işsiz damgalamasıyla çevrenin baskısına maruz kaldığını, %57,8'i işsizlik sürecinde ailesinin de kendisiyle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadığını, %47,4'ü işsizlik sürecinde psikolojik anlamda sorunlar yaşadığını, %43,7'si işsizlik sürecinde öfkeye kapılabildiğini, %31,9'u işsizlik sürecinde aileleri ile iletişim sorunu yaşadığını, %28,7'si işsizlik sürecinde şehir içi ulaşım giderlerini karşılamakta zorlanabildiğini, %25,3'ü işsizlik sürecinde çevresindeki insanlarla iletişim sorunu yaşadığını, %22,1'i işsizlik sürecinde arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşadığını, %18,1'i işsizlik sürecinde akrabalarıyla iletişim sorunu yaşadığını belirtmiştir.

İşsizliğin üniversite mezunu kadınlar üzerindeki etkileri verilen cevaplar bir arada değerlendirildiğinde, işsizliğin bireyin üzerindeki ekonomik ve sosyo-psikolojik etkilerini açık bir şekilde göstermektedir. Kadınlar işsizlik sürecinde en yakın çevresi olan ailesinden başlamak üzere çevresinde yer alan bireylerle iletişim sorunu yaşamaktadır. Üniversite mezunu kadının çevresinde yer alan

bireyler, üniversite okumuş olmasına rağmen iş bulamadığı için kadını eleştirerek onun üzerinde baskı unsuru olabilmektedir. Mevcut durumda yüksek oranda kendini işe yaramaz hisseden ve çaresiz hisseden bir kadının ilave olarak böyle bir baskıya maruz kalması psikolojik iyilik halinin önemli ölçüde bozulmasına neden olabilecektir. Buna bağlı olarak işsizliğin psikolojik etkilerinden biri olan çaresizlik hissini ortaya çıkması ise kaçınılmaz bir sonuç olabilmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde işsizliğin en önemli sonuçlarından biri bireyin psikolojik durumunda ortaya çıkardığı sorunlardır. Genel anlamda bireyin psikolojik sağlığı üzerinde etkili olan işsizlik, üniversite mezunu kadın içinde benzer sonuçlar doğurmakta ve kadının psikolojik iyilik halinin bozulmasına neden olmaktadır.

İsteklerin tatmin edilmemesine, istenmeyen sonuç ve karşılanamayan beklentilere verilen duygusal bir tepki olan öfke (Soykan, 2003, s. 20), işsizlik sürecinin ortaya çıkarmış olduğu sorunlardan biri olabilmektedir. Bireyin karşılanamayan iş bulma isteği ve işsizliğe bağlı olarak çalışmanın faydalarından yoksun kalması öfkeye neden olabilmektedir.

İşsizlik sürecinin üniversite mezunu kadın açısından en önemli etkilerinden birinin ekonomik sıkıntılar olduğu ifade edilebilir. Çalışmanın faydalarından biri, emeğinin karşılığı olarak bireyin ücret alması ve bununla geçimini temin edebilmesidir. İşsizlik, çalışarak elde edilebilecek bu gelirden yoksun kalmak ve geçimini temin etmek konusunda sorunlarla karşılaşmak anlamına gelmektedir.

Toplumsal bir varlık olarak insanın sosyal etkinliklere erişiminin sağlanabilmesi ve iş görüşmelerine gidebilmek için ulaşım önemli bir ihtiyaçtır. Çalışmanın ekonomik anlamda faydalarından yoksun kalmanın bir sonucu olarak, işsiz kalan birey ihtiyaçlarının karşılanmasında maddi imkânsızlıklarla karşılaşabilmektedir.

Hem ekonomik nedenlere, hem de haberleşme ve sosyalleşme gibi insan doğasına özgü özelliklere bağlı olarak ulaşım ihtiyacı hissedilebilmektedir (Kurt,

2010, s. 8). Ancak işsizlik nedeniyle ortaya çıkan maddi imkânsızlıklar bireyin ulaşım giderlerini dahi karşılamakta zorlanmasına neden olabilmektedir. Bu durum bireyin sosyal etkinliklere katılımını ve iş arama sürecini olumsuz etkileyebilmektedir.

İşsiz bireyin yaşamış olduğu sorunlar aile üzerinde de olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Ülkemizde çekirdek aileye doğru bir evrilme söz konusu olsa da aile bağlarının güçlü bir özelliğe sahip olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak aile üyelerinden birinin yaşamış olduğu sorunlar tüm aile üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir.

4.2.5. Kadınların işsizlik sürecindeki destek ağları

Üniversite mezunu kadınlar işsizlik sürecinde yaşadıkları olumsuzluklarla baş edebilmek için, çevresi içerisinde birey anlayışına uygun olarak çeşitli destek ağlarından yararlanmaktadırlar.

4.2.5.1. Kadınlara ekonomik destek sağlayan kişi ve kurumlar

Kadınların işsizlik sürecinde yaşamış oldukları ekonomik sorunlarla baş etmesinde kendilerine destek sağlayan ağı belirlemek üzere sorulan “İşsiz kaldığınız süreçte maddi ve/veya ekonomik ihtiyaçlarınızı karşılamanızda size kim/kimler yardım ediyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)” şeklindeki çoktan seçmeli soru ankete katılan 360 kadının tamamı tarafından, seçeneklerden bir veya birkaçı işaretlenmek suretiyle cevaplanmıştır.

Tablo 25: Ekonomik destek ağı istatistikleri

Kişi/Kişiler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Annem- Babam yardım ediyor	263	97	73,1%	26,9%
Eşim yardım ediyor	158	202	43,9%	56,1%
Arkadaşlarım yardım ediyor	20	340	5,6%	94,4%
Kimseden yardım almıyorum	19	341	5,3%	94,7%
Akrabalarım yardım ediyor	13	347	3,6%	96,4%
Devlet kurumlarından yardım alıyorum	9	351	2,5%	97,5%
Komşularım yardım ediyor	0	360	0,0%	100,0%
Çocuklarım yardım ediyor	0	360	0,0%	100,0%
Toplam	482	2398	16,7%	83,3%

İşsizlik süresince yaşanan ekonomik sorunları karşılamak üzere en fazla destek alınan grubu aile oluşturmaktadır. İşsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan ve soruyu cevaplandıran 360 kadından %73,1'i bu süreçte yaşamış oldukları ekonomik sıkıntılarda anne ve babasından, %43,9'u eşinden destek aldığını belirtmiştir. Bu haliyle işsizlik sürecinde ekonomik destek sağlayan destek ağının ilk sırasında aile yer almıştır. Bunu sırasıyla %5,6 ile arkadaşlar, %3,6 ile akrabalar ve %2,5 ile kamu kurumları izlemiştir. Bu yönüyle işsizlik sürecinde ekonomik destek sağlayanların en başında, çevresel anlamda bireye en yakın kişiler olan anne, baba ve eşler yer almaktadır.

4.2.5.2. Kadınlara psikolojik destek sağlayan kişi ve kurumlar

Kadınların işsizlik sürecinde yaşamış oldukları psikolojik sorunlarla baş etmesinde kendilerine destek sağlayan ağı belirlemek üzere sorulan “İşsiz kaldığınız süreçte psikolojik sorunlarınızı çözenizde size destek olan kişi/kurumları belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)” şeklindeki çoktan seçmeli soru ankete katılan 360 kadının 352'si tarafından, seçeneklerden bir veya birkaçı işaretlenmek suretiyle cevaplanmıştır.

Tablo 26: Psikolojik destek ağı verileri

Kişi/kişiler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Annem- Babam destek oluyor	208	144	59,1%	40,9%
Kendim baş etmeye çalışıyorum	203	149	57,7%	42,3%
Arkadaşlarım destek oluyor	136	216	38,6%	61,4%
Eşim destek oluyor	128	224	36,4%	63,6%
Tıbbi/psikolojik destek alıyorum	26	326	7,4%	92,6%
Akrabalarım destek oluyor	16	336	4,5%	95,5%
Çocuklarım destek oluyor	7	345	2,0%	98,0%
Komşulardan destek oluyor	2	350	0,6%	99,4%
Toplam	726	2090	25,8%	74,2%

İşsizlik süresince yaşanan psikolojik sorunları aşmak üzere en fazla destek sağlayan grubu ekonomik destek sürecinde olduğu gibi aile oluşturmaktadır. İşsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan 360 kadından 352'sinin verdiği cevaplara göre, kadınların %59,1'i bu süreçte yaşamış oldukları psikolojik sıkıntılarda anne ve babasından destek aldığını belirtmiştir. Bu haliyle işsizlik sürecinde psikolojik destek sağlayan destek ağının ilk sırasında aile yer almıştır. Bunu sırasıyla %38,6 ile arkadaşlar, %36,4 ile eşler, %4,5 ile akrabalar, %3,6 ile akrabalar ve %2 ile çocuklar, %0,6 ile komşular izlemiştir. Tıbbi ve psikolojik destek alanların oranı ise %7,4'tür. Yaşadığı sorunlarla diğer destek ağlarıyla birlikte veya doğrudan kendisi baş etmeye çalışanların oranı ise %57,7'dir.

4.2.5.3. İşsizlik sürecinde genel anlamda destek ağı

Bireyin içerisinde bulunduğu çevre, işsizlik sürecinde bireyin değerli ve güvende olduğunu hissetmesine, yaşamış olduğu olumsuzluklarla mücadele etmesine, yaşamış olduğu olumsuzlukların üstesinden gelmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu anlamda çevresi içinde birey anlayışına ve sosyal destek ağı tanımına uygun olarak bireyin en yakın çevresinden başlamak üzere destek ağına yer alan kişiler ve bu kişilerin görece olarak etkinlik düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Soruyu 360 katılımcıdan 356'sı seçenekler arasından birini veya bir kaçını işaretleyerek soruyu cevaplamış, 4 kişi ise herhangi bir seçeneği

işaretlemeyerek soruyu cevapsız bırakmıştır. Buna göre sorunun cevaplanma oranı %98,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 27: Sosyal destek ağı verileri (Soru -24)

Kişi/kişiler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Annem- Babam	265	91	74,4%	25,6%
Eşim	144	212	40,4%	59,6%
Arkadaşlarım	129	227	36,2%	63,8%
Hiç kimse	38	318	10,7%	89,3%
Akrabalarım	20	336	5,6%	94,4%
Komşularım	6	350	1,7%	98,3%
Toplam	602	1534	28,2%	71,8%

Soruyu cevaplayanların 74,4'ü işsizlik sürecinde anne ve babasından destek almaktadır. Bunu sırasıyla %40,4 ile eşler, %36,2 ile arkadaşlar, %5,6 ile akrabalar, %1,7 ile komşular izlemiştir. Soruyu cevaplayanlar arasından hiç kimseden destek almadığını belirtenlerin oranı ise %10,7 olmuştur.

Hiç kimseden destek almadığını belirten 38 kişiden 1 kişi aynı zamanda anne ve babası ile arkadaşlarından, 3 kişi ise anne ve babasından destek aldığını belirtmiştir. Sonuç olarak 34 kişi dışında soruyu cevaplayanların tamamı sosyal destek ağında yer alan bir veya birden fazla destek unsurundan yararlanmaktadır.

4.2.5.4. İş aramada yönlendirici destek

İş arama sürecinde bir iş sahibi olması konusunda kişi üzerinde yönlendirici etkide bulunan kişi veya kişileri tespit etmek üzere "Sizi iş aramaya yönlendiren kişi veya kişilere ilişkin değerlendirmenizi belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)" şeklinde sorulan soruyu 360 katılımcıdan 356'sı seçeneklerden bir veya birkaçını işaretleyerek cevaplandırmış, 4 kişi ise herhangi bir seçeneği işaretlemeyerek soruyu cevapsız bırakmıştır. Buna göre sorunun cevaplanma oranı %98,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 28: İş aramaya yönlendiren kişiler

Kişi/kişiler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kendim	265	91	74,4%	25,6%
Anne/baba	206	150	57,9%	42,1%
Arkadaşlarım	114	242	32,0%	68,0%
Eşim	113	243	31,7%	68,3%
Akrabalarım	45	311	12,6%	87,4%
Devlet Kurumları	16	340	4,5%	95,5%
Komşularım	12	344	3,4%	96,6%
Toplam	771	1721	30,9%	69,1%

Soruyu cevaplayanların %57,9'u kendisini anne ve babasının iş aramaya yönlendirdiğini belirtmiştir. Bunu sırasıyla %32 ile arkadaşları, %31,7 ile eşleri %12,6 ile akrabalar, %4,5 ile devlet kurumları, %1,6 ile komşular izlemiştir.

Soruyu cevaplayan 265 kişi ise iş arama davranışı içerisinde girmesinde kendisinin yönlendirici olduğunu belirtmiştir. Söz konusu 265 kişiden 95'i sadece kendiliğinden iş arama davranışı içerisinde girdiğini belirtirken diğer 170 kişi ise hem kendiliklerinden hem de diğer kişilerin yönlendirici etkisiyle iş arama davranışı içerisinde olduğunu belirtmiştir.

4.3. İŞ ARAMA SÜRECİ

“Günümüz çalışma yaşamında iş arama, iş değiştirme ve iş bulabilme önemli bir yer tutmaktadır.” İş arama davranışı birey açısından bir iş bulabilmek için önemli bir süreç olma özelliğine sahip olmasına rağmen (Güler, 2012, s. 11) bu süreç aynı zamanda pek çok insan açısından zorlu bir süreç olma özelliğine de sahiptir (Güler, 2012, s. 26). Bu süreçte bireyin kullanması gereken yöntemler ve yararlanabileceği kanallar konusunda bilgi sahibi olması, süreçteki zorlukların asgari seviyeye indirilmesi açısından önemlidir.

Bu anlamda bireyin, iş arama davranışı içerisinde girmesinden başlayarak özgeçmiş hazırlama, iş arama kanalları olarak neleri kullanabileceği, kimlerden ya da hangi kurumlardan yararlanabileceği ve iş arama sürecinde sorun yaşanan hangi konularda hangi tür hizmetlerden yararlanabileceği gibi

konularda bilgi sahibi olması süreçteki zorlukların üstesinden gelmeyi ve iş bulmayı kolaylaştırıcı bir etkide bulunabilir.

4.3.1. Bireysel çabalar

Üniversite mezunu kadınların iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olup olmadığını belirlemek üzere sorulan “İş arama sürecinde kendi çabalarınızın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklindeki soru ankete katılanların 357’si tarafından cevaplanmış, 3 kişi ise soruyu cevaplandırmamıştır.

Tablo 29: İş arama sürecinde bireysel çabalar yeterli mi?

	Sayı	Yüzde
Hayır	234	65,5
Evet	123	34,5
Toplam	357	100,0

Soruyu cevaplayan 357 kadından %66,5’i iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olmadığını belirttikleri %34,5’inin ise iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olduğunu belirttikleri belirlenmiştir. Söz konusu verilere göre iş arama sürecinde kendi çabasının yeterli olmadığını beyan edenlerin sayısındaki yüksek oran, insan hayatı açısından önemli bir yeri bulunan ve önemli olduğu kadar da zorlu bir süreç olma özelliği gösteren iş arama sürecinde kadınların desteğe ihtiyaç duyabildiklerini göstermektedir.

4.3.2. Kurumsal hizmetler

Türkiye’de işsizlere yönelik kamusal hizmetler ağırlıklı olarak Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından sunulmaktadır.

Tablo 30: İŞKUR'a kayıtlı bireylerin cinsiyete göre dağılımı

Mezuniyet	Cinsiyet	Yıl				
		2010	2011	2012	2013	2014
Okuma-Yazma Bilmeyenler	Erkek	11.301	59.864	21.759	24.087	21.489
	Kadın	9.619	49.061	23.216	24.744	21.084
Okur-Yazar Olanlar	Erkek	14.975	27.268	35.031	40.436	34.959
	Kadın	9.018	17.163	24.409	30.659	31.579
İlköğretim	Erkek	501.511	568.980	740.714	800.715	823.422
	Kadın	135.117	271.659	368.821	418.951	443.699
Ortaöğretim	Erkek	344.347	344.996	417.795	443.794	462.377
	Kadın	165.121	227.123	294.049	313.137	313.757
Yükseköğretim ve üstü	Erkek	127.435	141.820	218.322	252.171	291.008
	Kadın	96.097	137.031	228.146	262.275	304.604
Toplam	Erkek	999.569	1.142.928	1.433.621	1.561.203	1.633.255
	Kadın	414.972	702.037	938.641	1.049.766	1.114.723
	Toplam	1.414.541	1.844.965	2.372.262	2.610.969	2.747.978

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx#dltop>

İŞKUR tarafından yayımlanan yıllık istatistik bültenlerinde, 2010 yılında İŞKUR'a kayıtlı 414.972 kadından 96.097'sinin üniversite düzeyinde eğitim almış kadınlardan oluştuğu, 2014 yılında hem kuruma kayıtlı kişi sayısında hem de üniversite mezunu kayıtlı kadın sayısında artış olduğu ve 2014 yılı verilerine göre, İŞKUR'a kayıtlı kadın sayısının 1.114.723 ve bu kadınlar içerisinde üniversite ve üzerinde eğitim alanların sayısının 304.604 kişi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 31: Eğitim faaliyetlerinden yararlananlar tablosu

		2014	
		Kişi Sayısı	Oran (%)
İlköğretim altı	Erkek	2.362	2,5
	Kadın	3.301	3,1
İlköğretim	Erkek	43.128	45,4
	Kadın	47.661	45
Ortaöğretim	Erkek	31.240	32,9
	Kadın	32.580	30,8
Yükseköğretim ve üstü	Erkek	18.221	19,2
	Kadın	22.277	21,1
Toplam	Erkek	94.951	100
	Kadın	105.819	100
	Toplam	200.770	100

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx#dltop>

İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kursları, girişimcilik eğitim programları ve işbaşı eğitim programlarından oluşan aktif istihdam programlarından yararlanan toplam 105.819 kadının %21,1'i yükseköğretim düzeyinde eğitim alan kadınlardan oluşmaktadır.

Yukarıda yer alan tablolar değerlendirildiğinde İŞKUR tarafından sunulan hizmetlerden yararlananlar arasında önemli oranda üniversite mezunu kadınların yer aldığı görülmektedir. Saha çalışması kapsamında üniversite mezunu kadınların İŞKUR hakkındaki değerlendirmelerini ve sunulan hizmetler konusundaki bilgi düzeylerini belirlemek üzere çoktan seçmeli olarak sorulan soruyu 360 kişiden 330'u seçeneklerden bir veya birkaçını işaretleyerek cevaplandırmış 30 kişi ise herhangi bir seçeneği işaretlemeyerek soruyu cevapsız bırakmıştır. Buna göre sorunun cevaplanma oranı %91,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 32: İŞKUR hizmetleri hakkında farkındalık düzeyi

Sunulan Hizmetler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Danışmanlık hizmetleri	73	257	22,1%	77,9%
Mesleki eğitimler	73	257	22,1%	77,9%
İşsizlik sigortası hizmetleri	70	260	21,2%	78,8%
İşe yerleştirme hizmetleri	62	268	18,8%	81,2%
İşbaşı eğitim programları	43	287	13,0%	87,0%
Girişimcilik eğitimleri	40	290	12,1%	87,9%
Hizmetler hakkında yeterince bilgi sahibi değil	247	83	74,8%	25,2%
Toplam	608	1702	26,3%	73,7%

Ankete katılarak İŞKUR hakkındaki değerlendirmelerini beyan eden 330 kişi üzerinden değerlendirme yapıldığında %22,1'inin danışmanlık hizmetleri ve mesleki eğitim hizmetleri, %21,2'sinin işsizlik sigortası hizmetleri, %18,8'inin işe yerleştirme hizmetleri, %13'ünün işbaşı eğitim programları, %12,1'inin girişimcilik eğitim programları hakkında bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Soruyu cevaplandıranlar arasından 247 kişi (%74,8) ise hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Söz konusu kişilerin 54'ü hizmetler

hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmesine rağmen aynı zamanda hizmetlerden biri ya da bir kaçına ilişkin olarak bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir.

4.3.3. Özgeçmiş hazırlama becerisi

Katılımcıların özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını belirlemek üzere sorulan “Özgeçmiş hazırlama konusunda yeterince bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusu 356 katılımcı tarafından cevaplanmıştır.

Tablo 33: Özgeçmiş hazırlama konusunda bilgi düzeyi

	Sayı	Yüzde
Evet	270	75,8
Hayır	86	24,2
Toplam	356	100,0

Ankete katılan üniversite mezunu kadınların 356’sı özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları konusunda görüş belirtmiştir. Bu görüşlerden %75,8’i özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu yönündeyken, %24,2’si özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olunmadığı şeklindedir. Çalışma hayatına dâhil olan her bireyin bilmesi ya da öğrenmiş olması gereken özgeçmiş hazırlama konusunda, üniversite mezunu kadınların bir bölümünün dahi yeterli bilgiye sahip olmaması eğitim sisteminin bireyleri çalışma yaşamına hazırlama konusunda bazı eksikliklerinin bulunduğu işaret etmektedir.

Özgeçmiş hazırlama konusunda katılımcıların vermiş oldukları cevapların incelenmesi sonucunda katılımcıların önemli bir kısmının özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu anlaşılmıştır.

4.3.4. İş arama kanalları

Ankete katılanların İŞKUR’a kayıt yaptırmış olmaları nedeniyle İŞKUR dışındaki iş arama kanalları arasından yoğun olarak kullanılan iş arama kanallarını belirlemek üzere sorulan çoktan seçmeli soruyu ankete katılan 360 kişiden

352'si seçenekler arasından bir veya birkaçını işaretleyerek cevaplandırmıştır. Katılımcılardan 8 kişi ise herhangi bir seçeneği işaretlemeyerek soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 34: İş arama yöntemleri

Kullanılan yöntem	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
İş başvurusu yapmak istediğim kurumların internet siteleri	309	43	87,8%	12,2%
Özel istihdam büroları ve onların internet siteleri	169	183	48,0%	52,0%
Arkadaşlarım	115	237	32,7%	67,3%
Gazete ilanları	112	240	31,8%	68,2%
Ailem	67	285	19,0%	81,0%
Akrabalarım	53	299	15,1%	84,9%
Meslek Odaları ve Dernekler	37	315	10,5%	89,5%
Komşular	19	333	5,4%	94,6%
Toplam	881	1935	31,3%	68,7%

Ankete katılarak soruyu cevaplandıranların %87,8'si iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini, %48,0'i özel istihdam büroları ve onların internet sitelerini, %32,7'i arkadaşlarını, %31,8'u gazete ilanlarını, %19,0'i ailesini, %15,1'i akrabalarını, %10,5'i meslek odaları ve dernekleri, %5,4'ü komşuları iş arama kanalı olarak kullandığını belirtmiştir.

4.3.5. İş görüşmesi

Katılımcıların iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konulara ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek üzere sorulan "İş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak değerlendirmelerinizi belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)" şeklinde çoktan seçmeli olarak sorulan soru seçeneklerden bir veya birden fazlası işaretlenmek suretiyle 344 kişi tarafından cevaplanmıştır. Ankete katılan 16 kişi ise herhangi bir seçeneği işaretlemeyerek soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 35: İş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken kurallar

Dikkat edilmesi gereken konular	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Nasıl giyinmem gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim	266	78	77,3%	22,7%
Görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmanın önemli olduğunu biliyorum	265	79	77,0%	23,0%
İşverenin sorabileceği sorular için hazırlık yapmam gerektiği konusunda bilgi sahibiyim	217	127	63,1%	36,9%
Konuşmam gereken konuların neler olduğu hakkında yeterince bilgi sahibiyim	195	149	56,7%	43,3%
Görüşmede beden dilini nasıl kullanmam gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim	194	150	56,4%	43,6%
Oturma şeklimin nasıl olması gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim	190	154	55,2%	44,8%
Nelere dikkat etmem gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip değilim	153	191	44,5%	55,5%
Toplam	1480	928	61,5%	38,5%

Soruyu cevaplandıranların önemli bir kısmının iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken kurallar hakkında bilgi sahibi olduğu belirlenmiştir. Soruyu cevaplandıranların %44,5'i ise iş görüşmelerinde nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını belirten 153 kadından 125'i iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konulardan bir veya bir kaç hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda 28 kadın dışındaki kadınların tamamının belirli ölçüde de olsa iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gerekenler hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. Bu kadınların soruyu cevaplayanlar arasındaki oranı ise %8,1'dir.

4.4. İŞSİZLİK SÜRECİNDE DEĞİŞKENLER ARASI İLİŞKİLER

4.4.1. İş arama süresi ve özgeçmiş hazırlama

İş arama süresi ve özgeçmiş hazırlama arasındaki ilişkileri belirlemek üzere sorulan sorular çerçevesinde elde edilen veriler çeşitli testler kullanılmak suretiyle karşılaştırılmıştır.

Tablo 36: İş arama süresi, özgeçmiş hazırlama istatistikleri

	Özgeçmiş hazırlama	Sayı	Ortalama	Standart sapma	Ortalama standart hata
İş arama süresi	Evet	249	16,49	16,760	1,062
	Hayır	76	18,26	16,874	1,936

Anket sonucunda elde edilen verilere göre özgeçmiş hazırlamayı bilenlerin iş arama süresi ortalama 16,49 ay olurken, özgeçmiş hazırlamayı bilmeyenlerin ortalama iş arama süresi 18,26 ay olarak belirlenmiştir.

İş arama davranışı içerisinde olanların özgeçmiş hazırlama konusunda bilgi sahibi olup olmadıklarını incelemek üzere öncelikle verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı araştırılmış ve verilerin normal dağılıma uygun olmadığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak parametrik olmayan test yöntemi kullanılmak suretiyle veriler analiz edilmiştir.

Tablo 37: İş arama süresi, özgeçmiş hazırlama verileri normallik testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbestlik derecesi	Sig.	İstatistik	Serbestlik derecesi	Sig.
İş arama süresi	,170	329	,000	,841	329	,000

a. Lilliefors Significance Correction

İş arama süresine ilişkin olarak verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı %95 güven düzeyinde ve %5 hata payıyla test edilmiş ve anlamlılık değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan verilerin normal dağılıma uygun olmadığı belirlenmiştir.

Özgeçmiş hazırlama ve iş arama süresi arasında ilişki bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla, parametrik olmayan testlerde iki anakütlenin benzer dağılıma sahip olup olmadığını karşılaştırmak üzere kullanılan Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Özgeçmiş hazırlama ve iş arama süresi arasında ilişki olup olmadığı test edildiğinde % 95 güven düzeyinde ve %5 hata payıyla Asymp. Sig. Değeri

0,285 olarak tespit edilmiştir. Bu değer $0,05 < 0,285$ olarak belirlendiğinden özgeçmiş hazırlamayı bilmek veya bilmemek ile iş arama süresi arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Diğer bir ifadeyle, iş arama davranışı içerisinde olanların iş arama süreleri ile özgeçmiş hazırlama konusundaki bilgi düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını incelenmek amacıyla gerçekleştirilen testler sonucunda iş arama süresi ile özgeçmiş hazırlamayı bilip bilmemek arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle özgeçmiş hazırlamayı bilmek ya da bilmemek iş arama süresi üzerinde etkili bir faktör olmamaktadır. Ancak anlamlılık düzeyinin %70 ve daha altında değerler olarak kabul edilmesi durumunda sonuçların farklılaşabileceği ve özgeçmiş hazırlamanın iş arama süresi üzerinde etkili olabileceği tespit edilmiştir.

4.4.2. Mezuniyet durumu ve iş arama süresi

İş arama sürecinde üniversite mezunu kadınların kendi çabalarının yeterli olup olmadığını araştırmak üzere sorulan soruyu 360 kişiden 356'sı cevaplandırmış, bu kişiler arasından 233 kişi iş arama sürecinde kendi çabasının yeterli olmadığını belirtirken 123 kişi kendi çabasının yeterli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 38: İş arama sürecinde kendi çabaların yeterliliği

Mezuniyet	Sayı		Yüzde		Toplam
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	
Önlisans	8	34	19,0%	81,0%	42
Lisans	84	160	34,4%	65,6%	244
Yüksek lisans ve üstü	31	39	44,3%	55,7%	70
Toplam	123	233	34,6%	65,4%	356

Mezuniyet durumları ile iş arama sürecindeki bireysel çabaların yeterli olup olmadığına ilişkin olarak yapılan karşılaştırmada 42 önlisans mezunundan 8'inin (%19,0), 244 lisans mezunundan 84'ünün (%34,4), 70 yüksek lisans ve üzerinde mezuniyeti olanlardan 31'inin (%44,3), toplamda ise üniversite mezunu kadınların 123'ünün (%34,6) iş arama sürecinde kendi çabasının yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Mezuniyet durumu ve iş arama sürecindeki bireysel çabaların yeterliliğine ilişkin olarak yapılan testlerde mezuniyet durumuna göre cevapların farklılaştığı belirlenmiştir. Mezuniyet durumu ile iş arama sürecindeki bireysel çabaların yeterli olduğu düşüncesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Söz konusu verilere göre eğitim düzeyi arttıkça üniversite mezunu kadınlar iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olduğunu düşünmektedirler. Buna rağmen tüm eğitim düzeylerinde %65,4 ile kadınların önemli bir kısmının iş arama sürecinde bireysel çabaların yeterli olmadığını düşündükleri ve dolayısıyla iş arama sürecinde desteğe ihtiyaç duyabildikleri anlaşılmaktadır.

İş arama sürecinde bireysel çabaların yeterliliği ve eğitim düzeyi arasında uyumluluk bulunup bulunmadığı, beklenen değerler ve elde edilen değerler arasındaki uygunluğu araştırmak üzere kullanılan Ki kare uygunluk testi (Pearson Chi-Square) ile test edilmiştir.

Tablo 39: Eğitim durumu ve iş arama süresi test verileri

Ki Kare testleri			
	Değer	Serbestlik derecesi	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,399 ^a	2	,025
Likelihood Ratio	7,759	2	,021
N of Valid Cases	356		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,51.			

Ki kare uygunluk testi sonuçlarına göre Asymp. Sig. Değeri 0,025 olarak tespit edilmiştir. Asymp. Sig. değeri 0,05 ten küçük olduğundan ($0,05 > 0,025$) eğitim düzeyinin iş arama sürecinde bireysel çabaların yeterliliği üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.4.3. Doğum yeri ve iş arama süresi

Doğum yeri ve iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Doğum yerini kent olarak belirten 286, kır olarak belirten 43 üniversite mezunu kadın üzerinden yapılan testlerde üniversite mezunu kadının doğduğu yer ile iş arama süresi arasında %95 güven

düzeyinde %5 hata payıyla Asymp. Sig. değeri 0,740 olarak tespit edilmiştir. Bu test değerine göre doğum yeri ile iş arama süresi arasında anlamlı bir fark bulunmadığı anlaşılmıştır. Ancak anketin uygulandığı ilin büyükşehir olması, anketi cevaplayanların önemli bir kısmının doğum yerini kent olarak belirtmeleri ve bu anlamda verilerin homojen bir dağılım göstermemesi nedenleriyle test verilerinin sağlıklı bir değerlendirme yapmaya uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

4.4.4. En uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi

En uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere sorulan sorular çerçevesinde elde edilen veriler çeşitli testler kullanılmak suretiyle karşılaştırılmıştır.

Tablo 40: En uzun süreyle yaşanan yer-iş arama süresi ilişkisi

	En uzun süreyle yaşadığınız yeri belirtiniz.	İstatistik	Standart hata	
İş arama süresi	Kent	Ortalama	16,74	
		En düşük	0	
		En yüksek	84	
	Kır (Köy-Kasaba)	Ortalama	17,92	3,086
		En düşük	5	
		En yüksek	36	

En uzun süreyle kentte yaşayanlar, ortalama iş arama süresi 16,74 ay olarak belirtilmiştir. En uzun süreyle kırsal alanda yaşayanlar ise ortalama iş arama süresini 17,92 ay olarak belirtmişlerdir.

En uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bu test sonucunda en uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi arasında ilişki olup olmadığı test edildiğinde %95 güven düzeyinde ve %5 hata payıyla Asymp. Sig. Değeri 0,232 olarak tespit edilmiştir. Bu değer $0,05 < 0,232$ olarak belirlendiğinden en uzun süreyle yaşanan yer ile iş arama süresi arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

En uzun süreyle yaşanan yer ve iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere iş arama süresini ve en uzun süreyle yaşadığı yeri kent olarak belirten

313, kır olarak belirten 12 üniversite mezunu kadın üzerinden yapılan testlerde üniversite mezunu kadının en uzun süreyle yaşadığı yer ile iş arama süresi arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığı anlaşılmıştır. Ancak doğum yeri ile iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan testlerde yaşanan sorunlar burada da yaşanmıştır. Bu anlamda anketin uygulandığı ilin büyükşehir olması, anketi cevaplayanların önemli bir kısmının doğum yerini kent olarak belirtmeleri ve verilerin homojen bir dağılım göstermemesi nedenleriyle test verilerinin sağlıklı bir değerlendirme yapmaya uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Elde edilen veriler çerçevesinde, üniversite mezunu kadınların uzun süre yaşadıkları yerin kırsal ya da kentsel alan olması ile işsizlik süreleri arasında bir bağ olmadığı tespit edilmiştir. Ancak yukarıda belirtilen nedenlerle bu sonuç kesin bir yargı ifade etmemektedir.

Kırsal ve kentsel alanda yaşayan üniversite mezunu kadınların iş arama sürelerine ilişkin olarak yapılan değerlendirmede kentsel alanda yaşayan kadınlara ilişkin veriler arasında outlier (sapan değerler) olduğu belirlenmiştir.

4.4.5. Hanenin ekonomik durumu mezuniyet ilişkisi

Ankete katılan üniversite mezunu kadınların eğitim seviyesine göre gelir durumunu yorumlamaları açısından farklılık bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 41: Mezuniyet-gelir durumu ilişkisi

Mezuniyet	Hanenin ekonomik durumu (TL)				
	Çok iyi	Çok Kötü	İyi	Kötü	Orta
Doktora	.	.	7500	.	.
Lisans	7000	1250	4291	1493	3103
Önlisans	.	.	3665	1506	2024
Yüksek lisans	5000	.	5094	1000	3238

Önlisans mezunları ortalama 3.665 TL'lik geliri iyi olarak değerlendirirken, iyi olarak değerlendirilen gelir miktarı lisans mezunlarında 4.291 TL, yüksek lisans mezunlarında 5.094 TL ve doktora mezunlarında 7.500 TL olmaktadır. Gelir durumunu orta olarak değerlendirilen gelir düzeyi ise önlisans mezunlarında 2.024 TL, lisans mezunlarında 3.103 TL ve yüksek lisans mezunlarında 3.238

TL olmaktadır. Buna göre, mezuniyet seviyesi arttıkça iyi ve orta olarak belirtilen gelirin miktarı artmaktadır.

4.4.6. Çocuk sayısı ve iş arama süresi

Çocuk sahibi olanların çocuk sayıları ile iş arama süresi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere sorulan sorular çerçevesinde elde edilen veriler Kendall's tau-b ve Spearman testleri kullanılmak suretiyle analiz edilmiştir.

Tablo 42: Çocuk sayısı – iş arama süresi ilişki testi

Correlations				
			Çocuk sayısı	İş arama süresi
Kendall's tau_b	Çocuk sayısı	Correlation Coefficient	1,000	,145
		Sig. (2-tailed)	.	,129
		N	90	76
	İş arama süresi	Correlation Coefficient	,145	1,000
		Sig. (2-tailed)	,129	.
		N	76	329
Spearman's rho	Çocuk sayısı	Correlation Coefficient	1,000	,179
		Sig. (2-tailed)	.	,122
		N	90	76
	İş arama süresi	Correlation Coefficient	,179	1,000
		Sig. (2-tailed)	,122	.
		N	76	329

Çocuk sayısı ve iş arama süresi olarak iki sürekli değişken arasındaki ilişki normal dağılıma uygun olmadığı için non-parametrik testlerden spearman testi ile değişkenler arasındaki ilişki test edilmiş, % 95 güven düzeyinde ve %5 hata payıyla sig. (2-tailed) değeri 0,122 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, $0,122 > 0,05$ olduğundan çocuk sayısı ve iş arama süresi arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığı söylenebilir.

Kendall's tau b katsayısının 0,145, Spearman's rho katsayısının ise 0,179 olması ise aynı yönlü zayıf bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Bu anlamda, çocuk sayısının artması durumunun iş arama süresini artırmada önemli bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Başka bir açıdan değerlendirildiğinde değişkenler arasında %17,9 düzeyinde aynı yönlü zayıf bir doğrusal ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, ilişkinin zayıf bir

ilişki olduğu ve çocuk sayısı arttıkça iş arama süresinin daha fazla artacağı gibi bir sonuca varılamayacağı anlaşılmıştır.

4.4.7. İşsizlik sigortası hizmetleri ve iş arama süresi

İşsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmak ile iş arama süresi arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek üzere Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

İşsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmak ile iş arama süresi arasında ilişki olup olmadığı test edildiğinde % 95 güven düzeyinde ve %5 hata payıyla Asymp. Sig. Değeri 0,373 olarak tespit edilmiştir. Bu değer $0,05 < 0,373$ olarak belirlendiğinden en uzun süreyle yaşanan yer ile iş arama süresi arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bu anlamda %95 güven aralığında, ankete katılanlar üzerinden gerçekleştirilen testlere göre işsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olup olmamanın iş arama süresi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Buna göre işsizlik sigortası hakkında bilgi sahibi olsun ve ya olmasın bireyin iş arama süresinde anlamlı bir değişiklik ortaya çıkmamaktadır.

İşsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmayanlara ilişkin varyans değerinin 294,457, bilgi sahibi olanların ise 255,329 olduğu belirlenmiştir. Bu varyans değerleri karşılaştırıldığında işsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olanların, bu hizmetten haberdar olmayanlara göre daha homojen bir dağılım gösterdikleri, dolayısıyla sunulan hizmet hakkında bilgi sahibi olanların iş arama sürelerinin benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

4.5. BİRLİKTELİK ANALİZLERİ

4.5.1. İşsizliğin nedenlerinin birlikte gerçekleşmesi

Üniversite mezunu kadınların uzun süreli olarak işsiz kalmasına ve kadınların kendilerine uygun iş bulamamasına ilişkin olarak çoktan seçmeli olarak sorulan 18. soruya verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 43: Birlikte etkili olduğu düşünülen işsizlik nedenleri

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 18-n	Soru 18-m Soru 18-g	41	11,389	82,927	9,444	2,427
Soru 18-b	Soru 18-a Soru 18-f	41	11,389	80,488	9,167	2,634
Soru 18-b	Soru 18-a Soru 18-k	49	13,611	79,592	10,833	2,605
Soru 18-n	Soru 18-d Soru 18-m	40	11,111	77,5	8,611	2,268
Soru 18-e	Soru 18-d Soru 18-g	36	10,0	72,222	7,222	2,364
Soru 18-a	Soru 18-b Soru 18-n	43	11,944	72,093	8,611	3,018
Soru 18-b	Soru 18-a	86	23,889	70,93	16,944	2,321
Soru 18-n	Soru 18-m	86	23,889	70,93	16,944	2,076
Soru 18-b	Soru 18-a Soru 18-n	44	12,222	70,455	8,611	2,306
Soru 18-m	Soru 18-l Soru 18-n	37	10,278	70,27	7,222	2,942
Soru 18-n	Soru 18-m Soru 18-e	40	11,111	70,0	7,778	2,049

Katılımcılardan %11,389'u işyerinde ayrımcılık (m) ve işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde erkeklere öncelik verilmesini (g) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınlar aynı zamanda %82,927 oranında kadınların iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum (n) nedeniyle de iş bulamadıklarını düşünmektedirler. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %9,444'tür. İşsizliğin nedenini işyerinde ayrımcılık (m) ve işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde erkeklere öncelik verilmesi (g) olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenini iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum (n) olarak değerlendirmesi diğer kadınlara göre 2,427 kat daha muhtemeldir.

Yine katılımcıların %11,389'u kadınların ev içi iş yüklerini (a) ve mesleki deneyim eksikliğini (f) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınlar aynı zamanda %80,488 oranında evde çocuk bakımını da (b) işsizliğin nedeni olarak görmektedirler. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %9,167'dir. İşsizliğin nedenini kadınların ev içi iş yükleri (a) ve mesleki deneyim eksikliği (f) olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenini evde çocuk bakımı olarak değerlendirmesi (b) diğer kadınlara göre 2,634 kat daha muhtemeldir.

Katılımcıların %13,611'i kadınların ev içi iş yüklerini (a) ve çalışma saatlerinin uzunluğunu (k) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınların %79,592'si aynı zamanda evde çocuk bakımını da (b) işsizliğin nedeni olarak görmektedir. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %10,833'tür. İşsizliğin nedenini kadınların ev içi iş yükleri (a) ve çalışma saatlerinin uzunluğu (k) olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenini evde çocuk bakımı (b) olarak değerlendirmesi diğer kadınlara göre 2,605 kat daha muhtemeldir.

Katılımcıların %11,111'i kültürel önyargı ve engeller (d) ile işyerinde ayrımcılığı (m) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınların %77,5'i iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutumu da (n) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %8,611'dir. İşsizliğin nedenini kültürel önyargı ve engeller (d) ile işyerinde ayrımcılık (m) olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenini iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum (n) olarak değerlendirmesi diğer kadınlara göre 2.268 kat daha muhtemeldir.

Katılımcıların %10,0'u kültürel önyargı ve engeller (d) ile işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde önceliğin erkeğe verilmesini (g) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınların %72,222'si işverenlerin kadın çalıştırmak istememesini de (e) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %7,222'dir. Kültürel önyargı ve engeller (d) ile işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde önceliğin erkeğe verilmesini (g) iş bulamama nedeni olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenleri arasında işverenlerin kadın çalıştırmak istememesini (e) belirtme olasılığı diğer kadınlara göre 2,364 kat daha muhtemeldir.

Katılımcıların %11,944'ü evde çocuk bakımını (b) ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutumu (n) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınların %72,093'ü ev içi iş yükünü de (a) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %8,611'dir. Evde çocuk bakımını (b) ve iş

görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutumu (n) iş bulamama nedeni olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenleri arasında ev içi iş yükünü de (a) iş bulamama nedeni olarak belirtme olasılığı diğer kadınlara göre 3,018 kat daha muhtemeldir.

Katılımcılardan %23,899'u kadınların ev içi iş yüklerini (a) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Bu kadınlar aynı zamanda %70,93 oranında kadınların evde çocuk bakımını da (b) iş bulamama nedeni olarak değerlendirmektedir. Her iki faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %16,944'tür. İşsizliğin nedenini kadınların ev içi iş yükleri (a) olarak belirten herhangi bir kadının iş bulamama nedenini evde çocuk bakımı olarak (b) değerlendirmesi diğer kadınlara göre 2,321 kat daha muhtemeldir.

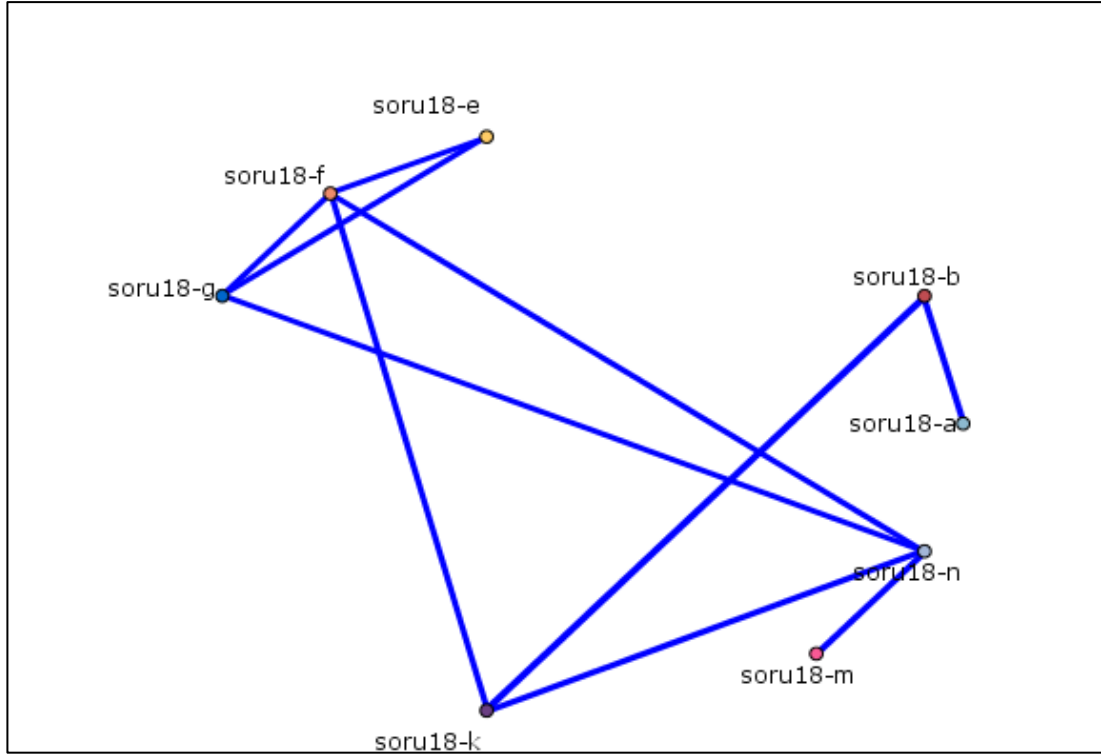
Benzer birliktelik ilişkilerinin;

- İş yerinde ayrımcılık nedeniyle iş bulamayanlar (m) ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum (n) nedeniyle iş bulamayanlar arasında,
- Kadınların ev içi iş yüklerini (a) ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutumu (n) iş bulamama nedeni olarak belirtenler ile evde çocuk bakımını (b) iş bulamama nedeni olarak belirtenler arasında,
- Kadınlara çoğunlukla sigortasız işler önerilmesini (l) ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutumu (n) iş bulamama nedeni olarak belirtenler ile işyerinde ayrımcılığı (m) iş bulamama nedeni olarak belirtenler arasında,
- İş yerinde ayrımcılığı (m) ve işverenlerin kadın çalıştırmak istememelerini (e) iş bulamama nedeni olarak belirtenler ile iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum (n) nedenleriyle iş bulamadığını belirtenler arasında da bulunduğu belirlenmiştir.

Söz konusu verilere göre, üniversite mezunu bir kadının işsiz kalmasına neden olan bir faktör diğer faktörler üzerinde de etkili olabilmektedir. Örneğin doğrudan işveren tercihleriyle ilgili olarak işsiz kaldığını belirten herhangi bir kadın bu tercihlerle ilişkili diğer nedenlere bağlı olarak da işsiz kalabildiğini belirtmekte ya da buna eğilimli olmaktadır. Bu anlamda, elde edilen veriler birliktelik kuralı

çerçevesinde değerlendirildiğinde işsizliğin nedenleri ve işsizliğe neden olması muhtemel benzer durumlar arasında önemli oranda ilişki bulunduğu belirlenmiştir.

Şekil 2: İşsizliğin nedenleri birliktelik grafiği

Üniversite mezunu kadınların uzun süreli olarak işsiz kalmasına ve bu kadınların kendilerine uygun iş bulamamasına ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde bu kadın grubuna göre, en fazla evde çocuk bakımı (b) ve uzun çalışma saatleri (k) birlikte işsizliğe neden olduğu düşünülen faktörlerdir. Ayrıca işyerinde ayrımcılık (m) ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum (n) ile kadınların ev içi iş yükleri (a) ve evde çocuk bakımı (b) diğer nedenlere göre daha fazla birlikte işsizlik nedeni olarak belirtilen faktörlerdir.

4.5.2. İş arama nedenleri

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenlerine ilişkin olarak çoktan seçmeli olarak sorulan 20. soruya verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 44: Birlikte ortaya çıkan iş arama nedenleri

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-c	98	27,222	100,0	27,222	1,319
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-e Soru 20-c	86	23,889	100,0	23,889	1,319
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-g Soru 20-c	85	23,611	100,0	23,611	1,319
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-d Soru 20-c	87	24,167	100,0	24,167	1,319
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-f Soru 20-c	87	24,167	100,0	24,167	1,319
Soru 20-b	Soru 20-h Soru 20-e Soru 20-g Soru 20-c	100	27,778	100,0	27,778	1,319
Soru 20-b	Soru 20-h Soru 20-g Soru 20-d Soru 20-c	95	26,389	100,0	26,389	1,319
Soru 20-b	Soru 20-a Soru 20-h Soru 20-e Soru 20-g Soru 20-c	78	21,667	100,0	21,667	1,319

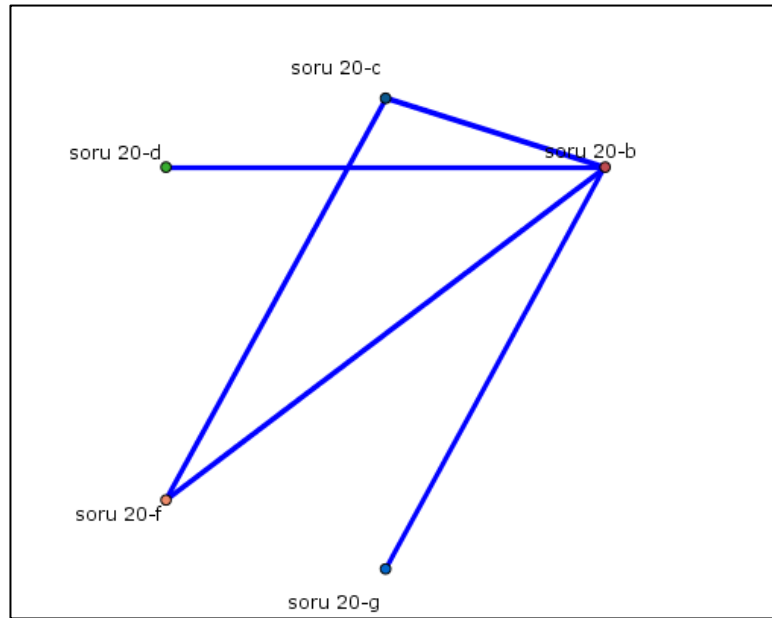
Katılımcılardan %27,222'si iş arama nedenini kadınların çalışması gerektiğini düşünmek (a), çevresinde saygı duyulan bir birey olmak (h), başkasına bağımlı olmadan yaşamak (c) olarak belirtmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak iş arayan kadınların tamamı (%100) aynı zamanda ekonomik özgürlüğü için de (b) iş aramaktadır. Belirtilen bu 4 iş arama nedeni, kadının iş arama sürecinde tüm katılımcılar arasında %27,222 oranında aynı anda etkili olmaktadır. İş arama nedenini kadınların çalışması gerektiğini düşünmek (a), çevresinde saygı

duyulan bir birey olmak (h), başkasına bağımlı olmadan yaşamak (c) olarak belirten herhangi bir kadın diğer kadınlara göre 1,319 kat ihtimalle ekonomik özgürlüğü için de (b) iş aramaktadır.

Birliktelik kuralına göre elde edilen veriler çerçevesinde tabloda yer alan hemen her ilişkili duruma ilave olarak, katılımcıların tamamının ekonomik özgürlüğü için de (b) iş aradığı anlaşılmaktadır. Bu ilişkili durumların herhangi birini iş arama nedeni olarak belirten herhangi bir kadının, diğer kadınlara göre ekonomik özgürlüğü için iş arama ihtimali 1,319 kattır.

Şekil 3: İş arama nedenleri birliktelik grafiği

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenlerine ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubu en fazla ekonomik özgürlüğü (b) ve başkasına bağımlı olmadan yaşamak (c) için, başka bir ifadeyle en fazla bu iki amaca birlikte ulaşmak için iş aramaktadır. Ayrıca diğer iş arama nedenlerine göre daha fazla birlikte ulaşılmak istenen amaçlar ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Aile ekonomisine katkı sağlamak (d) ve ekonomik özgürlüğü sağlamak (b)

- Düzgün bir ücretle saygın bir yaşam (f) ve ekonomik özgürlüğü sağlamak (b)

4.5.3. İşsizlik sürecinin olumsuz etkileri

Üniversite mezunu kadınların işsiz kaldıkları süreçte yaşamış oldukları olumsuzlukları belirlemek üzere çoktan seçmeli olarak sorulan 21. soruyla belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu soruya verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 45: İşsizlik sürecinin ortaya çıkardığı olumsuzluklar

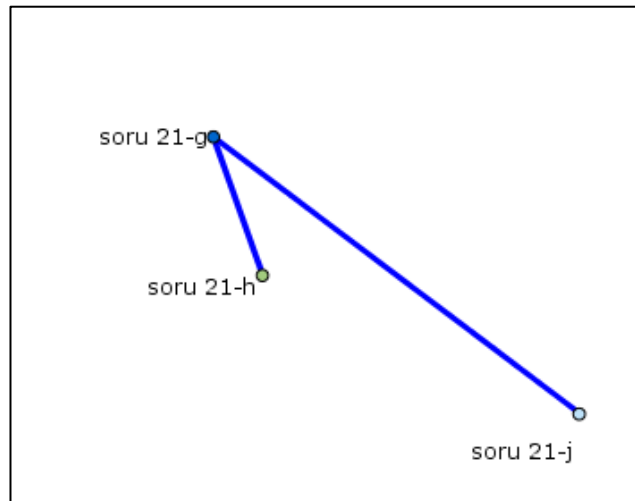
Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c	39	10,833	100,0	10,833	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -a	51	14,167	100,0	14,167	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -c Soru 21 -f	64	17,778	100,0	17,778	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -l Soru 21 -f	68	18,889	100,0	18,889	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c Soru 21 -d	37	10,278	100,0	10,278	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c Soru 21 -f	37	10,278	100,0	10,278	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c Soru 21 -k	36	10,0	100,0	10,0	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c Soru 21 -j	36	10,0	100,0	10,0	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -c Soru 21 -g	37	10,278	100,0	10,278	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -d Soru 21 -a	39	10,833	100,0	10,833	1,545
Soru 21 -h	Soru 21 -b Soru 21 -a Soru 21 -i	45	12,5	100,0	12,5	1,545

Birliktelik kuralına göre analiz edilen veriler sonucunda elde edilen tespitler aşağıdaki gibidir:

- Katılımcıların %10,833'ü işsizlik sürecinde akrabalarıyla (b) ve arkadaşlarıyla (c) iletişim sorunu yaşamaktadır.
- Katılımcıların %14,167'si işsizlik sürecinde akrabalarıyla (b) ve ailesiyle (a) iletişim sorunu yaşamaktadır.
- Katılımcıların %17,778'i işsizlik sürecinde arkadaşlarıyla (c) iletişim sorunu yaşarken aynı zamanda psikolojik (f) sorunlar yaşamaktadır.
- Katılımcıların %18,889'u işsizlik sürecinde şehir içi ulaşım giderlerini karşılamakta zorlandığı zamanlar olduğunu (l) ve psikolojik (f) sorunlar yaşadığını belirtmektedir. Aynı zamanda bu kadınların tamamı işsizlik sürecinde kendilerini çaresiz hissedebilmektedirler (h).
- Katılımcıların %10,278'i işsizlik sürecinde akrabalarıyla (b) ve arkadaşlarıyla (c) iletişim sorunu yaşamaktadırlar. Bu sorunları yaşayan katılımcılar aynı oranda psikolojik sorunlar yaşamakta (f) veya kendini işe yaramaz hissedebilmektedir (g).

Birliktelik kuralına göre elde edilen bilgiler çerçevesinde hemen her ilişkili duruma ilave olarak, katılımcıların tamamı işsizlik sürecinde kendilerini çaresiz hissedebilmektedirler. Bu ilişkili durumların herhangi birini işsizlik sürecinin bir sonucu olarak belirten herhangi bir kadının, kendini çaresiz hissettiği zamanların ortaya çıkması ihtimali diğer kadınlara göre 1,545 kattır.

Şekil 4: İşsizliğin sonuçlarının birlikte görülme grafiği

Üniversite mezunu kadınların işsiz kaldıkları süreçte yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubu işsizlik süreci nedeniyle en fazla kendini işe yaramaz hissettiğini (g) ve kendini çaresiz hissettiğini (h) belirtmişlerdir. Ayrıca diğer olumsuz durumlara göre en fazla bir arada yaşanan olumsuz durum ise kendini işe yaramaz hissetmek (g) ve ekonomik sorunlar yaşamaktır (j).

4.5.4. İşsizlik sürecinde destek ağları

4.5.4.1. Sosyal destek

Üniversite mezunu kadınların işsiz kaldıkları süreçte yaşamış oldukları olumsuzluklarla mücadelede kendilerine destek sağlayan kişi ve kişiler çoktan seçmeli olarak sorulan 24. soruyla belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu soruya verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 46: Sosyal destek ağları birliktelik tablosu

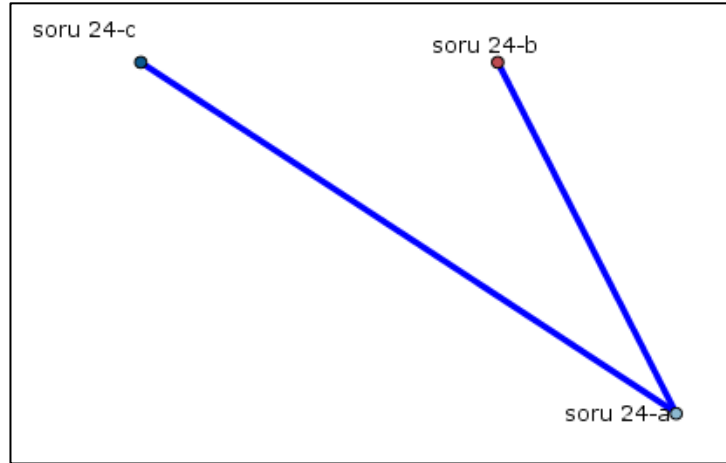
Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 24 -a	Soru 24 -c	129	35,833	81,395	29,167	1,106
Soru 24 -a	Soru 24 -c Soru 24 -b	42	11,667	80,952	9,444	1,1

Katılımcıların %35,833'ü işsizlik sürecinde arkadaşlarından (c) sosyal destek almaktadır. Arkadaşlarından sosyal destek aldığını belirtenlerin %81,395'i anne ve babasından (a) destek aldığını belirtmektedir. Arkadaşlarından (c), anne ve babasından (a) birlikte destek alanların oranı ise %29,167'dir. Arkadaşlarından (c) destek aldığını belirten herhangi bir kadının anne ve babasından (a) destek alma ihtimali diğer kadınlara göre 1,106 kat daha fazladır.

Katılımcıların %11,667'si ise işsizlik sürecinde eşinden (b) ve arkadaşlarından (c) sosyal destek almaktadır. Eşinden (b) ve arkadaşlarından (c) destek alanların %80,952'si anne ve babasından da (a) destek almaktadır. Her üç

destek ağından da aynı anda faydalananların oranı ise %9,44'tür. İşsizlik sürecinde eşinden (b) ve arkadaşlarından (c) sosyal destek alan herhangi bir kadının anne ve babasından destek alma ihtimali diğer kadınlara göre 1,100 kat daha fazladır.

Şekil 5: Algılanan en yüksek sosyal destek ağı grafiği

Üniversite mezunu kadınların işsiz kaldıkları süreçte sosyal destek ağlarına ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun en fazla birlikte destek aldığı grup anne, baba (a) ve arkadaşlarıdır (c). Ayrıca diğer destek ağlarına göre en fazla bir arada destek sağlayan iki grup ise anne, baba (a) ve eşler (b) olmuştur.

4.5.4.2. İş aramaya yönlendiren kişiler

Katılımcıları iş aramaya yönlendiren kişi veya kişilerin belirlenmesiyle amacıyla çoktan seçmeli olarak sorulan 25. soru sorulmuş ve bu soruya verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilerek aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 47: İş aramaya yönlendiren kişiler birliktelik tablosu

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 25-a	Soru 25-c Soru 25-e	37	10,278	89,189	9,167	1,559
Soru 25-e	Soru 25-c Soru 25-a	33	10,556	86,842	9,167	1,18
Soru 25-a	Soru 25-c	45	12,5	84,444	10,556	1,476
Soru 25-e	Soru 25-c	45	12,5	82,222	10,278	1,117

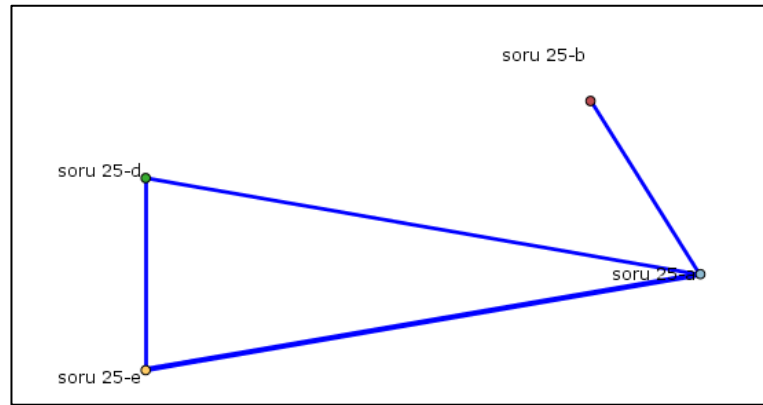
Katılımcıların %10,278'i akrabalarının yönlendirmesiyle (c) ve kendiliklerinden (e) iş aradıklarını belirtmiştir. Bu kadınların %89,189'u kendilerini iş aramaya yönlendiren kişileri aynı zamanda anne ve babaları (a) olarak belirtmiştir. Akrabalarını (c), kendilerini (e), anne ve babalarını (a) aynı anda iş aramaya yönlendiren kişiler olarak belirtenlerin oranı ise %9,167'dir. Akrabaların yönlendirmesi (c) ile iş arayan ve kendiliğinden (e) iş aramaya yönelen kadınların herhangi birinin, anne ve babasının (a) yönlendirmesiyle iş arama ihtimali diğer kadınlara göre 1,559 kat daha fazladır.

Katılımcıların %10,556'sı akrabaları ile anne ve babasının (a) yönlendirmesiyle iş aramaktadır. Bu kadınların 86,842'si ise aynı zamanda kendiliklerinden (e) iş aramaya yöneldiklerini belirtmişlerdir. Akrabaları (c) ile anne ve babasının (a) yönlendirmesiyle ve kendiliklerinden (e) aynı anda iş arama davranışı içine girenlerin oranı %9,167'dir. Akrabaları (c) ile anne ve babasının (a) yönlendirmesiyle iş arama davranışı içine giren herhangi bir kadının kendiliğinden (e) iş aramaya yönelme ihtimali diğer kadınlara göre 1,18 kat daha fazladır.

Katılımcıların %12,5'i akrabalarının (c) yönlendirmesiyle iş aramaya yönelmektedir. Bu kadınların %84,444'ü aynı zamanda anne ve babalarının (a) yönlendirmesiyle iş aramaktadır. Bu kadınlar arasında aynı anda akrabalarının (c), anne ve babanın (a) yönlendirmesiyle iş arayanların oranı ise %10,556'dır. Akrabalarının (c) yönlendirmesiyle iş arayan herhangi bir kadının anne ve babasının (a) yönlendirmesiyle iş arama ihtimali diğer kadınlara göre 1,476 kat daha fazladır.

Katılımcıların %12,5'i akrabalarının (c) yönlendirmesiyle iş aramaya yönelmektedir. Bu kadınların %82,222'si aynı zamanda kendiliğinden (e) iş aramaya yönelmektedir. Bu kadınlar arasında aynı anda hem akrabalarının (c) yönlendirmesiyle hem de kendiliğinden (e) iş arayanların oranı %10,278'dir. Akrabalarının (c) yönlendirmesiyle iş arayan herhangi bir kadının kendiliğinden (e) iş aramaya yönelme ihtimali diğer kadınlara göre 1,117 kat daha fazladır.

Şekil 6: İş aramaya yönlendiren kişiler birliktelik grafiği

Üniversite mezunu kadınların iş arama davranışı içine girmelerine neden olan kişi veya kişilere ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun iş arama davranışı içerisine girmesine en fazla birlikte etken olduğunu belirttiği seçenekler anne, baba (a) ve kendisi (e) olmuştur. Ayrıca bireyde iş arama davranışının ortaya çıkmasında diğer kişi veya kişilere göre daha fazla bir arada yönlendirici olan kişi veya kişiler ise şu şekildedir:

- Bireyin kendisi (e) ve arkadaşları (d),
- Anne, babası (a) ve arkadaşları (d)

4.5.4.3. Kurumsal Destek ağı hakkında bilgi düzeyi

Katılımcıların kurumsal destek ağı hakkındaki değerlendirmelerini belirlemek amacıyla çoktan seçmeli olarak 27. soru sorulmuş ve bu soru çerçevesinde verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilerek aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 48: İŞKUR hizmetleri hakkında bilgi düzeyi

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 27-a	Soru 27-b Soru 27-f	36	10,0	91,667	9,167	4,521
Soru 27-c	Soru 27-b Soru 27-f	36	10,0	91,667	9,167	4,521
Soru 27-b	Soru 27-a Soru 27-c	44	12,222	90,909	11,111	5,279
Soru 27-c	Soru 27-d	43	11,944	90,698	10,833	4,473
Soru 27-c	Soru 27-f Soru 27-a	38	10,556	89,474	9,444	4,412
Soru 27-a	Soru 27-f Soru 27-c	39	10,833	87,179	9,444	4,299
Soru 27-b	Soru 27-f Soru 27-a	38	10,556	86,842	9,167	5,042
Soru 27-c	Soru 27-e	40	11,111	85,0	9,444	4,192
Soru 27-b	Soru 27-f Soru 27-c	39	10,833	84,615	9,167	4,913
Soru 27-c	Soru 27-b Soru 27-a	48	13,333	83,333	11,111	4,11
Soru 27-a	Soru 27-b Soru 27-c	48	13,333	83,333	11,111	4,11
Soru 27-a	Soru 27-d Soru 27-c	39	10,833	82,051	8,889	4,046

Katılımcıların %10'u İŞKUR'un işe yerleştirme hizmetleri (b) ve işsizlik sigortası hizmetleri (f) hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %91,667'si aynı zamanda danışmanlık hizmetleri (a) hakkında da bilgi sahibidir. İşe yerleştirme (b), işsizlik sigortası (f) ve danışmanlık (a) hizmetleri hakkında birlikte fikir sahibi olma durumu ise %9,167'dir. Aynı zamanda ve oranda bu kadınlar mesleki eğitim hizmetleri (c) hakkında da bilgi sahibidir. İşe yerleştirme (b) ve işsizlik sigortası (f) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olan bir kadının, danışmanlık (a) hizmetleri ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,521 kat daha fazladır.

Katılımcıların %12,222'si danışmanlık (a) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %90,909'u işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında da bilgi sahibidir. Kadınların danışmanlık (a), mesleki eğitim (c) ve işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında aynı anda bilgi sahibi olma oranı ise %11,111'dir. Danışmanlık (a) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 5,279 kat daha fazladır.

Katılımcıların %11,944'ü işbaşı eğitim programları (d) hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %90,698'i mesleki eğitim hizmetleri (c) hakkında da bilgi sahibidir. Kadınların işbaşı eğitim programları (d) ve mesleki eğitim hizmetleri (c) hakkında aynı anda bilgi sahibi olma oranı ise %10,833'dür. İşbaşı eğitim programları (d) hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının mesleki eğitim hizmetleri (c) hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,473 kat daha fazladır.

Katılımcıların %10,556'sı işsizlik sigortası (f) ve danışmanlık (a) hizmetleri hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %89,474'ü mesleki eğitim (c) hizmetleri, %86,842'si ise işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında da bilgi sahibidir. Katılımcıların işsizlik sigortası (f), danışmanlık (a) ve mesleki eğitim (c) hizmetlerinden aynı anda bilgi sahibi olma oranı %9,44'tür. İşsizlik sigortası (f) ve danışmanlık hizmetleri (a) hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının, mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,412 kat daha fazla, işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali ise diğer kadınlara göre 5,042 kat daha fazladır.

Katılımcıların %10,833'ü işsizlik sigortası (f) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %87,179'u danışmanlık (a) hizmetlerinden ve 84,615'i işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında da bilgi sahibidir. İşsizlik sigortası (f), mesleki eğitim (c) ve danışmanlık (a) hizmetlerinden aynı anda bilgi sahibi olma oranı %9,444, işsizlik sigortası (f), mesleki eğitim (c) ve işe yerleştirme (a) hizmetlerinden aynı anda bilgi sahibi olma oranı %9,167'dir. İşsizlik sigortası (f) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının, danışmanlık (a) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,299 kat daha fazla, işe yerleştirme (b) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali ise diğer kadınlara göre 4,913 kat daha fazladır.

Katılımcıların %11,111'i girişimcilik eğitimleri (e) hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %85,0'i mesleki eğitimler (c) hakkında da bilgi sahibidir. Girişimcilik (e) ve mesleki eğitim (c) hizmetlerinden birlikte bilgi sahibi olanların oranı

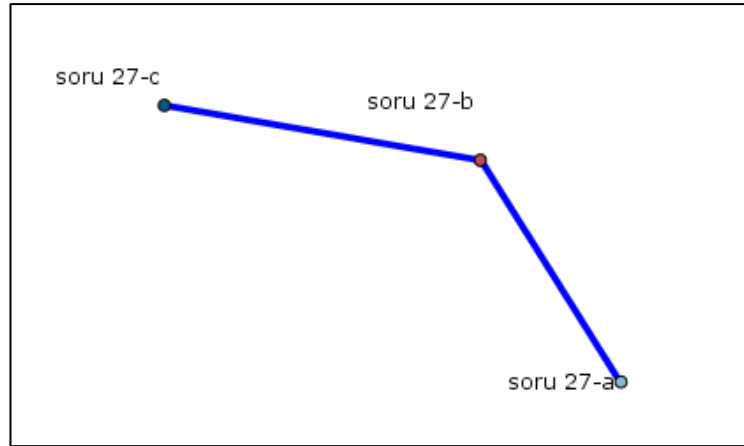
%9,444'tür. Girişimcilik eğitimleri (e) hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının, mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,192 kat daha fazladır.

Katılımcıların %13,333'ü işe yerleştirme (b) ve danışmanlık (a) hizmetleri hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %83,333'ü aynı zamanda mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında da bilgi sahibidir. İşe yerleştirme (b), danışmanlık (a) ve mesleki eğitim (c) hizmetlerinden birlikte bilgi sahibi olanların oranı %11,111'dir. İşe yerleştirme (b) ve danışmanlık (a) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının, mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,11 kat daha fazladır. B c – a İşe yerleştirme (b) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olanların danışmanlık (a) hizmetiyle ilgili birliktelik durumunda da aynı oran ve katsayılar geçerlidir.

Katılımcıların %10,833'ü işbaşı eğitim (d) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibidir. Bu kadınların %82,051'i aynı zamanda danışmanlık (a) hizmetleri hakkında da bilgi sahibidir. İşbaşı eğitim (d), mesleki eğitim (c) ve danışmanlık (a) hizmetlerinden birlikte bilgi sahibi olanların oranı %8,889'dur. İşbaşı eğitim (d) ve mesleki eğitim (c) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olan herhangi bir kadının, danışmanlık (a) hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ihtimali diğer kadınlara göre 4,046 kat daha fazladır.

Elde edilen verilere göre İŞKUR tarafından sunulan hizmetlerden herhangi biri hakkında bilgi sahibi olan kadınların diğer hizmetler hakkında da bilgi sahibi olma ihtimallerinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle işsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan herhangi bir üniversite mezunu kadın, sunulan hizmetlerden herhangi birinden yararlanmış ise ihtiyacına göre diğer hizmetlerden de yararlanabilme olanağı bulunduğu bilincinde olmaktadır. Dolayısıyla bu kadınlar işsizlik sürecinde kendine destek olabilecek kurumsal destek mekanizmalarının farkında olmaktadır.

Şekil 7: İŞKUR hizmetlerine ilişkin bilgi düzeyi

Üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecinde kurumsal destek ağlarından biri olan İŞKUR'la ilgili değerlendirmelerine ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun, sunulan destek hizmetlerinden en fazla işe yerleştirme hizmetleri (b) ve mesleki eğitim hizmetleri (c) hakkında birlikte bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca diğer hizmetlere göre en fazla birlikte bilgi sahibi olunan hizmet grubu ise danışmanlık (a) ve işe yerleştirme hizmetleri (b) olmuştur.

4.5.5. İş arama kanalları

Katılımcıları iş arama sürecinde kullandıkları İŞKUR dışındaki kanalları belirlemek üzere çoktan seçmeli olarak 29. soru sorulmuş ve bu soru çerçevesinde verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilerek aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 49: Kullanılan iş arama kanalları birliktelik analizi

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 29-a	Soru 29-g Soru 29-b	36	10,0	97,222	9,722	1,133
Soru 29-a	Soru 29-e Soru 29-b	50	13,889	94,0	13,056	1,095
Soru 29-a	Soru 29-d	53	14,722	90,566	13,333	1,055
Soru 29-a	Soru 29-e	115	31,944	89,565	28,611	1,043
Soru 29-a	Soru 29-d Soru 29-e	36	10,0	88,889	8,889	1,036
Soru 29-a	Soru 29-c Soru 29-e	45	12,5	88,889	11,111	1,036
Soru 29-a	Soru 29-g Soru 29-e	46	12,778	86,957	11,111	1,013
Soru 29-a	Soru 29-h	37	10,278	86,486	8,889	1,008
Soru 29-a	Soru 29-b	169	46,944	85,799	40,278	1,0
Soru 29-a	Soru 29-g	67	18,611	83,582	15,556	0,974
Soru 29-a	Soru 29-c	112	31,111	83,036	25,833	0,967

Kadınların %10'u iş arama kanalları olarak ailesi (g) ve özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanmaktadır. Bu kadınların %97,222'si ailesi (g) ve özel istihdam büroları ve onların internet sitelerine (b) ilave olarak iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Bu üç iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %9,722'dir. İş arama kanalları arasından ailesinden (g), özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanan herhangi bir kadınının iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer bir kadına göre 1,133 kattır.

Kadınların %13,889'u iş arama kanalı olarak arkadaşlarından (e) ve özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanmaktadır. Bu kadınların %94'ü iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her üç iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %13,056'dır. İş arama kanalı olarak arkadaşlarından (e) ve özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,095 kattır.

Kadınların %14,722'si iş arama kanalı olarak akrabalarından (d) yararlanmaktadır. Bu kadınların %90,566'sı iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %13,333'tür. İş arama kanalı olarak akrabalarından (d) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,055 kattır.

Kadınların %31,944'ü iş arama kanalı olarak arkadaşlarından (e) yararlanmaktadır. Bu kadınların %89,565'i iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %28,611'dir. İş arama kanalı olarak arkadaşlarından (e) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,043 kattır.

Kadınların %10'u iş arama kanalı olarak akrabalarından (d) ve arkadaşlarından (e) yararlanmaktadır. Bu kadınların %88,889'u iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her üç iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %8,889'dur. İş arama kanalı olarak akrabalarından (d) ve arkadaşlarından (e) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,036 kattır.

Kadınların %12,5'i iş arama kanalı olarak gazete ilanlarından (c) ve arkadaşlarından (e) yararlanmaktadır. Bu kadınların %88,889'u iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her üç iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %11,111'dir. İş arama kanalı olarak gazete ilanlarından (c) ve arkadaşlarından (e) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,036 kattır.

Kadınların %12,778'i iş arama kanalı olarak ailesinden (g) ve arkadaşlarından (e) yararlanmaktadır. Bu kadınların %86,957'si iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her üç iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %11,111'dir. İş arama kanalı olarak ailesinden (g) ve arkadaşlarından (e) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,013 kattır.

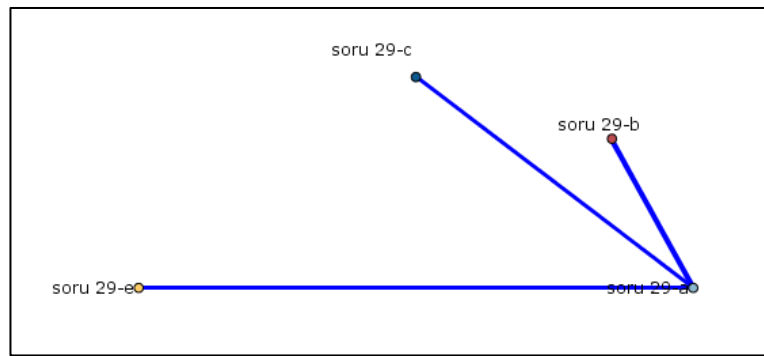
Kadınların %10,278'i iş arama kanalı olarak meslek odaları ve derneklerden (h) yararlanmaktadır. Bu kadınların %86,486'sı iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %8,889'dur. İş arama kanalı olarak meslek odaları ve derneklerden (h) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 1,008 kattır.

Kadınların %46,944'ü iş arama kanalı olarak özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanmaktadır. Bu kadınların %85,799'u iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %40,278'dir. İş arama kanalı olarak özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden (b) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlarla aynıdır.

Kadınların %18,611'i iş arama kanalı olarak ailesinden (g) yararlanmaktadır. Bu kadınların %83,582'si iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %15,556'dır. İş arama kanalı olarak ailesinden (g) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 0,974 kattır.

Kadınların %31,111'i iş arama kanalı olarak gazete ilanlarından (c) yararlanmaktadır. Bu kadınların %83,036'sı iş başvurusu yapmak istedikleri kurumların internet sitelerini de (a) iş arama kanalı olarak kullanmaktadır. Her iki iş arama kanalını birlikte kullananların oranı ise %25,833'tür. İş arama kanalı olarak gazete ilanlarından (c) yararlanan herhangi bir kadının, iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerini (a) iş arama kanalı olarak kullanma ihtimali diğer kadınlara göre 0,967 kattır.

Şekil 8: İş arama kanallarını birlikte kullanma yoğunluğu

Üniversite mezunu kadınların iş arama sürecinde kamu istihdam kurumu dışında kullanılan diğer iş arama kanallarına ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun, en fazla birlikte kullandığı iş arama kanalları iş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri (a) ile özel istihdam büroları ve onların internet siteleri (b) olmuştur. Ayrıca diğerlerine göre daha fazla birlikte kullanılan diğer iş arama kanalları ise şu şekildedir:

- İş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri (a) ve gazete ilanları (c).
- İş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri (a) ve arkadaşlar (e).

4.5.6. Mülakat becerileri

Katılımcıların iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konulardaki bilgi düzeylerini belirlemek üzere çoktan seçmeli olarak 30. soru sorulmuş ve bu

soru çerçevesinde verilen cevaplar birliktelik kuralı çerçevesinde değerlendirilerek aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 50: Mülakat becerileri birliktelik analizi

Sonuç	Öncül	Örnek	Destek (%)	Güven Değeri (%)	Kural desteği (%)	Lift (ilgi derecesi)
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-a Soru 30-e	73	20,278	98,63	20,0	1,335
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-a Soru 30-d	68	18,889	98,529	18,611	1,333
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-c Soru 30-d	67	18,611	98,507	18,333	1,333
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-a Soru 30-c Soru 30-e	66	18,333	98,485	18,056	1,333
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-b Soru 30-d	64	17,778	98,438	17,5	1,332
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-a Soru 30-b Soru 30-e	64	17,778	98,438	17,5	1,332
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-a Soru 30-d Soru 30-e	62	17,222	98,387	16,944	1,332
Soru 30-f	Soru 30-g Soru 30-c Soru 30-d Soru 30-e	62	17,222	98,387	16,944	1,332

Katılımcıların %20,278'i iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), konuşması gereken konuların neler olduğu (a), görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olması gerektiği (e) konusunda yeterli ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,63'ü nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu dört özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %20'dir. Diğer üç konuda bilgi sahibi olan herhangi bir kadının iş görüşmesinde nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda yeterli bilgiye sahip olma ihtimali diğer kadınlara göre 1,335 kattır.

Katılımcıların %18,889'u iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), konuşması gereken konuların neler olduğu (a) ve işverenin sorabileceği sorular

hakkında hazırlık yapması gerektiği (d) konularında yeteri ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,529'u iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu dört özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %18,611'dir. Diğer üç özelliğe sahip olan herhangi bir kadının iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahip olma ihtimali 1,333 kattır.

Katılımcıların %18,611'i iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), iş görüşmesinde oturma şeklinin nasıl olması gerektiği (c) ve işverenin sorabileceği sorular hakkında hazırlık yapması gerektiği (d) konularında yeteri ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların 98,507'si iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu dört özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %18,333'tür. Diğer üç özelliğe sahip olan herhangi bir kadının iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahip olma ihtimali 1,333 kattır.

Katılımcıların %18,333'ü iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), konuşması gereken konuların neler olduğu (a), iş görüşmesinde oturma şeklinin nasıl olması gerektiği (c) ve görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olması gerektiği (e) konusunda yeterli ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,485'i nasıl giyinmesi gerektiği konusunda da (f) yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu beş özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %18,056'dır. Diğer dört konuda bilgi sahibi olan herhangi bir kadının iş görüşmesinde nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda yeterli bilgiye sahip olma ihtimali diğer kadınlara göre 1,333 kattır.

Katılımcıların %17,778'i iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), görüşmede beden dilini nasıl kullanacağı (b) ve işverenin sorabileceği sorular hakkında hazırlık yapması gerektiği (d) konularında yeteri ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların 98,438'i iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği konusunda da (f) yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu dört özelliğe de

birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %17,5'tir. Diğer üç özelliğe sahip olan herhangi bir kadının iş görüşmelerine giderken nasıl giyinmesi gerektiği konusunda da (f) yeterli bilgiye sahip olma ihtimali 1,332 kattır.

Katılımcıların %17,778'i iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), görüşmede konuşması gereken konuların neler olduğu (a), iş görüşmesinde beden dilini nasıl kullanması gerektiği (b) ve görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olması gerektiği (e) konularında yeterli ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,438'i nasıl giyinmesi gerektiği konusunda da (f) yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu beş özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %17,5'tir. Diğer dört konuda bilgi sahibi olan herhangi bir kadının iş görüşmesinde nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda yeterli bilgiye sahip olma ihtimali diğer kadınlara göre 1,332 kattır.

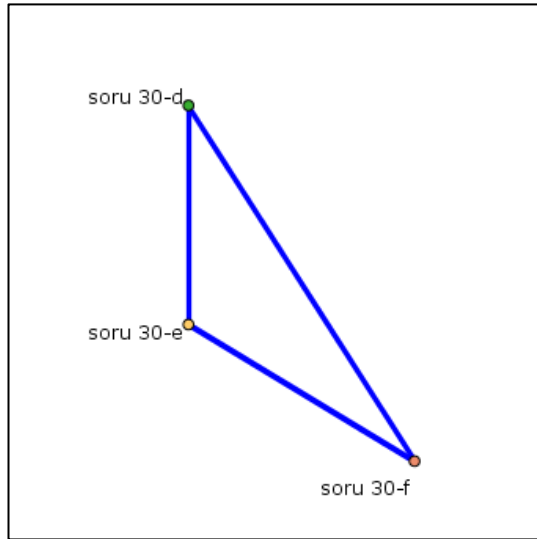
Katılımcıların %17,222'si iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), görüşmede konuşması gereken konuların neler olduğu (a), işverenin sorabileceği sorular hakkında hazırlık yapması gerektiği (d) ve görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olması gerektiği (e) konularında yeterli ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,387'si nasıl giyinmesi gerektiği konusunda da (f) yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu beş özelliğe de birlikte sahip olması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %16,944'tür. Diğer dört konuda bilgi sahibi olan herhangi bir kadının iş görüşmesinde nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda yeterli bilgiye sahip olma ihtimali diğer kadınlara göre 1,332 kattır.

Katılımcıların %17,222'si iş görüşmesinde nelere dikkat etmesi gerektiği (g), iş görüşmesinde oturma şeklinin nasıl olması gerektiği (c), işverenin sorabileceği sorular hakkında hazırlık yapması gerektiği (d) ve görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olması gerektiği (e) konularında yeterli ölçüde bilgi sahibidir. Bu kadınların %98,387'si nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda da yeterli bilgiye sahiptir. İş görüşmesinde bu beş özelliğe de birlikte sahip olması

gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı %16,944'tür. Diğer dört konuda bilgi sahibi olan herhangi bir kadının iş görüşmesinde nasıl giyinmesi gerektiği (f) konusunda yeterli bilgiye sahip olma ihtimali diğer kadınlara göre 1,332 kattır.

Elde edilen verilere göre iş görüşmesinde dikkat edilmesi ya da bilinmesi gereken konular hakkında yeterli ölçüde bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Kadınların en fazla %20'si tüm özellikler arasından sadece belirli grup özelliğe birlikte sahiptir. İş arama sürecinde gerçekleştirilecek olan iş görüşmelerinde ise bireyin tüm bu özellikler hakkında yeterli ölçüde bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ancak elde edilen verilere göre bireyin sahip olduğu özellikler ile sahip olması muhtemel özelliklerden yararlanılarak eksik özelliklerin tamamlanmasını sağlamak mümkündür.

Şekil 9: Mülakat becerilerinin birlikte görülme yoğunluğu

Üniversite mezunu kadınların iş görüşmesinde dikkat edilmesi gereken konularla ilgili değerlendirmelerine ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun, en fazla birlikte bilgi sahibi olduğunu ifade ettiği konular görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmak (e) ile nasıl giyinilmesi gerektiği (f) konusudur. Ayrıca diğerlerine göre daha fazla birlikte bilgi sahibi olunan konular şu şekildedir:

- Görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmak (e) ile işverenin sorabileceği sorular hakkında bilgi sahibi olunması gerektiği (d).
- İşverenin sorabileceği sorular hakkında bilgi sahibi olunması (d) ile nasıl giyinilmesi gerektiği (f).

SONUÇ

Geniş bir çerçevede değerlendirildiğinde bireylerin belirli bir amaca yönelmiş tüm aktiviteleri çalışma olarak değerlendirilmektedir. Ancak günümüz dünyasında bu aktivitelerin çalışma olarak değerlendirilebilmesi için belirli bir bedel karşılığı gerçekleştiriliyor olması gerekmektedir. Bu yönüyle çalışmak, belirli bir bedel karşılığı emeğin kullanılması anlamına gelmektedir.

Belirli bir bedel karşılığı emeğini kullanırmak isteyen ya da başka bir ifadeyle bir işverene emeğini kiralamak isteyen birçok insan bu isteklerine karşılık bulamamaktadır. Çalışma yaşamında karşılık bulamayan bu istek işsizlik olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmak bireylerin ekonomik, sosyal, psikolojik iyilik halinin artırılmasına katkı sağlarken işsizlik bu katkıdan yoksun kalmak anlamına gelmektedir. Bu yönüyle işsizlik bir taraftan kendisi bir sorun olma özelliği gösterirken diğer taraftan başka sorunlarında kaynağını oluşturmaktadır.

Sosyal politikanın nihai hedefi olarak kabul edilen eşitlik anlayışı, herkesin sahip olduğu özellikler ve toplumsal statülere bakılmaksızın eşit haklara sahip olması anlamını taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal adalet ancak haklara erişimin ve toplumsal dayanışmanın olduğu bir toplumda mümkündür.

Çeşitli grupların birçok faktöre bağlı olarak çalışma yaşamından dışlandıkları ve bu duruma bağlı olarak çalışma hakkından yoksun kaldıkları görülmektedir. Çalışma yaşamından dışlanmanın en önemli türlerinden biri ise işsizliktir. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan kadınlar toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak bu sorundan en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır.

Kadınlar toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak öncelikle emeğini bir bedel karşılığı kiralama konusunda isteksiz davranmakta, istekli olduklarında ise yine bu rol ve sorumlulukları nedeniyle ikincil konuma itilmektedirler. Bu grup içerisinde ise önemli bir bölümü üniversite mezunu

kadınlar oluşturmaktadır. Düşük eğitim düzeyine sahip kadınlar iş arama davranışı içerisinde dahi bulunmazken üniversite mezunu kadın iş arama davranışı göstermesine rağmen bu davranışı önemli ölçüde karşılıksız kalmaktadır. Bu durum öncelikle toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarıyla, sonrasında ise bu rol ve sorumluluklara bağlı olarak kadının ekonomik ve sosyal hayattan dışlanmasıyla ilgilidir.

Kadın, bu dışlama etkisine bağlı olarak ilk önce eğitime erişim konusunda sorunlar yaşamaktadır. Zorunlu eğitim konusunda dahi erkeklerin gerisinde olan kadınının eğitim hayatındaki yeri, eğitim düzeyi yükseldikçe daha da olumsuz bir hal almaktadır. Zorunlu eğitim sonrasındaki her bir eğitim seviyesinde, kadın ve erkek arasındaki makas kadının aleyhine olmak üzere giderek açılmaktadır.

Eğitim düzeyi düşük olan kadınlarda ise yaşadıkları yere göre farklılaşmakla birlikte çalışma istek ve arzusunda da azalma yaşanmaktadır. Tarımsal alanda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler eğitim gerektirmeyen işler olarak görüldüğü ve bu alanda aile içi üretim söz konusu olduğu için kadınlar yüksek oranda çalışma hayatına dâhil olurken, düşük eğitim seviyesindeki kadın kentsel alanda çalışma hayatının dışına itilmektedir. Bu anlamda kentsel alandaki kadınların işsizlik oranı, kırsal alandaki kadınların işsizlik oranının yaklaşık 4 katı olmaktadır.

Eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların çalışma hayatına dâhil olma ve emeğini kiralama isteği artmakta ve yükseköğrenim gören kadınlarda bu istek daha alt eğitim seviyesindeki kadınlara oranla yaklaşık iki kat daha fazla olmaktadır. Çalışma istek ve arzusuna bağlı olarak iş arama davranışı içerisinde giren nitelik düzeyi yüksek üniversite mezunu kadın ise bu istek ve davranışın karşılığını bulmakta zorlanmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde genel olarak kadının çalışma yaşamındaki yeri, toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak aşağıda belirtildiği gibidir:

- Öncelikle kadın eğitime erişim konusunda sorunlar yaşamaktadır. Özellikle yükseköğretim kadınlar için erişimin en kısıtlı olduğu eğitim düzeyi olmaktadır.
- Eğitime erişimde yaşanan sorunlar çalışma yaşamından dışlanmayı beraberinde getirmekte ve kadın emeğini ücret karşılığı kullanma konusunda isteksiz davranmakta, buna bağlı olarak kadınların işgücüne katılımı düşük seviyelerde olmaktadır.
- Kadının işgücüne katılımını engelleyen önemli faktörlerden biri, kadınların en önemli rol ve sorumluluklarından birinin ev işleri olması ve kadın emeğinin bu alanda kullanılıyor olmasıdır.
- İş arama davranışı içerisinde olan kadınlar iş bulmakta zorlanmakta, buna bağlı olarak kadınlarda işsizlik oranları erkeklere oranla yüksek olmaktadır. Ayrıca bu durum kadınlarda iş arama sürelerinin erkeklere göre daha uzun olmasıyla sonuçlanmaktadır.
- Kadınların çalışabildiği alanlar belirli alanlarla sınırlı kalabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak belirli sektör ve meslek grubundaki işlerde kadınların çalışma olanağı kısıtlı olmaktadır. Kadınlar çoğunlukla feminen olarak nitelendirilen mesleklerde çalışma olanağı bulabilmektedir.
- Kadınların sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışma oranları erkeklere göre yüksek olmaktadır.
- Benzer meslek alanlarında çalışan kadınların elde ettikleri ücret miktarı erkeklere göre daha az olmaktadır.

Üniversite mezunu kadının çalışma yaşamındaki yeri de, diğer tüm kadınlarda olduğu gibi toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ve cinsiyetçi işbölümü çerçevesinde şekillenmektedir. Sınırlı düzeyde de olsa eğitime erişim konusundaki sorunları çözerek yükseköğretim düzeyinde eğitim almış olan kadın, mezuniyet sonrası süreçte aldığı eğitime rağmen işsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanmaktadır.

- 1- Araştırmaya ilişkin veriler sosyo-demografik özellikler bağlamında değerlendirildiğinde;

- a. Katılımcıların yaş ortalamasınının 30 olduğu ve görece olarak genç bir nüfus grubunu temsil ettiği anlaşılmıştır.
  - b. Katılımcıların önemli bir kısmı %86,3 ile kent doğumlu ve %95,8'i uzun süreyle kentte yaşayan kadınlardan oluşmaktadır
  - c. Katılımcıların %48'inin bekâr, %48'inin evli ve birlikte yaşayan, %2,5'inin boşanmış, %1,4'ünün ise evli ve ayrı yaşayanlardan oluştuğu, katılımcıların %25,4'ünün çocuk sahibi olduğu %74,6'sının ise çocuk sahibi olmadığı, çocuk sahibi olanların %58,9'unun 1 çocuk sahibi oldukları belirlenmiştir.
  - d. Eğitim alınan alanlar arasında %19,8 ile ilk sırada sosyal bilimler ve davranış bilimlerinin bulunduğu, katılımcıların çoğunluğunun %68,8 ile lisans mezunu olduğu, en fazla tercih edilen mesleğin öğretmenlik olduğu, bu anlamda katılımcıların çoğunlukla feminen olarak nitelenen öğretmenlik mesleğini tercih etmiş oldukları anlaşılmıştır.
  - e. Katılımcıların %81'inin çekirdek aile ile birlikte yaşadığını belirtmesi geniş aileden çekirdek aileye doğru yaşanan geçişin özelliklerini göstermektedir.
  - f. Katılımcıların %44,3'ünün annesinin, %39,0'unun babasının ilköğretim mezunu olmasına rağmen bu eğitim grubundaki ebeveynlerin kız çocuklarının yükseköğrenim görmesi konusundaki eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet algısındaki değişimi ve ailelerin kız çocuklarının eğitimi konusundaki bilinç düzeylerinin arttığını göstermektedir.
  - g. Ortalama iş arama süresinin 16,86 ay olması katılımcıların uzun süreli işsizlik sorunu yaşayan bir grubu temsil ettiğini göstermektedir.
  - h. Katılımcıların hanelerine ait genel gelir durumu ise %57,1 ile orta gelir düzeyindedir.
- 2- Araştırma sonucunda elde edilen bilgilere göre üniversite mezunu kadınların uzun süreli işsiz kalmasının ve kendilerine uygun iş bulamamasının nedenleri:
- a. Üniversite mezunu kadınların uzun süreli işsiz kalmasına ve kendilerine uygun iş bulamamasına neden olan en önemli faktör %44

ile çalışma saatlerinin uzun olmasıdır. Bunu sırasıyla; %38,2 ile kadınların mesleki deneyimlerinin bulunmaması, %34,3 ile iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar, %30,6 ile çocuk bakımı ve işverenlerin kadın çalıştırmak istememeleri, %29,2 ile yoğun işsizlik dönemlerinde önceliğin erkeğe verilmesi, %24 ile kadınların ev içi iş yükleri, kültürel önyargı ve engeller ile işyerinde ayrımcılık, %22,6 ile erkeklere göre daha düşük ücret önerilmesi, %20,3 ile kadınların önerilen ücreti az bulması, %15,0 ile kadınlara çoğunlukla sigortasız işler önerilmesi, %14,5 ile kadınların yeterli mesleki eğitim alamaması, %7,0 ile kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri nedenleri izlemektedir.

- b. Söz konusu nedenler, üniversite mezunu kadınların uzun süreli işsiz kalmasının ve kendilerine uygun iş bulamamasının toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ve cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olabildiğini göstermektedir.

3- Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenleri:

- a. Kadınların %76'sı ekonomik özgürlüklerini kazanmak için, %68'i başkasına bağımlı olmadan yaşamak için, %67,1'i aile ekonomisine katkı sağlamak için ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için, %60,4'ü öğrendiklerini hayata geçirmek için, %57,7'si üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için, %46,8'i kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü için, %46,5'i çevresinde saygı duyulan bir birey olmak için iş aradığını belirtmiştir.
- b. Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği kendine ait bir geliri olamaması, bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için başkalarına bağımlı olması anlamına gelmektedir. Buna bağlı olarak üniversite mezunu kadın, başkasına bağımlı olarak yaşamaktansa kendi kazandığı gelirini harcayan, özgür bir birey olmak için iş arama davranışı içine girmektedir.
- c. Bu anlamda üniversite mezunu kadınları iş aramaya iten en önemli neden başkalarına bağımlı olmadan yaşamak ve ekonomik özgürlüklerini kazanmaktır. Ayrıca kadınlar çalışmanın bireye sağladığı

diğer faydaları da içerecek şekilde saygınlık kazanmak, ailenin geçimine katkıda bulunmak, topluma faydalı birey olma duygusunu yaşamak, üretmek kendini ifade edebilmek gibi amaçlarla iş arama davranışı içine girmektedirler.

- 4- İşsizlik sürecinde üniversite mezunu kadınların yaşamış oldukları sorunlar:
- a. Ekonomik özgürlüğünü kazanmak, başkasına bağımlı olmadan yaşamak, aile ekonomisine katkı sağlamak, düzgün bir ücretle saygın bir yaşam, öğrendiklerini hayata geçirmek, üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak, kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü ve saygı duyulan bir birey olmak için iş arayan kadının bu davranışının karşılık bulmaması önemli ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.
  - b. Bu sorunlar aile başta olmak üzere kadının çevresindeki bireylerle sosyal ilişkilerin bozulması, psikolojik iyilik halinin bozulması, ekonomik anlamda yaşanan zorluklar, ailenin işsizle birlikte bu süreçten olumsuz etkilenmesi, eşler arasındaki ilişkilerin bozulması şeklindedir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar işsiz kaldıklarında eğitilmiş oldukları halde iş bulamadıkları için oldukça yüksek oranda çevrelerinin baskısına maruz kalmaktadırlar.
  - c. Toplumsal bir varlık olarak insanın sosyal etkinliklere erişiminin sağlanabilmesi ve iş görüşmelerine gidebilmek için ulaşım önemli bir ihtiyaçtır. Ancak elde edilen bulgulara göre işsiz kadın şehir içi ulaşım giderlerini dahi karşılamayacak şekilde ekonomik sorunlar yaşayabilmektedir. Bu ise işsizliğin ortaya çıkardığı ekonomik bir sorunun başka sorunları da ortaya çıkarabildiğini ve işsizlik olgusunun sorunlar sarmalı haline dönüşebildiğini göstermektedir.
  - d. Kadının işsiz kalması, aile içi ilişkilerde ve evlilik kurumunda sorunlara yol açmakta ve eşler arasındaki ilişkilere önemli ölçüde zarar verebilmektedir.
  - e. Üniversite mezunu kadınların %77'si işsizlik sürecinde kendini işe yaramaz hissettiği zamanlar olduğunu, %67'si işsizlik sürecinde kendini çaresiz hissettiği zamanların olduğunu, %66,4'ü işsizlik

sürecinde ekonomik sorunlar yaşadığını, %59,2'si üniversiteli işsiz damgalamasıyla çevrenin baskısına maruz kaldığını, %57,8'i işsizlik sürecinde ailesinin de kendisiyle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadığını, %47,4'ü işsizlik sürecinde psikolojik anlamda sorunlar yaşadığını, %43,7'si işsizlik sürecinde öfkeye kapılabildiğini, %31,9'u işsizlik sürecinde aileleri ile iletişim sorunu yaşadığını, %28,7'si işsizlik sürecinde şehir içi ulaşım giderlerini karşılamakta zorlanabildiğini, %25,3'ü işsizlik sürecinde çevresindeki insanlarla iletişim sorunu yaşadığını, %22,1'i işsizlik sürecinde arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşadığını, %18,1'i işsizlik sürecinde akrabalarıyla iletişim sorunu yaşadığını belirtmiştir.

- 5- İşsizlik sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların üstesinden gelebilmek için yararlanılan destek ağları:
- a. Üniversite mezunu kadının işsizlik sürecinde yaşanan sorunlarla mücadele aşamasında ise çevresi içerisinde birey anlayışına uygun olarak destek ağları devreye girmektedir. Söz konusu destek ağları işsizlik sürecinde ortaya çıkan bireysel sorunların etkisinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır.
  - b. İşsizlik sürecinde yararlanılan destek ağının başında önemli işlevleri bulunan aile yer almaktadır. Özellikle anne ve baba bu süreçte kadına destek sağlayan en önemli destek faktörüdür. Anne ve babadan sonraki destek ağını yaşanan sorunun türüne göre değişmekle birlikte göreceli olarak eşler ve arkadaşlar oluşturmaktadır. İş arama davranışının ortaya çıkmasında da bu destek ağlarının önemli katkısı bulunmaktadır.
  - c. Ancak düşük bir oranda dahi olsa kadınların bir kısmı işsizlik sürecinde yaşadıkları sorunlarla kendi başlarına mücadele etmektedirler. İş arama davranışı ise destek ağının etkisi de bulunmakla birlikte, büyük ölçüde bireyin kendi içsel dinamikleriyle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kurumsal destekten yararlanma düzeyi ise oldukça düşüktür. Kurumsal desteğin oranı ekonomik destek için %2,5, psikolojik destek için %7,4 olmak üzere oldukça düşük düzeyde kalmıştır.

- d. İşsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan kadınların %73,1'i bu süreçte yaşamış oldukları ekonomik sıkıntılarda anne ve babasından, %43,9'u eşinden %5,6'sı arkadaşlarından, %3,6'sı akrabalarından ve %2,5 ile kamu kurumlarından destek aldığını belirtmiştir.
- e. İşsizlik sürecinde yaşanan psikolojik sorunlarla mücadelede yararlanılan destek ağları arasında %59,1 ile anne ve baba, %38,6 ile arkadaşlar, %36,4 ile eşler, %4,5 ile akrabalar, %2 ile çocuklar ve %0,6 ile komşular yer almaktadır. Tıbbi ve psikolojik destek alanların oranı ise %7,4 ve yaşadığı sorunlarla diğer destek ağlarıyla birlikte veya doğrudan kendisi baş etmeye çalışanların oranı ise %57,7'dir.
- f. İşsizlik sürecinde sosyal destek sağlayan kişiler arasında ise 74,4 ile anne ve baba, %40,4 ile eşler, %36,2 ile arkadaşlar, %5,6 ile akrabalar, %1,7 ile komşular yer almaktadır. Hiç kimseden destek almayanların oranı ise %10,7'dir.
- 6- Üniversite mezunu kadınlar çoğunlukla kendi içsel dinamikleriyle iş arama davranışı içerisine girmektedirler. Ancak, bu kadınların büyük çoğunluğunun iş arama davranışı üzerinde kendileriyle birlikte anne ve baba başta olmak en yakın olandan başlamak üzere çevrenin de yönlendirici bir etkisinin bulunduğu belirlenmiştir.
- 7- Çoğunlukla kendiliğinden ortaya çıkan iş arama davranışı ise genellikle yeterli olmamaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu %65,5 ile kendi çabalarının iş bulmak için yeterli olmadığı görüşündedir. Buna göre yükseköğretim düzeyinde eğitim almış kadınlar iş arama sürecinde desteğe ihtiyaç duymaktadır.
- 8- Katılımcıların %24,2'si özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını, Katılımcıların %44,5'i ise iş görüşmelerinde nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmiştir. Düşük bir oranda dahi olsa özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan kadınların bulunması, iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken kuralların bazılarının bilinmemesi iş arama sürecinde kadınların desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

- 9- Bu anlamda kurumsal destek sağlayabilecek kurumlardan biri kamu istihdam hizmetleri sunan İŞKUR'dur. İŞKUR'un faaliyetlerinde son yıllarda niteliksel ve niceliksel olarak önemli ölçüde artış sağlanmıştır. Bu faaliyetlerin bazılarında yararlanan kadın sayısının erkek sayısından fazla olması ve bu grup içerisinde de üniversite mezunu kadınların azımsanmayacak bir paya sahip olması üniversite mezunu kadınların önemli ölçüde İŞKUR hizmetlerinden haberdar olduklarını göstermektedir. Ancak buna rağmen yükseköğretim düzeyinde eğitim almış kadınlardan oluşan bir grubun bu kurumsal destekten halen yeterli ölçüde haberdar olmadığı anlaşılmaktadır.
- 10- Araştırma sırasında elde edilen verilere göre değişkenler arasındaki ilişkiler çerçevesinde tespit edilen bulgular:
- Üniversite mezunu kadınların iş arama sürecinde bireysel çabaların yeterli olup olmadığı konusundaki algıları eğitim seviyesine göre değişmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça bireysel çabaların yeterli olduğu yönünde bir algının bulunduğu tespit edilmiştir.
  - Bireylerin hanenin ekonomik durumuna ilişkin algıları eğitim seviyesine göre değişebilmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça iyi ve orta olarak değerlendirilen gelirin parasal değeri artmaktadır.
  - Çocuk sayısı ve iş arama süresi arasında zayıf olsa dahi doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Bu anlamda artan çocuk sayısı iş arama süresini artırıcı bir etkide bulunabilmektedir. Bu aynı zamanda bakım yükümlülüklerinin iş arama süreci üzerinde etkili olabildiğini göstermektedir.
  - İşsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olanlar bilgi sahibi olmayanlara göre daha homojen bir dağılım göstermektedir. Bu ise işsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmanın iş arama süresi üzerinde etkili olabildiğini göstermektedir.
- 11- Birliktelik analizleri çerçevesinde işsizlik sürecinde en fazla birlikte ortaya çıkan durumlar:
- Birlikte en fazla işsizliğe neden olduğu düşünülen faktörler çocuk bakımı ve uzun çalışma saatleridir. Ayrıca işyerinde ayrımcılık ve iş

görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum ile kadınların ev içi iş yükleri ve evde çocuk bakımı diğer nedenlere göre daha fazla birlikte işsizlik nedeni olarak belirtilen faktörlerdir.

- b. Kadınların iş arama nedenleri bağlamında, kadınlar en fazla ekonomik özgürlüğü ve başkasına bağımlı olmadan yaşamak için, başka bir ifadeyle en fazla bu iki amaca birlikte ulaşmak için iş aramaktadır. Ayrıca diğer iş arama nedenlerine göre daha fazla birlikte ulaşılmak istenen amaçlar ise aile ekonomisine katkı sağlamak ve ekonomik özgürlüğü sağlamak; düzgün bir ücretle saygın bir yaşam ve ekonomik özgürlüğü sağlamaktır.
- c. İşsizliğin en fazla birlikte ortaya çıkarmış olduğu olumsuzluklar bireyin kendini işe yaramaz hissetmesi ve kendini çaresiz hissetmesidir. Ayrıca diğer olumsuz durumlara göre en fazla bir arada yaşanan olumsuz durum ise kendini işe yaramaz hissetmek ve ekonomik sorunlar yaşamaktır
- d. Yapılan analizlere göre bu kadın grubunun en fazla birlikte destek aldığı grup anne, baba ve arkadaşlardır. Ayrıca diğer destek ağlarına göre en fazla bir arada destek sağlayan iki grup ise anne, baba ve eşlerdir.
- e. Kadının iş arama davranışı göstermesinde en fazla bir arada etkili olan iki faktör anne, baba ve kendisi olmuştur. Ayrıca bireyde iş arama davranışının ortaya çıkmasında diğer kişi veya kişilere göre daha fazla bir arada yönlendirici olan kişi veya kişiler; bireyin kendisi ve arkadaşları ile anne, babası ve arkadaşlarıdır.
- f. Kadınlar, İŞKUR tarafından sunulan destek hizmetlerinden en fazla işe yerleştirme hizmetleri ve mesleki eğitim hizmetleri hakkında birlikte bilgi sahibidir. Ayrıca diğer hizmetlere göre en fazla birlikte bilgi sahibi olunan hizmet grubu ise danışmanlık ve işe yerleştirme hizmetleri olmuştur.
- g. İşsiz kadınların İŞKUR dışında en fazla birlikte kullanmış oldukları iki iş arama kanalı iş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri ile özel istihdam büroları ve onların internet siteleri olmuştur.

Ayrıca diğerlerine göre daha fazla birlikte kullanılan diğer iş arama kanalları ise iş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri ve gazete ilanları; iş başvurusu yapılmak istenen kurumların internet siteleri ve arkadaşlar olmuştur.

- h. Mülakat becerileri bağlamında en fazla birlikte bilgi sahibi olunan konular görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmak ile nasıl giyinilmesi gerektiği konusudur. Ayrıca diğerlerine göre daha fazla birlikte bilgi sahibi olunan konular ise görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmak ile işverenin sorabileceği sorular hakkında bilgi sahibi olunması gerektiği; işverenin sorabileceği sorular hakkında bilgi sahibi olunması ile nasıl giyinilmesi gerektiği konuları olmuştur.

Belirtilen nedenlere bağlı olarak kadının genel olarak toplumsal yaşama, özelde ise çalışma yaşamına daha etkin bir şekilde katılımını sağlamak için;

- 1- İşsizlik sürecinin neden ve sonuçlarıyla çok boyutlu bir olgu olması ve kadınların işsiz kalmasının kendine özgü nedenlerinin bulunmasına bağlı olarak sorunun mikrodan makroya bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir.
- 2- Toplumsal cinsiyet rol ve sorumluklarının kuşaklar arası aktarımına neden olan kadınların, refah devletinin eşit ve özgür bireyleri olarak sahip oldukları haklar ve bunların kullanımı konusunda farkındalıklarının artırılması sağlanmalıdır.
- 3- Kadınların eğitime erişimini engelleyen faktörleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak çalışmalar yapılmalı ve özellikle de yükseköğretime erişimini teşvik edici önlemler alınmalıdır.
- 4- İŞKUR ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi işsizlere yönelik doğrudan ya da dolaylı olarak hizmet sunan kurumlar bünyesinde verilerin gizliliği ilkesi de muhafaza edilerek müracaatçıların işsizlik sürecine ilişkin yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunlarla ilişkili diğer ortaya çıkması muhtemel sorunları, iş arama nedenlerini, destek ağlarını, iş arama sürecine ilişkin bilgi düzeylerini ve benzeri durumlar ile bu bilgiler çerçevesinde muhtemel

çözüm önerilerini belirlemeye yönelik analiz programlarının oluşturulması sağlanmalıdır.

- 5- Yükseköğretim düzeyinde eğitim almış kadınların çalışma yaşamına hazırlanabilmesi için, staj veya işbaşı eğitim programları gibi deneyim kazanabilecekleri programlardan ve diğer istihdam hizmetlerinden daha fazla yararlanmaları sağlanmalıdır. Bunun için istihdam hizmetlerine ilişkin farkındalığı artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
- 6- İstihdam hizmetleri ile birlikte kadının ekonomik, sosyal ve psikolojik anlamda desteklenmesine yönelik önlemler alınmalı sorunun türüne ve her bir kadının yaşamış olduğu sürecin özelliğine göre bu hizmetler istihdam hizmetleriyle birlikte yürütülmelidir. Bu anlamda istihdam hizmetleri bu destekleri sağlayacak şekilde çeşitlendirilmelidir.
- 7- İşsizliğin neden ve sonuçlarıyla oluşturduğu sarmala bağlı olarak, istihdam hizmetleri sosyal hizmet müdahale sürecinin bir parçası olarak kabul edilmeli ve farklı kurumlar tarafından elde edilen bilgilerin bir araya getirildiği, sosyal hizmet uzmanları ile iş ve meslek danışmanlarının koordineli olarak çalışmalarını olanaklı kılacak işbirliğine dayalı bir sistem kurulmalıdır.
- 8- Kadınların toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları nedeniyle çalışma yaşamının dışında kalmasına neden olan ev işleri ve bakım işleri gibi işlerin kurumsallaşması için bu tür hizmetleri sağlayan kurumlar nicel ve nitel anlamda geliştirilmeli ve kurumsal bakım hizmetlerini teşvik edici uygulamalar geliştirilmelidir. Bu çerçevede izlenebilecek yöntemler arasında kamu tarafından ücretsiz kreş hizmeti sağlanması konusu da değerlendirmeye alınmalıdır.
- 9- Gerek iş arama sürecinde gerekse çalışma yaşamının herhangi bir alanında cinsiyete dayalı ayrıma ya da olumsuz bir tutuma maruz kalan kadınların bu konudaki yasal düzenlemeler ve başvuruda bulanabilecekleri İŞKUR gibi kurumlar bulunduğu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca kadınların bu tür başvuru veya şikâyetleri için mevcut araçlara ilave olarak kolaylaştırıcı araçlar geliştirilmelidir.

- 10- Çalışma yaşamında ayrımcılığı engellemeye ve kadınları korumaya yönelik yasal düzenlemelerin yeniden ele alınması ve mevcut düzenlemelerin ise caydırıcı bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2004). *Beden Emek Tarih (Diyalektik Bir Feminizm İçin)*. Kanat Kitap. İstanbul.
- Akalın, A. G. (2003). Eskiçağda Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 21(33), 17-47.
- Akçacı, T. ve Özçalıcı, M. (2012). İşsizliğin Aile Harcamalarına Olan Etkisinin Algısal Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(2), 161-172.
- Aristoteles. (2013). *Politika*, (Murat Temelli çev.). ARK Kitapları, İstanbul.
- Arkes, J. (2007). Does The Economy Affect Teenage Substance Use? *Health Economics*, 16(1), 19-36.
- Ata, A. Y. (2011). Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki, *Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 4(31), 113-134.
- Avcı, M. (2011). Yazgının Yokluğunda Suçun Varlığı Meselesi ya da Ailenin Parçalanmasının Suçla İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 121-140.
- Aytaç, S. (2000). *İnsanı Anlama Çabası: Psikolojiye Giriş*. Ezgi Kitabevi. Bursa.
- Barışeri Ahmethan, N. (2013). Araştırma Yaklaşım ve Yöntemleri: Müzik Eğitiminde Uygulamalı Araştırmalar. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Başak, S., Kingır, S. ve Yaşar, Ş. (2013), *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya* (Anka Kadın Raporları No: 13-01). Anka Kadın Araştırma Merkezi. Ankara.
- Biçerli, M. K. (2011). *Çalışma Ekonomisi* (6. Baskı). Beta Yayınları, İstanbul

- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Özel Sayı I*, 108-114.
- BM. (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. 24.04.2015. http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
- Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N. ve Üstün, İ. (2015). *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* (5. Baskı). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Buğra, A. (2015) *Kapitalizm Yoksulluk Ve Türkiye’de Sosyal Politika* (7. Baskı). İletişim Yayınları. İstanbul
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65.
- CASW. (2008). Social Work Scope Of Practice. Erişim: 12.07.2015. http://www.casw-acts.ca/sites/default/files/attachements/Scope%20of%20Practice_August_08_E_Final.pdf
- Childe, G. (2006). Kendini Yaratan İnsan, İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi (8. Basım) (Filiz Ofluoğlu, Çev.). Varlık Yayınları. İstanbul.
- Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*. Ümit Ofset Matbaacılık. Ankara.
- Cihan, P., Kalıpsız, O., Cingiz, M. Ö. ve Doksöz, M. (2013). Yazılım Geliştirme Dersleri Öğrenci Projelerinin Birliktelik Kuralı ile Değerlendirilmesi. Ahmet Egesoy, Cenk Erdur, Yasemin Topaloğlu (ed.). *Turkish National Software Engineering Symposium: September, 26, 2013*. İzmir. Erişim: 07.05.2015) <http://ceur-ws.org/Vol-1072/submission58.pdf>.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.

- Cömertler, N. ve Kar, M. (2007) Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(2), 37-57.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler *Fakültesi Dergisi*, 31, 25-47.
- Çakmak, Ö. ve Hevedanlı, M. (2004). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Kaygılarını Etkileyen Etmenler, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 6-9 Temmuz 2004*. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. Malatya.
- Çetinkaya, E. (2010). Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 58, 45-57.
- Çitçi, O. (1982). *Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları. Ankara.
- Çoştı, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 117-140.
- Çötök, N. A. (2006) *Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Eğitim Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- ÇSGB (2006) *Kayıt dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi*. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Ankara.
- Danış, M. Z. ve Şahbikan, İ. (2014). Suça Sürüklenmiş Çocukların Yeniden Toplumsallaşma Sürecinde Ve İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmet Yaklaşımlarının Yeri ve Önemi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Sayı: XVIII, 627-651.
- DAW. (1999). <http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/beirutglobal.htm>

- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.
- Dedeoğlu, S. ve Elveren A. Y. (2012). Giriş, Türkiye’de toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti. Saniye Dedeoğlu, Adem Yavuz Elveren (Der.). *Türkiyede Refah Devleti ve Kadın* (s. 29-45). İletişim Yayınları. İstanbul
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Doğramacı, E. (1989). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (Beşinci Basım). Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Dursun, S. ve Aytaç, S. (2009). Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı. *Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXVIII, (1), 71-84.
- Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet, Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri* (2. baskı). Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi. Ankara.
- Ecevit, Y. (2012). Türkiye’de Sosyal Politika Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Gelişimi. Saniye Dedeoğlu, Adem Yavuz Elveren (Der.). *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın* (s. 11-28). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Ekin, N. (1997). *Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam*. İstanbul Ticaret Odası. İstanbul.
- Erbay, E. ve Tuncay T. (2010) İnsan Hakları Eğitimi: Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme. *TAAD*, 1(3), 147-162.
- Erbay, E. ve Tuncay, T. (2006) Sosyal Hizmet Bakışıyla Kadın İstihdamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 25-40.

- Erdayı, A. U. (2009). Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye. *Çalışma ve Toplum*, (22), 133-162.
- Erol, S. I. (2013). İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 24(3-4-5), 46-70.
- Ersöz, H. Y. (2005) Sosyal Politika- Refah Devleti- Yerel Yönetimler İlişkisi. *İktisat Fakültesi Mecmuası* 55(1), 735-758.
- Esping-Andersen, G. (2013). Toplumsal Riskler ve Refah Devleti. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (Der.). *Sosyal Politika Yazıları* (s. 33-54), (Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban Çev.). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Giddens, A. (2009). *Sosyoloji, Başlangıç Okumaları*. (Günseli Altaylar, Çev.). Say Yayınları. Ankara.
- Gökçe, B. (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Savaş Kitapevi. Ankara.
- Göktürk, M. (2007). Sosyo-Psikolojik Sorunlar Çerçevesinde Bilgi Teknolojileri ve Yeni Çalışma Biçimleri. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, (12), 207-220
- Göztepe, Ö. (2007) Küreselleşme Sürecinde Türkiye İşgücü Piyasası, *Çalışma ve Toplum*, 3(14), 81-118.
- Güler, B. A. (2006). Sosyal Devlet ve Yerelleşme, *Memleket Siyaset Yönetim*, (2).
- Güler, B. K. (2005). İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 373-394.
- Güler, B. K. (2012). İş Arama Davranışı: Bütüncül Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(2), 9-32.

- Gündoğan, N. (1999). Genç işsizliği ve Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54(1), 63-79.
- Gündoğan, N. ve Biçerli, M. K. (2004). *Çalışma Ekonomisi*. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Güneş, F. (2011). Farklı Emek Kategorileri Açısından Kadın Yoksulluğu, *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 217-248.
- Güney, A. (2009). İşsizlik Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri, *KAMU-İŞ, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(4), 135-159.
- Günindi, Y. ve Giren, S. Y. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 349-361.
- Hablemitoğlu, Ş. (2004). Toplumsal Cinsiyet Yazıları, "Kadınlara Dair Birkaç Söz. Toplumsal Dönüşüm Yayınları. İstanbul
- Henkel, D. (2011). Unemployment and Substance Use: A Review of the Literature (1990-2010). *Current Drug Abuse Reviews*, 4(1), 4-27.
- Holmes, M. (2007). *What is Gender? Sociological Approaches*, The Cromwell Press Ltd. Trowbridge.
- Hooper Briar, K. (1980). Helping the Unemployment Client. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 7(6), 895-906
- <http://esube.iskur.gov.tr/Meslek/meslek.aspx>. Erişim: 01.06.2015
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=161&turlId=39&turAdi=7>. Eğitim Sınıflamaları
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turlId=41&turAdi=null>.

<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx#dltop>

http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=25

IFSW ve IASSW (2014) <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

ILO (2006). *Global Employment Trends For Youth*. Erişim: 04.03.2015.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_077664.pdf.

Işık, V. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Değiştirdiği Çalışma Kavramı ve Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Girişimler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(1), 101-131.

İŞKUR. (2011). *Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı. Birleşmiş Milletler Ortak Programı "Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması*. Ankara

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş* (16. Basım). Evrim Yayınevi. İstanbul.

Karabatak, M. ve İnce, M. C. (t.y.). Erişim: 07.05.2015.
http://www.emo.org.tr/ekler/24f4c5eef7ec01c_ek.pdf

Karataş, K. (1994). *Genç işsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

KEİG. (2013) *Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamına Yönelik Politikalar, Kadın Emeği ve İstihdamına Dair Politika ve Faaliyetlerin 12 İilde Değerlendirilmesi* (KEİG Platformu Araştırma Raporu). KEİG. İstanbul.

Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 291-319.

- Kleinman, M. (2013). Kriz mi Ne Krizi Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (Der.). *Sosyal Politika Yazıları* (s. 159-194), (Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban Çev.). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, B. V. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- Koray, M. (1999). Emek Yoğun Sektörleri Sırtlayanlar: İşçi Kadınlar, 2000'e Girerken Çalışma Yaşamında Kadın. Birleşik Metal-İş Yayınları. İstanbul.
- Koray, M. (2007) Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 4(15), 19-56.
- Koştaş, M. (1987). Sosyalleşme (Socialisation). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 329-334
- Kurt, C. (2010). *Türkiye’de Ulaştırma Sektörü İçerisinde Lojistiğin Yeri ve Önemi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul
- Kurt, Ş. (2006). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçları ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (51), 357-379.
- Mathur, R. B. (2007). *Modernisation of Social Work: Planning and Administration*. Book Enclave, India
- MWCD. (2007). *Gender Budgeting Handbook for Government of India Ministries And Departments*. Mimistry of Women and Child Development. New Delhi.
- Neuman, L. (1997). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches* (Third Edition) (Allyn and Bacon).

- Önür, H. T. (2009). Türkiye’de Muhafazakâr Liberal Söylemin Yoksullukla Mücadele Açmazı: Ne Muhafazakâr Ne Liberal, *I. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu. 22-23 Ekim 2009 – Antalya: Bildiriler* (s. 352-361). Belediye İş Sendikası. Antalya.
- Ören, K. ve Yüksel, H. (2012). Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 1(1)*, 34-59
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Nedeniyle Temel Eğitimden Kopan Kız Çocukları Sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 18(2)*, 77-88
- Özdemir, S., Ersöz., H. Y., Sarıoğlu, İ. (2006). *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İTO. İstanbul.
- Özer, M. ve Biçerli, M. K. (2003). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1)*, 55-86.
- Özkan, G. S. ve Özkan, B. (2010). Kadın Çalışanlara Yönelik Ücret Ayrımcılığı ve Kadın Ücretlerinin Belirleyicilerine Yönelik Bir Araştırma. *Çalışma ve Toplum, 1(24)*, 91-104.
- Özkan, Y. ve Kılıç, E. (2014). Okul Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekolojik Yaklaşımın Önemi. Vedat IŞIKHAN (Haz.). *Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma* (s. 74-81). Ankara.
- Özkaplan, N. (1999). İşgücü Piyasasına İlişkin Kavramların Sorgulanması. *Ekonomik Yaklaşım, 10(32)*, 61-85.
- Özkaplan, N. (2009). Duygusal Emek ve Kadın İş/Erkek İş. *Çalışma ve Toplum. 2(21)*, 15-24.
- Platon. (2013). Devlet (Şemsettin Yeltekin çev.). Araf Yayınları. İstanbul
- Sandalcılar, A. R. (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik, *Ege Akademik Bakış, 12(2)*, 225-238.

- Sandıklı, F. (2008). Aktif Yaşamda Kadın: Türkiye Örneği. *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi, 22-24 Ekim 2008 – Bişkek, Bildiriler* (s. 770-773). Bişkek.
- Saraç, T. B. (2012). Kayıt Dışı Ekonomi ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği (2000/1-2011/2). *Sosyoekonomi*, 18(18), 81-104.
- Sen, A. (1999). *Development As Freedom*, Anchor Books. New York.
- Seyidoğlu, H. (1997). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. Kurtiş Matbaası. İstanbul.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve Öfke Yönetimi. *Kriz Dergisi*. 11(2), 19-27.
- Sunal, O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 66(3), 283-305.
- Şenel, A. (1982). *İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Ankara
- Şenkal, A. ve Doğan, M. (2012). Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 63-80.
- Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 42, 1-13.
- Tekinarslan, M. (2014). *Kayıtdışı İstihdamla Mücadele*. Türk Metal Yayınları. Ankara
- Tektaş, N. (2014). Üniversite Mezunlarının Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı*, 243-253

- Tınar, M. Y. (2000). 2000'li Yıllarda İnsan. *İş,Güç; Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2(1). Erişim: 01.05.2015, <http://www.isgucdergi.org/?p=article&id=83&cilt=2&sayi=1&yil=2000>
- Topbaş, F. (2007). İşsizlik ve İntihar İlişkisi: 1975–2005 Var Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Aralık Sayısı*, 161-172
- Tufan, B., Sayar, Ö. Ö. ve Koçyıldırım, G. (2009). Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet. *I. Sosyal haklar Uluslararası Sempozyumu. 22-23 Ekim 2009 – Antalya: Bildiriler* (s. 75-86). Belediye İş Sendikası. Antalya.
- Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). "Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet - Güçlendirme ile Retorikten Pratiğe", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 53-69.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama, Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Tunç, H. (2014). Toplumsal Cinsiyet Farklılaşması Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Erkeklerin Küpe Takması Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 608-625.
- TÜİK (2006). *Aile Yapısı Araştırması 2006*. T.C. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara
- TÜİK. (2012). *Kazanç Yapısı Araştırması 2010*. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara
- UNDP. (2014) *Human Development Report 2014, Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. United Nations Development Programme. New York.
- Uyar Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(20), 45-65.

- Ündücü, C. A. ve Türk, F. (2012). Kamu Hayatında Türk Kadını, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (31), 31-53.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Vrucinic, Ž. (2012). Social Support And Unemployment. *Defendology*. No: 31. ss.76-82. (Erişim: 04.05.2015). <http://www.defendologija-banjaluka.com/Pdf%2031-e/06%20Zana%20-%20engleski.pdf>.
- WEF. (2014). *The Global Gender Gap Report 2014*. World Economic Forum. Switzerland.
- Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2007). *Türkiye’de Genç İşsizliği, Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu* (No: 2). İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü.
- Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal Eşitlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 269-280
- Yıldız, R., Öcal, O. ve Yıldırım, E. (2010). Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 15-31
- Yıldız, S. (2002). *Kişilik, Meslek ve Mutluluk, Çalışma Yaşamında Dönüşümler*, Aşkın Keser (Der.). Ezgi Kitabevi. Bursa.
- Yorgun, S. (2010). Sömürü Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Yaşamının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı, *Sosyo Ekonomi*, 1, 167-190
- Yüksel, H. (2014). Çalışma İlişkilerinde Dinamik ve Değişken Bir Konsept Olarak ‘Zaman’ Kavramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 124-142.

Yüksel, İ. (2003). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 4(2), 21-38.

Zaim, Sabahaddin (1981). *Çalışma Ekonomisi*. Elektronik Ofset. İstanbul.

EK 1: GÖRÜŞME FORMU**ÜNİVERSİTE MEZUNU KADINLARIN İŞSİZLİK SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
GÖRÜŞME FORMU**

Bu araştırma formu Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı yüksek lisans tez çalışması kapsamında üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerini değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. 4 bölümden oluşan bu formu cevaplandırmanız halinde bu form ile elde edilen veriler bilimsel çalışmalar dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacak ve yapılan çalışmalarda kişisel bilgilerinize kesinlikle yer verilmeyecektir.

Ayırdığınız vakit ve ilginiz için TEŞEKKÜR EDERİZ.

1. Yaşınızı belirtiniz.

(.....)

2. En son mezun olduğunuz okulu belirtiniz.

- ( ) Üniversite/Önlisans)
 ( ) Üniversite/Lisans
 ( ) Yüksek Lisans Doktora

3. Üniversitede eğitim aldığınız alanı aşağıda yer alan seçeneklere uygun olarak belirtiniz.

( ) Öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri (geniş programlar)	( ) Mühendislik ve mühendislik işleri (geniş programlar)
( ) Eğitim bilimleri	( ) Mekanik ve metal işleri
( ) Okul öncesi öğretmenlerinin eğitimi	( ) Elektrik ve enerji
( ) Temel seviyelerdeki öğretmenlerin eğitimi	( ) Elektronik ve otomasyon
( ) Genel konularda uzmanlığı olan öğretmenlerin eğitimi	( ) Kimyasal süreçler
( ) Mesleki konuların öğretmenlerinin eğitimi	( ) Motorlu taşıtlar, gemiler ve uçaklar
( ) Sanat (geniş programlar)	( ) İmalat ve işleme (geniş programlar)
( ) Güzel sanatlar	( ) Gıda işleme
( ) Müzik ve sahne sanatları	( ) Tekstil, giyim, ayakkabı, deri
( ) İşitsel-görsel teknikler ve medya yapımı	( ) Materyaller (ağaç, kağıt, plastik, cam)
( ) Tasarım	( ) Madencilik ve maden çıkarılması
( ) El sanatları	( ) Mimarlık ve şehir planlama
( ) Beşeri bilimler (geniş programlar)	( ) İnşaat ve inşaat mühendisliği
( ) Din	( ) Tarım, ormancılık ve balıkçılık (geniş programlar)
( ) Yabancı diller	( ) Bitkisel üretim ve hayvan yetiştiriciliği
( ) Anadil	( ) Bahçecilik
( ) Tarih ve arkeoloji	( ) Ormancılık
( ) Felsefe ve etik	( ) Balıkçılık
( ) Sosyal bilimler ve davranış bilimleri (geniş programlar)	( ) Veterinerlik
( ) Psikoloji	( ) Sağlık (geniş programlar)
( ) Sosyoloji ve kültürel çalışmalar	( ) Tıp
( ) Siyaset bilimi ve yurttaşlık	( ) Hemşirelik ve hasta bakımı
( ) Ekonomi	( ) Dişçilik çalışmaları
( ) Gazetecilik ve habercilik	( ) Tıbbi teşhis ve tedavi teknolojisi
( ) Kütüphane, enformasyon, arşiv	( ) Terapi ve rehabilitasyon
( ) İş ve yönetim (geniş programlar)	( ) Eczacılık
( ) Toptan ve perakende satışlar	( ) Çocuk bakımı ve gençlere yönelik hizmetleri
( ) Pazarlama ve reklamcılık	( ) Sosyal hizmetler ve danışmanlık

☐	Finans, bankacılık, sigortacılık	☐	Kişisel hizmetler (geniş programlar)
☐	Muhasebe ve vergilendirme	☐	Otel, lokanta ve catering hizmetleri
☐	Yönetim ve idare	☐	Seyahat, turizm ve boş zaman faaliyetleri
☐	Sekretarya ve büro işleri	☐	Sporlar
☐	Çalışma hayatı	☐	Ev hizmetleri
☐	Hukuk	☐	Saç bakımı ve güzellik hizmetleri
☐	Biyoloji ve biyokimya	☐	Ulaşım hizmetleri
☐	Çevre bilimi	☐	Çevre koruma (geniş programlar)
☐	Fizik bilimleri (geniş programlar)	☐	Çevre koruma teknolojisi
☐	Fizik	☐	Doğal çevre ve yaban hayatı
☐	Kimya	☐	Toplum sağlığını koruyucu hizmetler
☐	Yer bilimleri	☐	Güvenlik hizmetleri (geniş programlar)
☐	Matematik	☐	Can ve mal güvenliği
☐	İstatistik	☐	İş sağlığı ve güvenliği
☐	Bilgisayar bilimleri	☐	Silahlı kuvvetler ve savunma
☐	Bilgisayar kullanımı		

4. Mesleğinizi belirtiniz.

(.....)

5. Doğum yerinizi belirtiniz.

- Kır (Köy, Kasaba)
 Kent

6. En uzun süreyle yaşadığınız yeri belirtiniz.

- Kır (Köy, Kasaba)
 Kent

7. Medeni durumunuzu belirtiniz.

- Evli birlikte yaşıyor
 Evli ayrı yaşıyor
 Bekâr
 Boşanmış
 Eşi vefat etmiş

8. Çocuğunuz var mı? Cevabınız evet ise sayısını belirtiniz.

- Evet
 Hayır

9. Çocuk sayısını belirtiniz.

(.....)

10. İkamet ettiğiniz hanede birlikte yaşadığınız kişilere ilişkin durumunuzu belirtiniz.

- Geniş aile
 Çekirdek aile
 Sadece annem ile birlikte
 Sadece babam ile birlikte
 Çocuğum/çocuklarım ile birlikte
 Arkadaşlarım
 Yalnız

11. Anne ve Babanızın medeni durumlarına ve yaşamlarına ilişkin değerlendirmenizi aşağıdaki seçeneklere uygun olarak belirtiniz.

- Evliler-Birlikte yaşıyorlar
- Evliler-Ayrı yaşıyorlar
- Boşandıılar
- Annem vefat etti
- Babam vefat etti
- Annem-Babam vefat etti

12. Annenizin eğitim durumunu belirtiniz.

- Okuryazar değil
- Okuryazar ama mezun değil
- İlköğretim
- Lise ve Dengi Eğitim
- Üniversite/Lisans
- Yüksek Lisans Doktor

13. Babanızın eğitim durumunu belirtiniz.

- Okuryazar değil
- Okuryazar ama mezun değil
- İlköğretim
- Lise ve Dengi Eğitim
- Üniversite/Lisans
- Yüksek Lisans
- Doktora

14. Yaşadığınız hanenin ekonomik durumunu belirtiniz.

- Çok Kötü
- Kötü
- Orta
- İyi
- Çok iyi

15. Yaşadığınız hanenin aylık gelirini Türk Lirası olarak belirtiniz.

(.....)

16. Daha önceki çalışma durumunuza ilişkin değerlendirmenizi aşağıdaki seçeneklere uygun olarak belirtiniz.

- Çalışmadım-Yeni mezunum
- Çalışmadım- İhtiyacım olmadı
- Çalışmadım- Ailem izin vermedi
- Çalışmadım- Eşim izin vermedi
- Çalışmadım-İş bulamadım
- Çalıştım

17. İş arama sürenizi ay olarak belirtiniz. (1 aydan az ise 1 olarak belirtiniz)

(.....)

18. Üniversite mezunu kadınların daha uzun süreli işsiz kalmasına ve kendilerine uygun iş bulamamasına ilişkin değerlendirmelerinizi aşağıdaki seçeneklere uygun olarak belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Kadınların ev içi iş yükleri iş aramalarını/bulmalarını engelliyor
- Kadınların evde çocuk bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor
- Kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor
- Kadınlar, kültürel önyargılar ve engellerden dolayı iş bulamıyor
- Kadınlar, işverenler kadın çalıştırmak istemediği için iş bulamıyor
- Kadınlar, işgücü piyasasında mesleki deneyimleri olmadığı için iş bulamıyor
- Kadınlar, işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde önceliğin erkeğe verilmesi nedeniyle iş bulamıyor
- Kadınlar, yeterli mesleki eğitim alamadıkları için iş bulamıyor
- Kadınlar, önerilen ücreti az buldukları için iş bulamıyor
- Kadınlar, erkeklere göre daha düşük ücret önerildiği için iş bulamıyor
- Kadınlar, uzun çalışma saatlerinden dolayı iş bulamıyor
- Kadınlar, çoğunlukla sigortasız işler önerildiği için iş bulamıyor
- Kadınlar, işyerinde ayrımcılık nedeniyle uygun iş bulamıyor
- Kadınlar, iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum nedeniyle iş bulamıyor

19. Evli iseniz / işsiz kalmak eşinizle ilişkinize zarar veren bir durum oldu mu? Belirtiniz.

- Evet
- Hayır

20. İş arama nedeninize ilişkin değerlendirmelerinizi aşağıdaki seçeneklere uygun olarak belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Kadınların çalışması gerektiğini düşündüğüm için iş arıyorum
- Ekonomik özgürlüğüm için iş arıyorum.
- Başkasına bağımlı olmadan yaşamak için iş arıyorum.
- Aile ekonomisine katkı sağlamak için iş arıyorum.
- Üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için iş arıyorum
- Düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için iş arıyorum
- Öğrendiklerimi hayata geçirmek için iş arıyorum.
- Çevremde saygı duyulan bir birey olmak için iş arıyorum

21. İşsiz kaldığınız süreçte yaşadıklarınızı aşağıdaki seçeneklere uygun olarak belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Ailemle iletişim sorunu yaşadım
- Akrabalarım ile iletişim sorunu yaşadım
- Arkadaşlarımla iletişim sorunu yaşadım
- Çevremdeki insanlarla iletişim sorunu yaşadım
- Üniversiteli işsiz damgasıyla eleştirilere maruz kaldım
- Psikolojik sorunlar yaşadım
- Kendimi işe yaramaz hissettiğim zamanlar oldu
- Kendimi çaresiz hissettiğim zamanlar oldu
- Çevreme karşı öfkeye kapıldığım zamanlar oldu
- Ekonomik sorunlar yaşadım
- Ailem benimle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadı
- Şehir içi ulaşım giderlerimi karşılamakta zorlandığım zamanlar oldu

22. İşsiz kaldığınız süreçte maddi ve/veya ekonomik ihtiyaçlarınızı karşılamanızda size kim/kimler yardım ediyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Annem- Babam yardım ediyor.
- Eşim yardım ediyor.
- Arkadaşlarım yardım ediyor
- Akrabalarım yardım ediyor
- Devlet kurumlarından yardım alıyorum
- Komşularım yardım ediyor
- Çocuklarım yardım ediyor
- Kimseden yardım almıyorum

23. İşsiz kaldığınız süreçte psikolojik sorunlarınızı çözmenizde size destek olan kişi/kurumları belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Eşim destek oluyor
- Annem- Babam destek oluyor
- Arkadaşlarım destek oluyor
- Tıbbi/psikolojik destek alıyorum
- Komşulardan destek oluyor
- Akrabalarım destek oluyor
- Çocuklarım destek oluyor
- Kendim baş etmeye çalışıyorum

24. İşsiz kaldığınız süreçte varlığıyla değerli ve güvende olduğunuzu hissettiren yaşamış olduğunuz olumsuzluklarla mücadele etmenizde size destek olan kişi/kişileri belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Annem- Babam
- Eşim
- Arkadaşlarım
- Akrabalarım
- Komşularım
- Hiçkimse

25. Sizi iş aramaya yönlendiren kişi veya kişilere ilişkin değerlendirmenizi belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Anne/baba
- Eşim
- Akrabalarım
- Arkadaşlarım
- Kendim
- Komşularım
- Devlet Kurumları

26. İş arama sürecinde kendi çabalarınızın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

- Evet
- Hayır

27. İŞKUR hakkındaki değerlendirmelerinizi belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- İŞKUR'un danışmanlık hizmetleri hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un işe yerleştirme hizmetleri hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un işsizlere yönelik mesleki eğitimleri hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un işbaşı eğitim programları hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un girişimcilik eğitimleri hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un işsizlik sigortası hizmetleri hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum
- İŞKUR'un hizmetleri hakkında yeterince bilgi sahibi olduğumu düşünmüyorum

28. **Özgeçmiş hazırlama konusunda yeterince bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyor musunuz?**

- ( ) Evet
( ) Hayır

29. **İş arama yöntemleri bağlamında İŞKUR dışında kullandığınız kanallar varsa belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

- ( ) İş başvurusu yapmak istediğim kurumların internet siteleri
( ) Özel istihdam büroları ve onların internet siteleri
( ) Gazete ilanları
( ) Akrabalarım
( ) Arkadaşlarım
( ) Komşular
( ) Ailem
( ) Meslek Odaları ve Demekler

30. **İş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak değerlendirmelerinizi belirtiniz. (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

- ( ) Konuşmam gereken konuların neler olduğu hakkında yeterince bilgi sahibiyim
( ) Görüşmede beden dilini nasıl kullanmam gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim
( ) Oturma şeklimin nasıl olması gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim
( ) İşverenin sorabileceği sorular için hazırlık yapmam gerektiği konusunda bilgi sahibiyim
( ) Görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olmanın önemli olduğunu biliyorum
( ) Nasıl giyinmem gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibiyim
( ) Nelere dikkat etmem gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip değilim

31. **Kadınların istihdam konusunda daha aktif olabilmesi için önerileriniz nelerdir? Belirtiniz.**

.....

EK 2: ETİK KURUL İZİN MUAFİYET RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih: 22/07/2015	
<p>Tez Başlığı / Konusu: Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi / Araştırmanın konusunu yüksek öğrenim düzeyinde eğitim almış kadınların işgücü piyasasından dışlanmasının ne anlama geldiği ve bu dışlanmanın nedenlerinin ortaya konulması oluşturmaktadır.</p>	
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. 	
<p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>	
 22.07.2015	
<p>Adı Soyadı: Özkan ÖZTÜRK</p> <p>Öğrenci No: N11124290</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı:</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>	
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>	
<p>Tez önerisinin kabulünün ve teze ilişkin çalışmaların 16.07.2014 tarihli ve 2014-244 sayılı senato kararından önce başlamış olmasından dolayı Etik Kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.</p>	
 Doç. Dr. Ercüment ERBAY	
Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr	
<p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>	

EK 3: ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 24/07/2015</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi / Araştırmanın konusunu yüksek öğrenim düzeyinde eğitim almış kadınların işgücü piyasasından dışlanması ne anlama geldiği ve bu dışlanmanın nedenlerinin ortaya konulması oluşturmaktadır.</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 193 sayfalık kısmına ilişkin, 24/07/2015 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları dahil, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar dâhil 4- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right;">   24/07/2015 </div> <p>Adı Soyadı: Özkan ÖZTÜRK</p> <p>Öğrenci No: N11124290</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı:</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <div style="text-align: center;">   Doç. Dr. Ercüment ERBAY </div>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özkan ÖZTÜRK
Doğum Yeri ve Tarihi : Kastamonu, 1978

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Kamu Yönetimi, Bursa (2000)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

“İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim
İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü” (Uzmanlık
tezi, 2007)

“Türkiye’de Genç İstihdamı” (İstihdamda 3i Dergisi, İŞKUR, 2013)

“Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı” (Birleşmiş Milletler Ortak
Programı, İŞKUR, 2011)

İş Deneyimi

Projeler :

“Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi” (2013)

“Birleşmiş Milletler Ortak Programı: “Herkes İçin İnsana Yakışır İş:
Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması
(2010-2012)”

“Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi” (2009-2010)

“Kayıtdışı İstihdamla Mücadele Projesi” (2006-2007)

“Özelleştirme Sosyal Destek Projesi” (2005-2006)

Çalıştığı Kurumlar :

İç Denetçi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu
Genel Müdürlüğü (2013-)

İstihdam Uzmanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş
Kurumu Genel Müdürlüğü (2004-2013)

İstihdam Uzmanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Strateji
Geliştirme Başkanlığı (2006-2007)

İletişim

e-posta: ozkoztrk@gmail.com

Tarih: 11.06.2015